

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ
ΑΓΩΓΗ, ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος: Εμπειρίες Προσφύγων που διαμένουν σε νησιά: μια ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Μπόλη Μαρία

Η Τριμελής Επιτροπή:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ίσαρη Φιλία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Συμβουλευτικής Ψυχολογίας

Μέλος: Γεώργιος Κλεφτάρας, Κοσμήτορας της Σχολής Ανθρωπιστικών & Κοινωνικών Επιστημών

Μέλος: Βλάχου Αναστασία, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής

ΒΟΛΟΣ 2020

Υπεύθυνη δήλωση περί μη λογοκλοπής

Η Μαρία Μπόλη, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Εμπειρίες Προσφύγων που διαμένουν σε νησιά: μια ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση.» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή /και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

Μπόλη Μαρία

*“Θα έχω εμπειρίες ναι αλλά δεν θα έχω τη σκηνή να τις χρησιμοποιήσω.
Για παράδειγμα αν έχεις ένα φλιτζάνι τσάι ή νερό αλλά δεν έχεις χέρια
να πιείς το νερό, ξέρεις, έχεις ακόμα το φλυτζάνι, έχεις ακόμα το νερό
αλλά δεν μπορείς να το πιείς, αυτό σημαίνει πως δεν έχεις νερό,
καταλαβαίνεις τι εννοώ, αυτό είναι που πραγματικά με ενδιαφέρει”.*

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να κατανοήσει την προσφυγική εμπειρία, διερευνώντας και αποτυπώνοντας τις εμπειρίες ζωής των αιτούντων άσυλο που έφτασαν στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στο νησί της Χίου την περίοδο 2017-2018. Ειδικότερα, στόχος της έρευνας είναι να αναδείξει τα βιώματα, τις ανάγκες, τις δυσκολίες και τα όνειρα των ανθρώπων αυτών, έτσι όπως οι ίδιοι τα αφηγούνται, ενόσω βρίσκονται σε αναμονή για την εξέταση του ασύλου τους. Για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις με έξι πρόσφυγες από τη Συρία, το Ιράκ και το Νότιο Σουδάν. Τα ερευνητικά δεδομένα που παράχθηκαν από τις συνεντεύξεις αναλύθηκαν με τη μέθοδο της ερμηνευτικής φαινομενολογικής προσέγγισης.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των συνεντεύξεων ανέδειξαν τα αίτια που οδήγησαν τους συμμετέχοντες να φύγουν από τη χώρα καταγωγής τους, τις αντιξοότητες του ταξιδιού, την εμπειρία τους από την παραμονή στην Τουρκία, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο βιώνουν τις δυσκολίες στο νησί της Χίου. Μέσα από τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων φάνηκε ότι η απόφαση του να μεταναστεύσουν προέκυψε από την έλλειψη ασφάλειας στη χώρα καταγωγής τους, γεγονός που συνεχίστηκε τόσο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους, όσο και κατά την διαμονή τους στο κέντρο κράτησης προσφύγων της Χίου. Οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης, το σύστημα αναγνώρισης προσφύγων και η πολύμηνη αναμονή τους στο νησί τους έφερε αντιμέτωπους με διάφορες συναισθηματικές δυσκολίες, όπως ενοχές, φόβο απόρριψης, απόγνωση και θυμό, ενώ παλεύαν καθημερινά να βρουν το νόημα για να συνεχίσουν και να κάνουν όνειρα για το μέλλον.

Λέξεις Κλειδιά: Εμπειρίες Προσφύγων, Αιτούντες Άσυλο, Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση

Abstract

The present study attempts to understand the experience of migration, exploring the life experience of the refugees that arrived in Greece and particularly the island of Chios the period 2017-2018. Principally, the study attempts to highlight their narrative experiences; the needs, the adversities they face as well as the strength factors and the dreams they do about the future; while expecting for the examination of their asylum request. The data was collected through semi-structured interviews with 6 asylum seekers from Syria, Iraq and South Sudan. The study's data was analyzed through Interpretative Phenomenological approach.

The findings that came out through the analysis showed: The causes that led the refugees to the decision of leaving their country, the adversities of the journey, the conditions of staying in Turkey and the way that they experience their present in Chios Island. Although the decision to migrate was related to an absence of safety in their country of origin, the sense of insecurity was apparent during the journey as well as while living in camp in Chios. The unfavorable living conditions, the delaying asylum seeking procedures and the prolonged stay in the island brings them in front of emotional difficulties like, fear of rejection, guilt, despair and anger while they are fighting constantly to search for meaning and continue to dream for a better future.

Key words: Refugee Experiences, Asylum Seekers, Interpretative Phenomenological Approach

Εκτενής Περίληψη

Η προσφυγική κρίση στην Ελλάδα αποτελεί μια πραγματικότητα ήδη από τις αρχές του 2015. Κυρίως λόγω πολεμικών συρράξεων και διώξεων στη Δυτική και Νότια Ασία και Αφρική όλο και περισσότεροι άνθρωποι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και να ξεκινήσουν ένα μακρύ ταξίδι προς την Ευρώπη και προς εύρεση ασφάλειας και ελπίδας. Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να διερευνήσει την προσφυγική εμπειρία και τον τρόπο που νοηματοδοτείται από τους αιτούντες άσυλο που φθάνουν στη χώρα μας και που ακόμα διαμένουν σε νησί, με τους περισσότερους από αυτούς να βρίσκονται ακόμη υπό το καθεστώς γεωγραφικού περιορισμού.

Πιο συγκεκριμένα η παρούσα εργασία θα προσπαθήσει να προσεγγίσει το υπο διερεύνησης θέμα μέσα από μια ολιστική χωροχρονικά προσέγγιση της εμπειρίας τους, εξετάζοντας τον τρόπο που περιγράφουν τη ζωή τους πίσω στη χώρα καταγωγής, τους λόγους που τελικώς τους οδήγησαν στην απόφαση να εγκαταλείψουν τη χώρα τους, τις δυσκολίες του ταξιδιού, τον τρόπο που περιγράφουν τη ζωή τους στο σήμερα και τέλος τα όνειρα και τις σκέψεις τους για το μέλλον.

Στην έρευνα έλαβαν μέρος 6 πρόσφυγες, πέντε άντρες και μια γυναίκα που διαμένουν προσωρινά στο νησί της Χίου. Η τεχνική που ακολουθήθηκε ήταν αυτή της σκόπιμης δειγματοληψίας, γεγονός που μας επέτρεπε να αναζητήσουμε τους συμμετέχοντες που είχαν βιώσει την υπό διερεύνησης εμπειρία, ενώ η στρατηγική που ακολουθήθηκε ήταν αυτή των ομοιογενών δειγμάτων, με περιπτώσεις που μοιράζονταν συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά που θεωρήθηκαν σκόπιμα από την ερευνήτρια όπως το να είναι πρόσφυγες από χώρες του αραβικού κόσμου, να έχουν εισέλθει στην Ελλάδα τον τελευταίο ένα χρόνο, να βρίσκονται ακόμα σε διαδικασίες ασύλου και να διαμένουν στην νήσο της Χίου. Ως μέθοδος συλλογής υλικού χρησιμοποιήθηκαν οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις ενώ η μέθοδος ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή της ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης με στόχο την βαθύτερη κατανόηση του προσφυγικού βιώματος και του νοήματος που του αποδίδουν οι συμμετέχοντες.

Τα αποτελέσματα που αναδύθηκαν από την ανάλυση ομαδοποιήθηκαν σε οχτώ βασικές θεματικές και τα υποθέματα τους. Οι θεματικές κατηγορίες προσδιορίστηκαν ως εξής: Η απόφαση να «μείνεις ή να φύγεις», μέσα στην οποία οι συμμετέχοντες περιγράφουν τη ζωή στη χώρα καταγωγής τους, οι τρομακτικές αλλαγές που βίωσαν στο ταξίδι και οι λόγοι που τους οδήγησαν στη μετανάστευση καθώς και οι δυσκολίες του ταξιδιού τους μέχρι

την Τουρκία. Μια ακόμη θεματική είναι η παραμονή τους στην Τουρκία μέσα από την οποία διαφαίνονται οι συνθήκες κράτησης στο κέντρο προσφύγων της Τουρκίας, αλλά και το ευρύτερο αίσθημα ανασφάλειας που βίωσαν. Ακόμη, «η ελπίδα της Ελλάδας» με το ρίσκο του ταξιδιού και η διαφορετική πραγματικότητα με την οποία ήρθαν σε επαφή όταν έφτασαν στο νησί. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο κέντρο κράτησης της Χίου, με τις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης και τη αδιαφορία των ανθρωπιστικών οργανώσεων. Το σύστημα αναγνώρισης προσφύγων με το αίσθημα ματαιώσης που γεννιέται από αυτό και τον τρόπο που επηρεάζει το αίσθημα της ευαλωτότητας τους. Η ψυχολογική τους κατάσταση με τα αισθήματα των ενοχών, του φόβου της απόρριψης, του θυμού και της απόγνωσης. Τέλος η θεματική κατηγορία περιγράφει την ανάγκη για νόημα μέσα από τις σκέψεις για το μέλλον και το αίσθημα της προσφοράς.

Η διερεύνηση της προσφυγικής εμπειρίας από την πλευρά των αιτούντων άσυλο που διαμένουν ακόμα σε νησιά, θεωρούμε ότι μπορεί να συμβάλει σε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη και προσέγγιση της συμβουλευτικής διαδικασίας, καθώς μπορεί να βοηθήσει τους ειδικούς ψυχικής υγείας στην καλύτερη κατανόηση των αναγκών, βιωμάτων και ανησυχιών των αιτούντων άσυλο καθώς και του τρόπου που αυτά νοηματοδοτούνται από τους ίδιους.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης εργασίας ολοκληρώνεται και ένας μεγάλος κύκλος της ζωής μου που ξεκίνησε το Σεπτέμβρη του 2015 και που δεν ήταν άλλος από την είσοδο μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών της “Συμβουλευτικής Ψυχολογίας & Συμβουλευτικής στην Ειδική Αγωγή, την Εκπαίδευση & την Υγεία” του Πανεπιστημίου της Θεσσαλίας. Η είσοδος στο μεταπτυχιακό ήταν για μένα ένα μεγάλο όνειρο μεγάλο που επιτέλους γινόταν πραγματικότητα. Ένα όνειρο που μου επέτρεπε να ασχοληθώ με τομέα της ψυχολογίας και της συμβουλευτικής δίνοντας μου τα εφόδια που χρειαζόμουν, όπως γνώσεις, δεξιότητες και φυσικά εμπειρίες.

Για το λόγο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω μέσα από την καρδιά μου τον διευθυντή του μεταπτυχιακού μου προγράμματος Γεώργιο Κλεφτάρα, που με κόπο και μεράκι δημιούργησε ένα πρόγραμμα σπουδών άρτια καταρτισμένο και ολοκληρωμένο, καθώς και όλο το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό για την τεράστια εμπιστοσύνη, την ώθηση και την αγάπη που μου έδωσαν. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την επόπτρια της διπλωματικής μου κ. Ίσαρη που με ενέπνευσε με την αγάπη της στην ποιοτική μεθοδολογία και που με υποστήριξε σε κάθε μου βήμα, καθ’ όλη τη διάρκεια της διεξαγωγής της, παραμένοντας ένα φωτεινό παράδειγμα ηρεμίας και ασφάλειας.

Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω το σύντροφο μου, την οικογένεια και τους φίλους μου που με υποστηρίζουν σε κάθε μου βήμα και που πιστεύουν στις δυνατότητες και τις ικανότητες μου ακόμα και όταν εγώ τις αμφισβητώ · και που με τα λόγια και τις πράξεις τους διαμορφώνουν τη ζωή μου, την προσωπικότητα και τις εμπειρίες μου. Τους ευχαριστώ για τον τρόπο που υπάρχουν στη ζωή μου και νιώθω πολύ τυχερή που μου επιτρέπουν και εκείνοι να βρίσκομαι κοντά τους.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συμμετέχοντες της έρευνας που σε μια τόσο κρίσιμη και δύσκολη στιγμή της ζωής τους, μοιράστηκαν μαζί μου τις εμπειρίες και τις ανησυχίες τους και μου επέτρεψαν να γίνω αρωγός ενός τόσο ευαίσθητου ανθρωπιστικού φαινομένου που μας διδάσκει πολλά για την ανθρώπινη φύση μας και το προσωρινό ταξίδι μας σε αυτή τη ζωή.

Περιεχόμενα

	Σελ.
Εισαγωγή	1
1. Βιβλιογραφική επισκόπηση	2
1.1 Η προσφυγική κρίση στην Ελλάδα.....	2
1.2 Η έννοια του πρόσφυγα.....	4
1.3 Τα στάδια της μετανάστευσης.....	6
1.4 Η ψυχική υγεία των προσφύγων.....	8
1.4.1 Τρόποι αντίδρασης στο τραύμα.....	10
1.4.2 Στρατηγικές αντιμετώπισης του τραύματος.....	11
1.4.3 Μια ολιστική προσέγγιση στη ψυχική υγεία των προσφύγων.....	13
1.4.4 Η συμβουλή της ποιοτικής μεθοδολογίας.....	15
2. Μεθοδολογία	16
2.1 Ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση.....	16
2.2 Δειγματοληψία.....	17
2.3 Οι συμμετέχοντες.....	18
2.4 Μέθοδος συλλογής δεδομένων	20
2.5 Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	21
2.6 Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων	21
3. Ευρήματα	23
3.1 Η απόφαση να μείνεις ή να φύγεις.....	23
3.1.1 Η ζωή στη χώρα καταγωγής.....	23
3.1.2 Η τρομακτική αλλαγή	26
3.1.3 Το αίσθημα του τρόμου.....	27
3.1.4 Τα αίτια της φυγής	28
3.2 Έξοδος κινδύνους προς την Τουρκία.....	30
3.2.1 Παίρνοντας το ρίσκο στο ταξίδι προς την Τουρκία.....	30
3.2.2 Ανθρωπιά VS Επιβίωση	33
3.3 Τουρκία: μια ασφαλής χώρα	33

3.3.1 Το κέντρο κράτησης της Τουρκίας.....	34
3.3.2 Το αίσθημα αδικίας.....	34
3.3.3 Νιώθοντας ανασφάλεια.....	35
3.4 Η ελπίδα της Ελλάδας.....	37
3.4.1 Το τίμημα του ταξιδιού.....	37
3.4.2 Με μια βάρκα στο Αιγαίο	38
3.5 Η διαφορετική πραγματικότητα της Ελλάδας.....	40
3.5.1 Η αδιαφορία των ανθρωπιστικών οργανώσεων	40
3.5.2 Δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης.....	41
3.5.3 Αίσθημα ανασφάλειας και φόβου.....	43
3.6 Αντιμετωπίζοντας το σύστημα.....	44
3.6.1 Οι διαδικασίες.....	44
3.6.2 Η ματαίωση.....	44
3.6.3 Ροπή προς την ευαλωτότητα	45
3.7 Η ψυχολογική κατάσταση των αιτούντων άσυλο.....	47
3.7.1 Ενοχές.....	47
3.7.2 Φόβος της απόρριψης.....	48
3.7.3 Απόγνωση.....	50
3.7.4 Θυμός.....	51
3.7.5 Στρες από προηγούμενες τραυματικές εμπειρίες.....	52
3.8 Βρίσκοντας το νόημα να συνεχίσουν	52
3.8.1 Η ανάγκη για προσφορά.....	53
3.8.2 Χρέος προς την οικογένεια.....	53
3.8.3 Σκέψεις για το μέλλον.....	54
4. Συζήτηση.....	55
5. Περιορισμοί της έρευνας.....	59
6. Ζητήματα εγκυρότητας και αξιοπιστίας.....	60
7. Προτάσεις σχετικά με την αξιοποίηση της έρευνας από τη Συμβουλευτική.....	61
8. Αναστοχασμός αντί επιλόγου.....	62

Βιβλιογραφία	64
Παράρτημα Α.....	69
Παράρτημα Β.....	70
Παράρτημα Γ.....	71

Εισαγωγή

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, μέχρι τα τέλη του 2017, πάνω από 71,4 εκατ. άνθρωποι σε όλο τον κόσμο ανήκαν στην κατηγορία των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο, των εσωτερικά εκτοπισμένων, των επαναπατριζόμενων και των ανιθαγενών.¹ Όπως αναφέρει και ο σχετικός ορισμός των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων (Σύμβαση Γενεύης), πρόσφυγας θεωρείται οποιοσδήποτε άνθρωπος βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του και κινδυνεύει πραγματικά να υποστεί παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ή να χάσει τη ζωή και την αξιοπρέπεια του, εξαιτίας της φυλής, θρησκείας, εθνικότητας ή συμμετοχής του σε ομάδες κοινωνικών ή πολιτικών πεποιθήσεων (UNCHR, 1951). Ενώ με τον όρο «αιτών άσυλο» αναφερόμαστε σε όλα τα άτομα που έχουν υποβάλει αίτημα να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες αλλά δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί η διαδικασία αξιολόγησης του.

Στην Ελλάδα, η λεγομένη προσφυγική κρίση βρίσκει την απαρχή της στα μέσα του 2015 με τις τεράστιες προσφυγικές ροές κυρίως στα ελληνικά νησιά. Αν και η κρίση αρχικώς αντιμετωπίστηκε, ένα χρόνο αργότερα η εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας (20.3.2016) είχε ως αποτέλεσμα το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού και τον εγκλωβισμό ενός μεγάλου αριθμού προσφύγων στα νησιά και την ενδοχώρα. Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να αναδείξει αυτήν πλευρά της πραγματικότητας που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο που διαμένουν σε νησιά και οι οποίοι είναι οι άμεσα επηρεαζόμενοι από τις πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται σε Ευρωπαϊκό ή και διεθνές επίπεδο. Άνθρωποι εγκλωβισμένοι για τέσσερις, πέντε ή και περισσότερους μήνες, οι οποίοι ζουν κάτω από αντίξοες συνθήκες, χωρίς δικαίωμα εργασίας, βιώνοντας παράλληλα την ανασφάλεια και το φόβο από τη συνεχώς μεταβαλλόμενη αλλά και ασαφή πολιτική κατάσταση του φαινομένου.

Υιοθετώντας την ποιοτική μεθοδολογία και συγκεκριμένα την ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση, η συγκεκριμένη μελέτη προσπαθεί να κατανοήσει την εμπειρία των αιτούντων άσυλο, που ακόμα δεν έχουν αναγνωριστεί επίσημα ως πρόσφυγες, δεν έχει ολοκληρωθεί δηλαδή η διαδικασία αξιολόγησης του ασύλου τους¹ και να νοηματοδοτήσει μαζί τους το προσφυγικό φαινόμενο μέσα από την μοναδικότητα και πολυπλοκότητα της κάθε ιστορίας. Στην έρευνα έλαβαν μέρος έξι ενήλικοι πρόσφυγες, οι οποίοι προέρχονταν από τα αραβικά κράτη και το νησί που επιλέχθηκε είναι η Χίος. Η δειγματοληψία ήταν

¹ <https://www.unhcr.org/publications/fundraising/5b4c89bf17/unhcr-global-report-2017.html>

σκόπιμη και τα δείγματα ομοιογενή, ενώ η επαφή με την ερευνήτρια έγινε μέσω μιας εθελοντικής οργάνωσης που δραστηριοποιείται στην περιοχή.

Η εργασία αποτελείται από δυο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Στο θεωρητικό μέρος παρτίθενται ο σκοπός, οι στόχοι, η μεθοδολογία, διασαφηνίζονται οι βασικές έννοιες, παρουσιάζεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση και γίνεται αναφορά στην ψυχική υγεία των προσφύγων καθώς και τους τρόπους αντίδρασης στο τραύμα. Στο ερευνητικό μέρος, χρησιμοποιήθηκαν ψευδώνυμα για τους συνεντευξιαζόμενους και δημιουργήθηκαν κατόπιν της απομαγνητοφώνησης και μελέτης των συνεντεύξεων θεματικές για την περαιτέρω ανάλυση της εμπειρίας και της ψυχολογικής τους κατάστασης. Στο τελευταίο μέρος προβάλλονται οι προβληματισμοί και τα εμπόδια που έπρεπε να αντιμετωπισθούν κατά τη διάρκεια της εργασίας, ώστε να υπάρξουν συγκεκριμένα συμπεράσματα και προτάσεις, ως έναυσμα για μελλοντική έρευνα.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος συνδέεται με την προσωπική ανησυχία της ερευνήτριας για ένα τόσο σημαντικό φαινόμενο που στιγματίζει όλο και περισσότερο τον σύγχρονο κόσμο. Οι σημερινές κοινωνίες έχουν επηρεαστεί πολύπλευρα, αναμένοντας ολοένα μεγαλύτερη αλλαγή στον πυρήνα τους, λόγω της παγκόσμιας προσφυγικής κατάστασης. Ταυτόχρονα, η ενασχόλησή της με ευάλωτες κοινωνικές ομάδες σε διάφορους οργανισμούς, συνέβαλε στην πιο ουσιαστική προσέγγιση και κατανόηση του προσφυγικού θέματος.

1.Βιβλιογραφική Επισκόπηση

1.1 Η προσφυγική κρίση στην Ελλάδα: Εγκλωβισμένοι στο Αιγαίο

Οι αυξημένες προσφυγικές ροές εμφανίζονται στην Ελλάδα κατά τα μέσα της δεκαετίας του '90, κυρίως λόγω της γεωγραφικής της τοποθεσίας (Papadopoulou, 2004). Η Ελλάδα αποτελεί ουσιαστικά το φυσικό σύνορο της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης προς το Νότο και την Ανατολή, και κατ' επέκταση προορισμό των πληθυσμιακών αυτών ροών. Η λεγομένη «προσφυγική κρίση» βρίσκει την απαρχή της στα μέσα του 2015 με τις τεράστιες προσφυγικές ροές κυρίως στα ελληνικά νησιά, όπου σύμφωνα με τις στατιστικές αναφορές

της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ ξεπέρασε τις 850.000 αφίξεις², αριθμός που είναι μεγαλύτερος κατά είκοσι φορές από τον αριθμό της προηγούμενης χρονιάς.

Αν και η Ελλάδα ήταν απροετοίμαστη για μια τέτοιου είδους ανθρωπιστική κρίση, τα μεγάλα ποσοστά αλληλεγγύης και ανθρωπιάς από τον γηγενή πληθυσμό, σε συνδυασμό με την άμεση είσοδο των Διεθνών Ανθρωπιστικών Οργανώσεων και των ΜΚΟ βοήθησαν αρκετά, στην αντιμετώπιση του θέματος. Πιο συγκεκριμένα, προσφέροντας άμεση βοήθεια και στήριξη αρχικά στην κάλυψη βασικών αναγκών και περαιτέρω στη διευκόλυνση της κινητικότητας του πληθυσμού προς τη Βόρεια Ευρώπη. Οι καινούργιες προκλήσεις όμως έφτασαν τον Μάρτιο του 2016, μετά την εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας και το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού, εγκλωβίζοντας ουσιαστικά μεγάλο αριθμό προσφύγων στα νησιά και την ενδοχώρα.

Η σταθεροποίηση και η εφαρμογή της λεγόμενης και ως “ Συμφωνίας ” είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή της πολιτικής του γεωγραφικού περιορισμού των αιτούντων άσυλο στα ελληνικά νησιά, καθώς και την αποδοχή των Σύριων προσφύγων στην Τουρκία, ως μια χώρα ασφαλή για εκείνους. Η εφαρμογή της δημιούργησε έντονα προβλήματα στο επόμενο διάστημα τόσο στο σύστημα εξέτασης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας όσο και στο σύστημα υποδοχής των ελληνικών νησιών.³ Αναλυτικότερα, ο τεράστιος αριθμός απορριπταίων αιτήσεων, η υπερ-πληρότητα των διαθέσιμων χώρων φιλοξενίας στα νησιά, αλλά και η απουσία πολιτικής ένταξης των προσφύγων μετά τη χορήγηση του καθεστώτος προστασίας, ήταν κάποια από τα εμπόδια που προκλήθηκαν από τη συμφωνία και που οδήγησαν πάνω από 13.000 άτομα στο να εγκλωβιστούν στα νησιά.

Τα ελληνικά νησιά με τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ) βρέθηκαν στο επίκεντρο της υλοποίησης της συμφωνίας. Αν και τα Κ.Υ.Τ, γνωστά και ως “HotSpots” στη Λέσβο, τη Χίο, την Κω, τη Λέρο και τη Σάμο, δημιουργήθηκαν αρχικά με στόχο την καταγραφή των νεοεισερχόμενων προσφύγων και μεταναστών, στη συνέχεια, μετατράπηκαν σε ανοιχτούς χώρους περιορισμού, εγείροντας έντονη κριτική. Οι δυσμενείς συνθήκες υποδοχής, ο χρόνος καταγραφής και επεξεργασίας των αιτημάτων ασύλου, η έλλειψη αποτελεσματικού συστήματος εντοπισμού και παραπομπής των ευάλωτων περιπτώσεων και ο εγκλωβισμός συγκεκριμένων εθνικοτήτων για μεγάλο χρονικό διάστημα, θεωρούνται κάποιοι από τους σημαντικούς παράγοντες για το κλίμα ανασφάλειας και απόγνωσης, που

² <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>

³ https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/GCR_Report_2017.pdf

συχνά καταλήγει σε έντονες διαμαρτυρίες, τόσο από την πλευρά των αιτούντων άσυλο, όσο και από την πλευρά των μόνιμων κατοίκων των περιοχών αυτών.⁴

Παρά τις έντονες αντιδράσεις των ανθρωπιστικών οργανώσεων για την πολιτική του γεωγραφικού περιορισμού και τον απεγκλωβισμό των αιτούντων άσυλο από τα νησιά, η Ελλάδα και οι εκάστοτε ευρωπαϊκοί μηχανισμοί δεν έχουν κατορθώσει ακόμα να βρουν ένα τρόπο διευθέτησης της κατάστασης. Ο κανονισμός του ‘‘Δουβλίνο ΙΙΙ’’, που όριζε την Ελλάδα ως υπεύθυνη για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου και διεθνούς προστασίας σε όσους ασυνόδευτους ανήλικες ή ενήλικες έρχονταν στην Ευρώπη μέσω των δικών της εγχώριων ή υδάτινων εδαφών, έδειξε αδυναμία σχετικά με τη διαχείριση του τεράστιου αριθμού αιτήσεων τα τελευταία χρόνια.⁵ Αν και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο βρίσκεται σε διαβουλεύσεις για την εφαρμογή ενός νέου Κανονισμού Δουβλίνου ΙV, η επιβολή ενός πιο αυστηρού μηχανισμού που προτείνεται, δε φαίνεται να υποστηρίζει ολοκληρωμένες λύσεις, ώστε το πρόβλημα του άνισου καταμερισμού της ευθύνης εξακολουθεί να βαρύνει τα κράτη πρώτης υποδοχής.⁶

Τα εμπόδια που προ αναφέρθηκαν από την εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας, σε συνδυασμό με τον τεράστιο αριθμό απορριπτέων αιτήσεων οικογενειακής επανένωσης από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, οξύνουν την κατάσταση, μετατρέποντας την Ελλάδα από σύμβολο ελπίδας, σε «ανοιχτή φυλακή» ,αδρανοποιώντας έτσι τη ζωή των αιτούντων άσυλο.⁷

1.2 Η έννοια του πρόσφυγα

Για την καλύτερη κατανόηση της εμπειρίας των προσφύγων είναι σημαντικό να εξετάσουμε τις παραμέτρους που συνδέονται με την έννοια αυτή. Όπως αναφέρει και ο Walsh (2006), το κοινό σημείο που όλοι οι πρόσφυγες μοιράζονται μεταξύ τους, είναι η απώλεια του σπιτιού. Η έννοια του σπιτιού είναι μια θεμελιώδης έννοια για όλα τα ανθρώπινα όντα που συνδέεται με έντονα συναισθήματα είτε θετικά είτε αρνητικά. Το σπίτι γίνεται αντιληπτό τόσο ως τόπος καταγωγής, συμπεριλαμβανομένου του φυσικού, πολιτισμικού και ψυχολογικού χώρου, όσο και ως επιθυμητός στόχος, προορισμός (Papadopoulos, 2002). Η απώλειά του αποτελεί ένα σύνολο διαστάσεων, ένα σύμπλεγμα

⁴<http://rsaagean.org/el/stop-the-toxic-eu-turkey-deal/>

⁵http://asylo.gov.gr/?page_id=113

⁶<http://www.immigration.gr/2018/05/blog-post.html>

⁷<https://www.hrw.org/news/2018/03/06/greece-13000-still-trapped-islands>

συναισθημάτων, ελπίδων, αντιδράσεων και φόβων που είναι σημαντικό να κατανοήσουμε, αν θέλουμε να εξετάσουμε σε βάθος την προσφυγική εμπειρία και τη νοσηματοδότηση της.

Ο Blackwell (2005) αναφέρει τέσσερις διαστάσεις που χρειάζεται να λάβουμε υπόψη μας στην προσφυγική ταυτότητα · την πολιτική, την πολιτισμική, την προσωπική και την ενδοψυχική διάσταση. Η πολιτική διάσταση αναφέρεται στην επίδραση των πολιτικών συγκρούσεων που οδήγησαν ένα άτομο στο να φύγει από την χώρα του και να αναζητήσει ένα πιο ασφαλές περιβάλλον, επηρεάζοντας άμεσα την ταυτότητά του. Άσχετα με το πόσο δυνατός ή αδύναμος είναι κάποιος, το να γίνει πρόσφυγας εξαρτάται κυρίως από εξωτερικούς παράγοντες, ιδιαίτερα γεγονότα, τα οποία προκύπτουν λόγω πολιτικών συνθηκών και δεν εξαρτώνται από πτυχές της προσωπικότητας, ή από τις όποιες προσωπικές ή οικογενειακές ιστορίες συνοδεύουν κάποιον (Papadopoulos, 2007).

Η δεύτερη διάσταση του όρου αναφέρεται στην αναγκαστική πολιτισμική μετάβαση που υφίστανται οι άνθρωποι αυτοί και που καλούνται να ζήσουν με αυτήν. Ειδικότερα, η πολιτισμική μετάβαση είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη στους πρόσφυγες, καθώς έρχονται αντιμέτωποι με την απώλεια του δικού τους πολιτισμικού πλαισίου και με την επαφή με τον νέο, γεγονός που μπορεί να αναδείξει έντονες αντιθέσεις. Η πολιτισμική λοιπόν διαφοροποίηση που υφίστανται δεν αφορά μόνο τη χώρα υποδοχής, αλλά και τη δίκη τους χώρα, καθώς η κουλτούρα που άφησαν δεν υπάρχει στη σύγχρονη πραγματικότητα παρά μόνο στην ιστορική, αφού ακόμα και αν επιστρέψουν τόσο η κουλτούρα όσο και οι ίδιοι θα είναι διαφορετικοί (Blackwell 2005). Επιπλέον, η προσεκτική εξέταση του πολιτισμικού πλαισίου, μας βοηθάει να κατανοήσουμε την εμπειρία των προσφύγων όπως νοσηματοδοτείται από τους ίδιους, σε μια προσπάθεια ελαχιστοποίησης των δικών μας πολιτισμικών επιρροών και στην ευρύτερη αντίληψη περί ψυχικής υγείας αυτών (Jerpsson & Hjerm, 2005).

Η τρίτη διάσταση του όρου αφορά στα προσωπικά βιώματα και τη σημασία που έχουν για τα άτομα. Σχεδόν όλοι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν απώλειες σε επίπεδο οικογένειας, φίλων είτε όντας μάρτυρες την στιγμή που σκοτώθηκαν είτε όχι. Πολλοί ήταν μίλια μακριά την ώρα που πήραν τα νέα του θανάτου, ή κάποιες μέρες, βδομάδες ακόμα και μήνες μετά. Αρκετοί πιστεύουν ότι τα μέλη της οικογένειάς τους σκοτώθηκαν, εξαιτίας των δικών τους πολιτικών δραστηριοτήτων ή μπορεί να νιώθουν ενοχές που δεν μπόρεσαν να τους προστατέψουν. Κάποιες φορές ακόμα και η διαδικασία του πένθους μπορεί να θέλει μήνες ακόμα και χρόνια για να αναδυθεί. Σε άλλες περιπτώσεις, μέλη της οικογένειας μπορεί να έχουν χαθεί, μένοντας πίσω ή έχοντας πάει σε άλλη χώρα, μη μπορώντας να

επικοινωνήσουν μαζί τους ή έχοντας χάσει τα σημάδια τους, χωρίς να ξέρουν τίποτα για αυτούς. Οπότε, ζουν μονίμως με την ανησυχία, γεγονός που δεν τους επιτρέπει να διαχειριστούν την απώλεια τους. Επιπλέον, για κάποιους πολιτισμούς θεωρείται δεδομένο ότι όταν ένας συγγενής ή φίλος γίνει πρόσφυγας θα τους βοηθήσει οικονομικά. Οι πρόσφυγες ως δέκτες αυτής της πίεσης μπορεί να νιώθουν ανίκανοι, αποτυχημένοι ή να έχουν αισθήματα ντροπής, αδυνατώντας να εξηγήσουν τη δύσκολη κατάσταση που βιώνουν (Blackwell, 2005).

Η τελευταία διάσταση αναφέρεται σε ένα ενδοψυχικό επίπεδο και στον τρόπο που οι επιπτώσεις της βίας και των διώξεων επηρεάζουν τη ψυχική τους υγεία ακόμα και αν οι ίδιοι δεν ήταν εκτεθειμένοι σε ακραία επίπεδα βίας, τρόμου και καταστροφής (Blackwell 2005). Επιπλέον, όπως αναφέρει ο Papadopoulos (2007), τα ίδια τα πολιτικά γεγονότα δεν επηρεάζουν μόνο τους κάτοικους που τα ζουν άμεσα, αλλά ένα πολύ μεγαλύτερο αριθμό ατόμων που έρχονται σε επαφή με αυτά μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ΜΜΕ, τα οποία μεταφέρουν άμεσα εικόνες και ιστορίες ανθρώπων που υποφέρουν. Οι πρόσφυγες επομένως, δεν επηρεάζονται μόνο από τη γενικότερη εμπειρία και τα βιωμένα γεγονότα, αλλά και από τον τρόπο που η υπόλοιπη κοινωνία ανταποκρίνεται σε αυτά (Papadopoulos, 2007).

Για την περαιτέρω διεύθυνση και ανάλυση στην εμπειρία της μετανάστευσης και την επίδρασή της στην ψυχική υγεία των προσφύγων χρειάζεται να αντιληφθούμε καλύτερα τα στάδια και τους στρεσογόνους παράγοντες που σχετίζονται με αυτά.

1.3 Στάδια μετανάστευσης

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, η διαδικασία της μετανάστευσης χωρίζεται ουσιαστικά σε τρία βασικά στάδια. Την περίοδο προ-μετανάστευσης, την περίοδο μετάβασης και την περίοδο μετά-μετανάστευσης (Bhugra & Jones, 2001; Miller, Worthington, Muzurovic, Tipping, & Goldman, 2002; Khawaja, White, Schweitzer, Greenslade & Kagee, 2008; Keyes & Kane, 2004). Η προ-μετανάστευση αναφέρεται στα γεγονότα που οδήγησαν έναν πρόσφυγα/ μετανάστη να φύγει από τη χώρα του με σκοπό την ανεύρεση μιας πιο ασφαλούς χώρας για εκείνον και για την οικογένειά του. Η περίοδος-μετάβασης αναφέρεται στο ταξίδι του στη χώρα αυτή, ενώ η περίοδος μετά-μετανάστευσης επικεντρώνεται στην προσαρμογή του στη χώρα υποδοχής.

Πιο συγκεκριμένα, η περίοδος πριν τη μετανάστευση (προ-μετανάστευσης), είναι το στάδιο εκείνο όπου οι πρόσφυγες ζουν ακόμα στη χώρα τους, αποφασίζουν όμως να μεταβούν σε μια πιο ασφαλή χώρα (Bhugra & Jones, 2001). Είναι η περίοδος εκείνη όπου το

άτομο είναι εκτεθειμένο στο να υποστεί ένα σωματικό ή ψυχολογικό τραύμα, συμπεριλαμβανομένου της απώλειας ενός αγαπημένου προσώπου (Khawaja et al., 2008). Όλες οι τραυματικές εμπειρίες του συγκεκριμένου σταδίου είναι άμεσα συνδεδεμένες με την ψυχική υγεία του συγκεκριμένου πληθυσμού (Schweitzer, Melville, Steel, & Lacherez, 2006).

Η περίοδος μετάβασης, αναφέρεται στη φυσική μετακίνηση, το ταξίδι ουσιαστικά των προσφύγων από την χώρα προέλευσης σε μια πιο ασφαλή χώρα (Bhugra & Jones, 2001). Σε αυτήν την περίοδο περιλαμβάνεται η ζωή στα πρώτα καταφύγια των προσφύγων, τα λεγόμενα camp. Σύμφωνα με σχετικές έρευνες, η ζωή στα camp είναι πολλές φορές εξίσου επικίνδυνη, καθώς επικρατεί έντονος φόβος από την πλευρά των «αιτούντων άσυλο» σχετικά με τη σωματική τους ακεραιότητα. Πολλές φορές ακόμα και τα επίπεδα θνησιμότητας είναι μεγάλα, λόγω διαφυλετικών συγκρούσεων, επιδημιών ή ακόμα και περιστατικών σεξουαλικής βίας (Adams, Gardiner, & Assefi, 2004). Επιπλέον, η περίοδος αυτή σηματοδοτείται από το έντονο άγχος των νομικών διαδικασιών που συχνά συνοδεύεται από ένα συνεχή φόβο για το μέλλον τους (UNHCR, 2010). Η αστάθεια και η αβεβαιότητα κάνουν τους πρόσφυγες να αισθάνονται ανασφαλείς. Φοβούνται για το μέλλον τους, για την περίπτωση να σταλούν πίσω στη χώρα τους, καθώς και για τη σωματική τους ακεραιότητα κατά τη διάρκεια αυτής της μετάβασης (Khawaja et al., 2008).

Η τρίτη και τελευταία περίοδος είναι αυτή της μετά-μετανάστευσης, όπου οι πρόσφυγες έχουν πλέον μεταβεί στη χώρα υποδοχής και μπορούν να κάνουν αίτηση ασύλου. Είναι μια περίοδος κατά την οποία οι «αιτούντες άσυλο» καλούνται να γνωρίσουν το πλαίσιο και την κουλτούρα της κοινωνίας στην οποία ζουν (Bhugra & Jones, 2001). Οι κυριότερες αιτίες δυσφορίας που βιώνουν είναι η σύγχυση ταυτότητας με την απώλεια σημαντικών και αξιόλογων κοινωνικών ρόλων, η απώλεια της δικής τους πολιτισμικής κοινότητας, η πιθανή απώλεια μελών οικογένειας, η απώλεια σημαντικών σχεδίων ζωής, αλλά και η γενικότερη οικονομική δυσχέρεια και η έλλειψη πόρων (Keyes & Kane, 2004; Khawaja et al., 2008; Miller et al., 2002). Μια μελέτη για τη μετεγκατάσταση Βόσνιων προσφύγων στο Σικάγο διαπίστωσε πως οι αναμνήσεις από την περίοδο της προ-μετανάστευσης λειτουργούσε ως σημείο αναφοράς στον τρόπο που οι πρόσφυγες αντιλαμβάνονταν και αξιολογούσαν την εμπειρία τους στο Σικάγο (Miller et al., 2002).

Φυσικά, εκτός από τις εμπειρίες από τη χώρα προέλευσης τους, αλλά και από την περίοδο της μετάβασής τους, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν την προσαρμογή τους. Κατά την μετα-μετανάστευση ο πληθυσμός των προσφύγων έρχεται αντιμέτωπος με εξίσου σημαντικά ζητήματα όπως, το σοκ, το πένθος, τον εκφοβισμό και τη δυσκολία της

αφομοίωσης (Bhugra & Jones, 2001). Η προσαρμογή τους στην χώρα υποδοχής είναι επίσης σημαντική για την πρόβλεψη της ψυχολογικής ευημερίας των προσφύγων. Οι δυσκολίες στην απασχόληση, η απομόνωση από την κοινωνική στήριξη είναι παράγοντες μετά τη μετανάστευση που σχετίζονται με αυξημένα ποσοστά κατάθλιψης, άγχους και σωματοποιητικών διαταραχών (Schweitzer et al., 2006). Τα ζητήματα μετά τη μετανάστευση όχι μόνο προκαλούν άγχος, αλλά συμβάλλουν επίσης στην ψυχοπαθολογία που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες.

1.4 Η ψυχική υγεία των προσφύγων

Αρχικά, έχει σημασία να τονιστεί, σημείο που ήδη προαναφέρθηκε, πως το να είναι κανείς πρόσφυγας δεν αποτελεί ένα ψυχολογικό φαινόμενο, αλλά ένα πολιτικό γεγονός που υπαγορεύεται από εξωτερικούς παράγοντες και όχι από ιδιοσυγκρασιακούς (Papadopoulos, 2007). Ωστόσο, οι πρόσφυγες είναι εκτεθειμένοι σε διάφορους στρεσογόνους παράγοντες που κατά πάσα πιθανότητα επηρεάζουν την ψυχική τους υγεία και αφορούν όλα τα στάδια της μετανάστευσης. Μόλις μια ψυχική διαταραχή γίνει έκδηλη σε έναν πρόσφυγα, τότε οι παράγοντες μετα-μετανάστευσης λειτουργούν καταλυτικά για το εάν η διαταραχή θα γίνει χρόνια (Lindert, Ehrenstein, Priebe, Mielck, & Brähler, 2009; Bogic et al., 2012; Bogic, Njoku, & Priebe, 2015). Όπως αναφέρει και ο Papadopoulos (2007), οι διάφορες ψυχολογικές δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν στη συνέχεια αποτελούνται από ένα μείγμα (μάτριξ) αλληλεπιδραστικών και αμοιβαίων συνιστωσών που πλαισιώνουν αυτήν την εμπειρία (Papadopoulos, 2007).

Η επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας έδειξε πράγματι ότι τα ποσοστά ψυχικών διαταραχών που εντοπίζονται στους πρόσφυγες ποικίλλουν σημαντικά μεταξύ των μελετών. Αυτή η ανομοιογένεια οφείλεται σε τρεις βασικούς παράγοντες: Πρώτον στα χαρακτηριστικά των ομάδων που μελετήθηκαν, δεύτερον στο πλαίσιο που βρίσκονται στην χώρα υποδοχής και την κατάσταση που επικρατεί σε αυτήν και τρίτον στην ποιότητα των ερευνών και τη μέθοδο δειγματοληψίας. Το πρώτο αναφέρεται κυρίως στο υπόβαθρο, τα προσόντα και τα κίνητρα των συμμετεχόντων, τα οποία ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό. Σχετικά με την κατάσταση στη χώρα υποδοχής έγινε αντιληπτό πως όσο φτωχότερη είναι η χώρα υποδοχής τόσο υψηλότερη είναι η εμφάνιση των ψυχικών διαταραχών (Carballo, Divino, & Zeric, 1998; Lindert et al., 2009). Ενώ, τέλος, οι μελέτες υψηλότερης

μεθοδολογικής ποιότητας με τυχαία δειγματοληψία αναφέρουν γενικά χαμηλά ποσοστά επικράτησης ψυχικών διαταραχών (Bhugra, 2004; Fazel, Wheeler, & Danesh, 2005).

Οι πιο ολοκληρωμένες συστηματικές επισκοπήσεις και μετα-αναλύσεις της ψυχικής υγείας των προσφύγων (Fazel et al., 2005, Bogic et al., 2015) έδειξαν ότι τα μεγάλα ποσοστά κατάθλιψης στους πρόσφυγες είναι παρόμοια με αυτά του γενικού πληθυσμού στις δυτικές χώρες. Το μετατραυματικό άγχος (PTSD) σε αντίθεση βρέθηκε να έχει δεκαπλάσιες πιθανότητες σε σχέση με τον αντίστοιχο ηλικιακά γενικό πληθυσμό. (Ενδεικτικά 9% των προσφύγων γενικά και 11% των παιδιών και των εφήβων). Ενώ τέλος, ο επιπολασμός της ψύχωσης στους πρόσφυγες βρέθηκε να είναι περίπου 2%, ποσοστό παρόμοιο με τους ρυθμούς ψύχωσης του γενικού πληθυσμού στις δυτικές χώρες, με εξαίρεση τον επιπολασμό των ψυχικών διαταραχών σε πρόσφυγες που μένουν στη χώρα υποδοχής τους για περισσότερα από πέντε χρόνια. Ο λόγος που το ποσοστό της ψύχωσης φαίνεται να είναι μεγαλύτερο στην τελευταία περίπτωση φαίνεται να οφείλεται, είτε στην επιλογή εκείνων που παραμένουν στη χώρα υποδοχής, είτε στους μακροχρόνιους παράγοντες άγχους ή και στα δύο (Llosa et al., 2014).

Μια μελέτη για τους πρόσφυγες από την πρώην Γιουγκοσλαβία, η οποία διενεργήθηκε εννέα χρόνια μετά το τέλος των βαλκανικών πολέμων, έρχεται να επιβεβαιώσει τα παραπάνω, αναδεικνύοντας τη σημασία της στήριξης που παρέχεται στη χώρα υποδοχής (Bogic et al., 2012). Η μελέτη συνέκρινε τους πρόσφυγες που φιλοξενήθηκαν στη Γερμανία, την Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα με αυτήν, εκείνοι που έζησαν στην Ιταλία έδειξαν χαμηλότερα ποσοστά ψυχικών διαταραχών, ακόμη και μετά την προσαρμογή των ευρημάτων με βάση τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των προσφύγων, όπως το επίπεδο έκθεσης τους σε τραυματικές εμπειρίες κατά τη διάρκεια του πόλεμου. Ο λόγος των χαμηλότερων ποσοστών σε ψυχικές διαταραχές συνδέθηκε με την απασχόληση, την κατάλληλη διαβίωση, καθώς και με την γενικότερη αίσθηση αποδοχής στη χώρα υποδοχής (Bogic et al., 2012).

Στον αντίποδα ίσως των παραπάνω ερευνών βρίσκονται οι έρευνες που έχουν βασιστεί σε ένα δυτικό βιο-ιατρικό μοντέλο που επικεντρώνεται κυρίως στα ψυχολογικά επακόλουθα του τραύματος από τον πόλεμο, δίνοντας έμφαση στα στάδια της μετανάστευσης και τις πολλαπλές δυσκολίες που ένας πρόσφυγας υφίσταται. Τέτοιες έρευνες τονίζουν τις ψυχικές δυσκολίες που ένας πρόσφυγας βιώνει και τα υψηλά ποσοστά διάγνωσης σε ψυχιατρικές διαταραχές, όπως την κατάθλιψη, τη χρήση ουσιών, το μετατραυματικό άγχος

και την ψύχωση, στοιχεία που τις περισσότερες φορές συνδέεται με φυσικό ή ψυχολογικό βασανιστήριο (Bhui et al., 2003; Kinzie et al., 1990).

Η διαταραχή μετατραυματικού στρες είναι η πιο διαδεδομένη, όταν σκεφτόμαστε φαινόμενα που σχετίζονται με πρόσφυγες, καθώς είναι η μόνη που σχετίζεται με εξωτερικά γεγονότα (Papadopoulos, 2007). Στη συστηματική ανασκόπηση των Fazel et al (2005), στην οποία συμμετείχαν 7000 πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί σε δυτικές χώρες, έδειξε ότι περίπου 10 % είναι πιο πιθανό να αναπτύξει διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD) από ό,τι ο γενικός πληθυσμός των συγκεκριμένων χωρών. Ο Walsh (2006), αναφέρει επίσης, ότι η μετατραυματική διαταραχή αποτελεί μια ψυχική διαταραχή, η οποία αναπτύσσεται όταν το άτομο βιώνει συναισθηματικό στρες τέτοιας έντασης, ώστε να είναι τραυματικό για το ίδιο. Το αίσθημα αυτό απειλής, το οποίο κυριεύει το άτομο προκαλείται από δραματικά γεγονότα που βίωσε ή που ήταν αυτόπτης μάρτυς, δημιουργώντας έντονο τρόμο ή απόγνωση. Η ψυχοπαθολογία μπορεί να αναπτυχθεί σε βάθος χρόνου στο άτομο, με την αναβίωση του τραυματικού γεγονότος, την παθολογική αποφυγή ερεθισμάτων ανάκλησης, την ευερεθιστότητα, το άγχος και την κατάθλιψη.

Ο όρος τραύμα έχει χρησιμοποιηθεί αδιακρίτως για να παρουσιάσει ένα ευρύ φάσμα γεγονότων, από σοβαρές ψυχιατρικές διαταραχές μέχρι ήπιες μορφές δυσφορίας, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η μοναδικότητα του καθενός, στον τρόπο αντίδρασης, αλλά και των γεγονότων που συνοσσυρούν σε αυτήν (Papadopoulos, 2007).

1.4.1 Τρόποι αντίδρασης στο τραύμα

Ο Papadopoulos (2007) αναφέρει τρεις τρόπους αντίδρασης στα τραυματικά γεγονότα που οδήγησαν έναν άνθρωπο στο να γίνει πρόσφυγας. Τον αρνητικό τρόπο αντίδρασης, που μπορεί να οδηγήσει σε ψυχοπαθολογία μικρότερης ή μεγαλύτερης διάρκειας, τον θετικό με τον μετασχηματισμό των εμπειριών αυτών και τέλος τον ουδέτερο, τονίζοντας κυρίως την έννοια της ανθεκτικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, ο αρνητικός τρόπος αντίδρασης εμπίπτει σε τρεις κατηγορίες που διαβαθμίζονται ως προς τη σοβαρότητά τους. Η φυσιολογική αντίδραση στον ανθρώπινο πόνο (OHS), όπου ένα υγιές ψυχολογικό ανοσοποιητικό σύστημα προσπαθεί να ανακάμψει από τις δυσκολίες, χρησιμοποιώντας το υποστηρικτικό δίκτυό του.

Οι αγχογόνες ψυχολογικές αντιδράσεις, οι οποίες αναφέρονται σε πιο δυνατές εμπειρίες δυσφορίας και χρειάζονται μια υγιή ψυχική ανθεκτικότητα και οι ψυχιατρικές

διαταραχές με την πιο διαδεδομένη, αυτή της διαταραχής μετατραυματικού στρες (PTSD) (Papadopoulos, 2007). Η θετική αντίδραση στο τραύμα, αναφέρεται στον μετασηματισμό της εμπειρίας, στον τρόπο που οι άνθρωποι βρίσκουν νόημα μέσα από τα αρνητικά γεγονότα, εκτιμώντας τη ζωή και βρίσκοντας νέες δυνάμεις του εαυτού τους, με πιο διαδεδομένη τη μετατραυματική ανάπτυξη (PTG) (Tedeschi, Park, & Calhoun, 1998). Αυτές οι μεταμορφωτικές εμπειρίες δεν αλλάζουν μόνο τις αφηγήσεις των ανθρώπων, αλλά και τον τρόπο που μέχρι τώρα αντιλαμβανόμαστε το τραύμα, παθολογικοποιώντας τον ανθρώπινο πόνο. Η τελευταία αντίδραση, εμπίπτει με την ουδέτερη στάση και την ανθεκτικότητα, όπου βάσει ορισμού αναφέρεται στην ικανότητα ενός σώματος να παραμένει σταθερό, όταν υποβάλλεται σε διαφορές σοβαρές καταστάσεις. Οπότε, γίνεται αντιληπτό ότι εμπείπει στα όρια της υποκειμενικότητας ο τρόπος που αντιλαμβάνεται η έννοια «τραύμα».

1.4.2 Στρατηγικές αντιμετώπισης του τραύματος

Η ανθεκτικότητα όπως διατυπώθηκε από τον Rutter δεν αποτελεί ένα μεμονωμένο γνώρισμα ή χαρακτηριστικό του ανθρώπου, αλλά αναφέρεται ως την ικανότητα του να ανακάμπτει από τις αντιξοότητες, μέσα από μια ενεργή στάση. Οι ιδιότητες αυτής της ικανότητας είναι αυτές που διευκολύνουν την ανάπτυξη στρατηγικών αντιμετώπισης, αλλά και δεξιοτήτων επίλυσης καθ' όλη τη διάρκεια της εμπειρίας του άγχους ή των δυσκολιών που έρχεται σε επαφή. Τέτοιες ιδιότητες θα μπορούσαν να είναι η υψηλή αυτοεκτίμηση, η αυτό-αποτελεσματικότητα, η αίσθηση ελέγχου, η αίσθηση εμπιστοσύνης ότι οι δυσκολίες θα ξεπεραστούν και η αίσθηση της προσωπικής ανάπτυξης ως η πρόκληση της αλλαγής (Antonovsky, 1998; Rutter 1985, όπως αναφέρεται στο Hodes, 2000).

Η ιστορική ανάλυση της ανθεκτικότητας εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, όπου εκατομμύρια άνθρωποι μετακινούνται συμπεριλαμβανομένων και των προσφύγων. Αυτή η μαζική μετακίνηση μεταξύ πολιτισμικών, εθνικών και πολιτικών συνόρων καθιστούν απαραίτητη την αντίληψη των πολιτισμικών δυνάμεων που θα αναλύσουμε στη συνέχεια (Pickren, 2014).

Σε μια μελέτη από τους Agaibi και Wilson (2005), διερευνήθηκε η ανθεκτικότητα σε σχέση με την τραυματική εμπειρία και την PTSD (διαταραχή μετατραυματικού στρες). Η μελέτη κατέληξε στο ότι η ανθεκτικότητα είναι πολυδιάστατη. Διαπιστώθηκε ότι η προσωπικότητα, επηρεάζει τη ρύθμιση, την αντιμετώπιση, την άμυνα του εγώ και την αξιοποίηση των προστατευτικών παραγόντων και πόρων, στοιχεία τα οποία με τη σειρά τους

επιρεάζουν τελικώς την ικανότητα αντιμετώπισης των ατόμων με PTSD. Άλλωστε, όπως αναφέρει και ο Papadopoulos (2007), ο μοναδικός τρόπος αντιμετώπισης του καθενός εξαρτάται από ένα σύνολο αλληλεπιδραστικών στοιχείων που δεν αναφέρεται μόνο στην προσωπικότητα κάποιου, αλλά και στο φύλο, τα υποστηρικτικά δίκτυα, την κοινότητα, το βαθμό δύναμης που αισθάνεται, τις συνθήκες των αβάσταχτων γεγονότων, την ιδεολογία, το θρησκευτικό ή πολιτικό σύστημα πεποιθήσεων, τις τρέχουσες συνθήκες και σαφώς την αίσθηση ελπίδας.

Η θρησκεία αποτελεί επίσης έναν επιτυχημένο μηχανισμό αντιμετώπισης του άγχους που βιώνουν οι πρόσφυγες κατά την περίοδο της μετεγκατάστασης (Schweitzer, Greenslade, & Kagee, 2007). Ένα ισχυρό σύστημα πεποιθήσεων, που είναι βασισμένο στην πίστη ή στην πολιτική τοποθέτηση μπορεί να βοηθήσει τους πρόσφυγες να αντιμετωπίσουν τα τραύματα του παρελθόντος (Brune et al., 2002). Η πίστη σε μια υψηλότερη δύναμη επιτρέπει τους πρόσφυγες να ανακτήσουν τον έλεγχο της ζωής τους και να βρουν το νόημα μέσα από αυτήν, προσφέροντάς τους μια συναισθηματική σταθερότητα (Schweitzer et al., 2007).

Επιπλέον, η υποστήριξη σε οποιαδήποτε μορφή αποτελεί βασικό ρυθμιστή της ψυχικής υγείας των προσφύγων, με την κοινωνική και οικονομική υποστήριξη, να αποτελούν τους βασικούς παράγοντες στον τρόπο που οι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν τις εκάστοτε δυσκολίες, όπως αναφέρεται στην υπάρχουσα βιβλιογραφία (Crabtree, 2010; Schweitzer et al., 2007).

Η κοινωνική υποστήριξη διακρίνεται σε τέσσερις βασικές μορφές, τη συναισθηματική, την πληροφοριακή, την κοινωνική συντροφικότητα και την οργανική υποστήριξη. Η συναισθηματική υποστήριξη (emotional support), αναφέρεται στην προσφορά της αγάπης, της εμπιστοσύνης, της αποδοχής και της οικειότητας. Η “πληροφοριακή” υποστήριξη (informational support), συνδέεται με την παροχή συμβουλών και χρήσιμων πληροφοριών που επιτρέπουν στους πρόσφυγες να επιλύσουν τα προβλήματά τους. Η κοινωνική συντροφικότητα (social companionship), εστιάζει στην αίσθηση *του ανήκειν* και τέλος η οργανική υποστήριξη (instrumental support) αναφέρεται στην πρόσβαση σε οικονομικούς, υλικούς ή υπηρεσιακούς πόρους (House, Umberson, & Landis, 1988). Οι House et al., (1988) αναφέρουν ότι η οργανική και η πληροφοριακή υποστήριξη είναι πιο σημαντικές για την προσαρμογή και αντιμετώπιση των δυσκολιών που βιώνουν οι πρόσφυγες σε όλα τα στάδια της μετανάστευσής τους. Επιπλέον, η κοινωνική υποστήριξη που λαμβάνεται από την κοινότητα των προσφύγων θεωρείται εξίσου σημαντική για την ψυχική

τους υγεία, αφού βοηθάει στη ρύθμιση των τραυματικών και στρεσογόνων γεγονότων και ταυτόχρονα αυξάνει τις θετικές εμπειρίες και την ευεξία (Schweitzer et al., 2006).

1.4.3 Μια ολιστική προσέγγιση στη ψυχική υγεία των προσφύγων

Η ψυχική υγεία των προσφύγων, όπως αποδεικνύουν σύγχρονες έρευνες, δεν μπορεί να εξεταστεί μόνο στο πλαίσιο του τραύματος, του διωγμού και των πολλαπλών απώλειών που έχουν βιώσει, αλλά μέσα από κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα την ανάπτυξη της παθολογίας σε όλη την περίοδο της μετανάστευσής τους (Porter & Haram, 2005). Χαρακτηριστικό είναι ότι το καθένα από τα στάδια της μετανάστευσης είναι πολύ σημαντικό για την ψυχική υγεία των προσφύγων, καθώς δημιουργείται ένα ορισμένο πλαίσιο που επηρεάζει την ψυχική τους κατάσταση αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα, οι παράγοντες της προ-μετανάστευσης που επηρεάζουν την ανάπτυξη της ψυχοπαθολογίας περιλαμβάνουν την προσωπικότητα του ατόμου, τη δίωξη και το τραύμα που βιώνει, καθώς και τη δίωξη που υπέστη. Ωστόσο, οι παράγοντες μετανάστευσης που ενδέχεται να συμβάλουν στην αύξηση του κινδύνου για ψυχικές ασθένειες από τους πρόσφυγες περιλαμβάνουν αρχικά το πένθος, την επερχόμενη φτώχεια, την έλλειψη στέγασης, όπως και εργασίας, ακόμη την κοινωνική απομόνωση, αλλά και το ρατσισμό, καθώς και τις αποκλίσεις μεταξύ των προσωπικών προσδοκιών και επιτευγμάτων (Bhugra & Becker, 2005).

Στην επόμενη φάση, δηλαδή κατά την περίοδο της μετανάστευσης, η κοινωνική και πολιτιστική προσαρμογή συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στο τρόπο που οι ίδιοι θα διαχειριστούν την επανεγκατάστασή τους. Βασικοί παράγοντες που είναι καταλυτικοί για την ψυχική τους υγεία είναι πρώτον η ελλιπής ενημέρωση, δεύτερον η αβεβαιότητα του μεταναστευτικού καθεστώτος, τρίτον η παρατεταμένη κράτηση και οι εκάστοτε συνθήκες διαβίωσης. Μπορούν επίσης να προστεθούν το θέμα της προκατάληψης από τους κατοίκους και την τοπική κοινότητα, η οικονομική δυσχέρεια που καλούνται να βιώσουν, η δυσκολία στην επικοινωνία εφόσον δεν γνωρίζουν την γλώσσα, τα προβλήματα που συνδέονται με την πρόσβαση στην ιατρική φροντίδα και σαφώς η έλλειψη στέγης. Τα παραπάνω αποτελούν εξίσου σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη ψυχική υγεία κατά την διάρκεια της μετανάστευσης και που είναι δυνατόν να επιδεινώσουν τα συμπτώματα του τραύματος (Porter & Haslam, 2005; Silove, 2001; Bhugra & Becker, 2005). Όπως αναφέρουν οι Schweitzer et al. (2006) σε έρευνα 63 Σουδανών προσφύγων που έχουν μετεγκατασταθεί στην Αυστραλία, η ανεργία και ο χωρισμός από την οικογένεια συνδέονται άμεσα με τα

συμπτώματα της κατάθλιψης και τους άγχους, τονίζοντας με αυτό τον τρόπο τους σημασία των τρεχόντων ψυχοπαιστικών παραγόντων στην ψυχική υγεία.

Τέλος, έχει τεράστια σημασία να συνυπολογίσουμε ότι οι πρόσφυγες εκφράζουν και αντιλαμβάνονται διαφορετικά την ψυχική ασθένεια από το γενικό πληθυσμό. (Adams, Gardiner, & Assefi, 2004). Όπως σημειώνουν οι Jeppsson και Hjern (2005), είναι σημαντικό να εξετάσουμε προσεκτικά το πολιτιστικό πλαίσιο όταν αντιμετωπίζουμε την ψυχική υγεία των προσφύγων, ελαχιστοποιώντας με αυτό τον τρόπο τις δικές μας πολιτισμικές επιρροές στις διάφορες στρατηγικές αντιμετώπισης. Οι πολιτιστικές επιρροές μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό την αντίληψη την εκδήλωση, τη διάγνωση, την υποκειμενική εμπειρία και την πρόγνωση της ψυχικής διαταραχής, τις απαντήσεις της οικογένειας και της κοινότητας, και παρατηρείται ότι συμβάλλουν στην αναζήτηση των επαγγελματικών και παραδοσιακών μέσων (Silove, 2001). Η αντίληψη αυτού του *μάτριζ*, όπως αναφέρεται, έχει τεράστια σημασία στον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε και αξιολογούμε την ψυχική υγεία των προσφύγων (Papadopoulos, 2005, 2008)

Όπως έχει προαναφερθεί το σημείο του εξαναγκασμού λειτουργεί καταλυτικά για την ψυχική υγεία και ψυχοκοινωνική ευεξία των προσφύγων, καθώς διαβρώνει το πλαίσιο που αποτελεί ασπίδα προστασίας για την σταθερότητα της ταυτότητας. Οι προσαρμογές που καλούνται να κάνουν είναι πολλαπλές και γίνονται όλο και πιο ευάλωτοι στην οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα προβλήματα κοινωνικής και ψυχικής υγείας που προϋπάρχουν συνήθως επιδεινώνονται. Επίσης, ο τρόπος που τους δέχονται από την χώρα υποδοχής, όπως και ο τρόπος που τους παρέχουν τη βοήθεια, προκαλούν νέα προβλήματα και ταυτόχρονα χειροτερεύουν τα ήδη υπάρχοντα. Οπότε, υπονομεύεται η αξιοπρέπειά τους, προκαλούνται εξαρτήσεις και αποθαρρύνονται σταδιακά. Είναι εύλογο ότι συχνά βρίσκονται σε σύγχυση, βιώνουν ξεσπάσματα θυμού ή θλίψης και έχουν δύσκολο ύπνο και εφιάλτες. Συνήθως είναι φοβισμένοι και ανήσυχοι, επηρεάζοντας ακόμη τις λειτουργικές και νοητικές τους δυνατότητες, και υπονομεύοντας τη δυνατότητα να φροντίζουν τον εαυτό τους και τους οικείους τους. Η ψυχική οδύνη επιπρόσθετα συνδυάζεται με τους υπάρχοντες ψυχοπαιστικούς παράγοντες που δρουν καταλυτικά στην ψυχική ευεξία των προσφύγων. Συνεπώς, κρίνεται απαραίτητο να ακολουθούνται βασικές αρχές για την ανάπτυξη της ψυχικής υγείας και για την περαιτέρω ψυχοκοινωνική ευεξία.⁸

⁸ https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2018/06/Greek_mhps_guidance_note_12_01_2016.pdf

1.3.4 Η συμβολή της ποιοτικής μεθοδολογίας

Αν και το μεγαλύτερο μέρος της υπάρχουσας βιβλιογραφίας υπήρξε βασισμένο σε ένα βιο-ιατρικό μοντέλο, αρκετές είναι και οι έρευνες που προσπάθησαν να αναδείξουν την προσφυγική εμπειρία μέσα από την ποιοτική μεθοδολογία, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να καλύψουν τα κενά της ποσοτικής μεθοδολογίας, τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνή επίπεδο. Οι ερευνητές αυτοί προσπάθησαν να καλύψουν όλο το φάσμα της προσφυγικής εμπειρίας διερευνώντας όλα τα στάδια της μετανάστευσης, μέσα από τη νοηματοδότηση που οι ίδιοι οι συμμετέχοντες δίνουν στην εμπειρία τους (Paradourou, 2004).

Για παράδειγμα, μια ανασκόπηση 14 μελετών που πραγματοποιήθηκαν σε 15.000 πρόσφυγες που επανεγκαταστάθηκαν σε 7 χώρες, μεταξύ των οποίων η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Νέα Ζηλανδία, η Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ, δεν έδειξαν διαφορές στα ποσοστά κατάθλιψης μεταξύ του προσφυγικού πληθυσμού και των κατοίκων (Fazel et al., 2005). Άλλες συστηματικές ανασκοπήσεις των μελετών που αναλύουν τα ποσοστά ψυχοπαθολογικής συμπεριφοράς των προσφύγων (Steel et al., 2002, Lindert et al., 2009) έχουν υπογραμμίσει τον τρόπο με τον οποίο τα αποτελέσματα διαφέρουν σε σχέση με τους πληθυσμούς, τις κοινωνικές συνθήκες στις παρούσες και ποικιλίες εμπειρίες του παρελθόντος. Μπορούν επίσης να επηρεαστούν από μεθοδολογικές προκαταλήψεις. Ως εκ τούτου, η αποφυγή προκαταρκτικών κρίσεων και η υιοθέτηση μιας προσέγγισης με επίκεντρο τον άνθρωπο ή τον πληθυσμό πρέπει να προτιμάται στην έρευνα, τον εντοπισμό και τις κλινικές αντιδράσεις σε ψυχικές διαταραχές στους πρόσφυγες. Επιπλέον, τα αποτελέσματα μιας πρόσφατης ποιοτικής έρευνας για την προστασία των ευάλωτων αιτούντων άσυλο στα κέντρα υποδοχής στην Ευρώπη υπογραμμίζουν τον τρόπο με τον οποίο η ψυχοκοινωνική ευπάθεια σε αυτές τις καταστάσεις προκύπτει όχι μόνο από τα χαρακτηριστικά του ατόμου, αλλά και από τις δυνατότητες και τις υπηρεσίες που προσφέρει το σύστημα στο οποίο το άτομο πρόκειται να ενσωματωθεί (Muneghina et al., 2010). Ως εκ τούτου, οι ίδιοι πρόσφυγες μπορεί να είναι διαφορετικά ευάλωτοι αν επανεγκατασταθούν στις ΗΠΑ έναντι άλλης χώρας ή σε διαφορετικές πόλεις της ίδιας χώρας.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο ανήκει και η παρούσα εργασία, προσπαθώντας να αναδείξει τη φωνή των αιτούντων άσυλο που βρίσκονται στο νησί της Χίου, περιμένοντας καρτερικά την απόφαση ασύλου τους.

2. Μεθοδολογία

2.1 Η Ερμηνευτική Φαινομενολογική Προσέγγιση (IPA)

Η παρούσα έρευνα υιοθετεί την ποιοτική μεθοδολογία, καθώς έχει στόχο να παράγει επιστημονική γνώση μέσα από τα νοήματα που ο συμμετέχοντας της έρευνας δίνει στα υπό διερεύνησης φαινόμενα ή γεγονότα · τον τρόπο δηλαδή που αντιλαμβάνεται τον κόσμο και τις εμπειρίες του, όπως επίσης και τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις αντιλήψεις που διαμορφώνει γύρω από αυτά. Στόχος επομένως του ερευνητή είναι να κατανοήσει την ποιότητα της εμπειρίας παρά τις αιτιώδεις σχέσεις (Willig, 2014).

Πιο συγκεκριμένα, η προσέγγιση που ακολουθήθηκε είναι αυτή της Ερμηνευτικής Φαινομενολογικής Ανάλυσης (IPA), καθώς θεωρείται κατάλληλη, όταν προσπαθούμε να αντιληφθούμε τον τρόπο που οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται (perceiving) τις καταστάσεις που βιώνουν, νοηματοδοτώντας τον κόσμο γύρω τους. Επιπλέον, η IPA μας επιτρέπει την λεπτομερή διερεύνηση των συγκεκριμένων βιωμάτων, δίνοντας έμφαση στην μοναδικότητα του αντικειμένου και όχι στην διεξαγωγή γενικών συμπερασμάτων, ενώ παράλληλα τονίζει τον ενεργό ρόλο του ερευνητή σε αυτή τη δυναμική διαδικασία (Smith & Osborn, 2008).

Για να εξετάσει όλα τα παραπάνω η ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές της φαινομενολογίας, της ερμηνευτικής και της ιδεογραφίας. Η φαινομενολογία είναι μια φιλοσοφική προσέγγιση της υποκειμενικής αντίληψης της εμπειρίας, η οποία επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στο πώς η εμπειρία μοιάζει για τον συμμετέχοντα, τι είναι αυτό που έχει σημασία για εκείνον και απαρτίζει τον κόσμο στον οποίο ζει (Smith, Flower & Larkin, 2012). Οι απαρχές της βρίσκουν την αφετηρία τους στο Γερμανό φιλόσοφο Edmund Husserl, ο οποίος προσπάθησε να εξετάσει προσεχτικά την βιωμένη εμπειρία του συμμετέχοντα, έτσι όπως ο ίδιος την βιώνει και αποτυπώνεται στη συνείδησή του, με σκοπό να αναγνωρίσει τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά αυτής της εμπειρίας, που μπορούν να αποτελέσουν έγκυρη πηγή γνώσης (Smith, Flower & Larkin, 2012). Με άλλα λόγια, οι φαινομενολόγοι προσπαθούν να αναγνωρίσουν ποια βασικά συστατικά κάνουν ένα συγκεκριμένο φαινόμενο μοναδικό. Οι φαινομενολογικές μελέτες επικεντρώνονται έτσι στον τρόπο, με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και μιλάνε για αντικείμενα και γεγονότα, αντί να περιγράφουν φαινόμενα σύμφωνα με προκαθορισμένα εννοιολογικά και επιστημονικά κριτήρια, αποφεύγοντάς με αυτόν τον τρόπο τις προκαταλήψεις που αναδύονται. Το αποτέλεσμα είναι ότι επιτρέπονται στα φαινόμενα να μιλούν από μόνα τους (Smith & Pietkiewicz, 2014).

Η δεύτερη θεωρητική βάση της ερμηνευτικής φαινομενολογικής προσέγγισης είναι αυτή της ερμηνευτικής. Σύμφωνα με αυτήν, χρειάζεται να ερμηνεύσουμε για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τον τρόπο που το άτομο αντιλαμβάνεται μια εμπειρία και μιλάει για αυτήν, έτσι ώστε να από- κωδικοποιήσουμε αυτήν την εμπειρία (Freeman, 2008). Αυτό σημαίνει, ότι η μελέτη της IPA είναι μια δυναμική διαδικασία μεταξύ του ερευνητή και του συμμετέχοντα. Ο ενεργός ρόλος του ερευνητή, επηρεάζει την έκταση στην οποία έχει πρόσβαση στην εμπειρία του συμμετέχοντα, αλλά και το νόημα που αποδίδει στον προσωπικό κόσμο του υποκειμένου (Smith & Pietkiewicz, 2014). Η αναλυτική διαδικασία της IPA περιγράφεται συχνά ως μια διπλή ερμηνευτική ή διπλή διεργασία ερμηνείας, καθώς από τη μια, οι συμμετέχοντες προσπαθούν δώσουν νόημα στον κόσμο τους και από την άλλη ο ερευνητής προσπαθεί να αποκωδικοποιήσει αυτό το νόημα, για να κατανοήσει το νόημα των συμμετεχόντων (Smith & Osborn, 2008). Με άλλα λόγια, οι ερευνητές του IPA προσπαθούν να κατανοήσουν τι είναι μια εμπειρία από την οπτική γωνία του συμμετέχοντα. Οι μελέτες IPA μπορούν έτσι να περιέχουν στοιχεία και των δύο τύπων ερμηνείας, καθιστώντας την ανάλυση πλουσιότερη και περιεκτικότερη.

Η τρίτη μεγάλη επιρροή της Ερμηνευτικής Φαινομενολογικής Προσέγγισης είναι αυτή της ιδεογραφίας. Αυτή αναφέρεται σε μια σε βάθος ανάλυση της κάθε μεμονωμένης περίπτωσης, εξετάζοντας τις υποκειμενικές αντιλήψεις του καθενός μέσα στα μοναδικά περιβάλλοντα που αναπτύσσονται (Smith, Flower & Larkin, 2012). Η θεμελιώδης αρχή της που ουσιαστικά την διαφοροποιεί από άλλες εμπειρικές προσεγγίσεις, είναι η διεξοδική διερεύνηση της κάθε περίπτωσης πριν τη διεξαγωγή οποιοδήποτε γενικών συμπερασμάτων. Με άλλα λόγια, οι ερευνητές της IPA επικεντρώνονται στο συγκεκριμένο και όχι στο γενικό, διεξάγοντας συγκεκριμένα συμπεράσματα μέσα από τη διεξοδική ανάλυση όλων των περιπτώσεων που ταυτόχρονα μπορούν και να γενικευθούν (Smith & Pietkiewicz 2014).

2.2 Δειγματοληψία

Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά έξι ενήλικοι πρόσφυγες από αραβικές χώρες. Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν προσωρινοί κάτοικοι της νήσου Χίου και συμμετείχαν στην έρευνα εθελοντικά. Η επικοινωνία μαζί τους έγινε μέσω μιας εθελοντικής οργάνωσης που δραστηριοποιείται σε θέματα εκπαίδευσης και εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας. Η τεχνική που ακολουθήθηκε ήταν αυτή της σκόπιμης δειγματοληψίας, γεγονός που μας επέτρεπε να αναζητήσουμε τους συμμετέχοντες που είχαν βιώσει την υπό διερεύνησης εμπειρία, ενώ η

στρατηγική που ακολουθήθηκε ήταν αυτή των ομοιογενών δειγμάτων, με περιπτώσεις που μοιράζονταν συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά που θεωρήθηκαν σκόπιμα από την ερευνήτρια (Patton, 2002).

Πιο συγκεκριμένα, τα κριτήρια που τέθηκαν ήταν όλοι οι συμμετέχοντες να είναι πρόσφυγες από χώρες του αραβικού κόσμου, να έχουν εισέλθει στην Ελλάδα τα τελευταία δυο χρόνια, να βρίσκονται ακόμα σε διαδικασίες ασύλου και να διαμένουν στην νήσο Χίο. Με τα κριτήρια διαμορφώνεται ομοιογένεια ως προς την κουλτούρα της γλώσσας, τη διαδικασία της αναμονής και το αβέβαιο της υπόθεσης. Ο αριθμός του δείγματος θεωρήθηκε κατάλληλος, καθώς η συγκεκριμένη μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετήθηκε διεξάγεται σε μικρά δείγματα, έχοντας στόχο την σε βάθος ανάλυση των συγκεκριμένων περιπτώσεων και όχι απαραίτητα τη διεξαγωγή γενικών συμπερασμάτων (Smith & Osborn 2008).

2.3 Οι συμμετέχοντες

Πέντε άντρες και μια γυναίκα αποτελούν το πληθυσμό των συμμετεχόντων της παρούσας έρευνας, με τους περισσότερους από αυτούς να είναι από το Iraq, έναν από τη Συρία και έναν από το Νότιο Σουδάν. Όλοι οι συμμετέχοντες βρέθηκαν στο νησί της Χίου, διασχίζοντας το Αιγαίο από τη γειτονική Τουρκία. Η αίτηση ασύλου τους βρίσκεται σε αναμονή, με το κίνδυνο επιστροφή τους στην Τουρκία να ελλοχεύει. Η διάρκεια παραμονής τους στο νησί υπολογίζεται περίπου από 6 έως 9 μήνες.

Ο πρώτος συμμετέχων έχει το ψευδώνυμο Alex. Είναι ένας άνδρας, 24 χρονών που ήρθε στην Ελλάδα πριν από 9 μήνες περίπου. Η οικογένεια του ήταν αρκετά μορφωμένη και ευκατάστατη και ο ίδιος όντας φοιτητής, δούλευε περιστασιακά με τη κυβέρνηση, βοηθώντας κυρίως αναλφάβητους συμπολίτες του, τις ημέρες των εκλογών. Όταν η ISIS κατέλαβε την πόλη, αναγκάστηκε να φύγει για να σωθεί, αλλά και για να μη θέσει σε κίνδυνο την οικογένειά του. Στη Χίο εργαζόταν εθελοντικά σε μια οργάνωση, διδάσκοντας κυρίως αγγλικά. Για εκείνον, αυτή η αίσθηση προσφοράς ήταν το μοναδικό στοιχείο που του έδινε ελπίδα και ώθηση να συνεχίσει.

Ο δεύτερος συμμετέχων φέρει το ψευδώνυμο Muhammad. Ο Muhammad ήταν ένας άντρας 24 χρονών που βρισκόταν στην Ελλάδα τους τελευταίους 6 μήνες. Αν και δεν φαινόταν να θέλει να μοιραστεί πολλά από την ζωή του πριν, στη συνέντευξη του μιλάει αρκετά για τη ζωή του στο νησί και κυρίως για τις ανισότητες και τις αδικίες που βιώνει από το σύστημα αναγνώρισης προσφύγων. Η συνέντευξη αποτυπώνει ξεκάθαρα τον θυμό που

βιώνει ένας πρόσφυγας που βρίσκεται σε αναμονή για την εξέταση του ασύλου του, τη ματαιώση που υφίσταται από τις χαμένες προσδοκίες της δημοκρατικής Ευρώπης, αλλά και το φόβο απόρριψης από την ενδεχόμενη επιστροφή του πίσω στην Τουρκία.

Η τρίτη συμμετέχουσα είναι γυναίκα και διάλεξε για τον εαυτό της το όνομα Sultana. Η Sultana ήταν παντρεμένη με 3 παιδιά. Μετά από ένα βομβαρδισμό που στόχο είχε τον εκφοβισμό βρέθηκε αντιμέτωπη με το χαμό της κόρης της. Ύστερα από ένα έντονο διάστημα πένθους αποφάσισε να δουλέψει σε μια ανθρωπιστική οργάνωση της περιοχής βοηθώντας οικογένειες και διαμορφώνοντας δράσεις που ενισχύουν το αίσθημα αλληλοϋποστήριξης και ενότητας μεταξύ της κοινότητας. Μετά από έντονες απειλές που δέχτηκε για τη ζωή της και τη ζωή της οικογένειάς της, αποφάσισε με μεγάλη δυσκολία να αφήσει τη χώρα της και την πατρική της οικογένεια και να έρθει στην Ευρώπη. Όνειρο της είναι να δουλέψει σε μια ανθρωπιστική οργάνωση βοηθώντας άλλους πρόσφυγες να ξεπεράσουν τα τραύματά τους.

Τέταρτος συμμετέχων είναι ο Safar, σύμφωνα με το όνομα που διάλεξε να τον συνοδεύει. Ο Safar ήταν από τη Συρία και το ταξίδι του ως πρόσφυγας ξεκίνησε χρόνια πριν, όταν ο τακτικός στρατός της χώρας του, του ζήτησε να υπηρετήσει την πατρίδα του, πολεμώντας στο πλάι της, στις αρχές του 2015. Μη θέλοντας να είναι μέρος του, αποφάσισε να ταξιδέψει στο Λίβανο, όπου και παρέμεινε για ένα διάστημα εργαζόμενος σε μια κλινική. Τα όνειρα για σπουδές και αποδοχή τον έφεραν στην Τουρκία και από εκεί γρήγορα στην Ελλάδα και το νησί της Χίου.

Πέμπτος συμμετέχοντας είναι ο Muhmood από το Ιράκ. Πίσω στη χώρα καταγωγής του εργαζόταν ως μάνατζερ μιας ακτιβιστικής οργάνωσης για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολεμώντας την καταστολή και την ομοφοβία. Μέσα σε μια νύχτα αποφάσισε να φύγει για να σώσει τη ζωή του όπως χαρακτηριστικά αναφέρει. Η ματαιώση που βιώνει στην Ελλάδα είναι μεγάλη και ο στόχος του πλέον είναι να ενημερώσει τους συμπατριώτες τους για τα όσα συμβαίνουν εδώ μέσα από την αρθρογραφία.

Ο τελευταίος συμμετέχοντας φέρει το ψευδώνυμο Edi και είναι ο μοναδικός που κατάγεται από το Νότιο Σουδάν. Ο εμφύλιος πόλεμος που διενεργείται μεταξύ αντιπολίτευσης και κυβερνητικών δυνάμεων τον οδήγησε στην Τουρκία, όταν αυτός και η οικογένειά του βρέθηκαν στο στόχαστρο της κυβέρνησης, εξαιτίας της ενεργής πολιτικής δράσης του πατέρα του. Ο Edi είναι ίσως ο μοναδικός που αναφέρει την επιθυμία του να γυρίσει πίσω μόλις η πολιτική κατάσταση της χώρας του ισορροπήσει.

Στο παρακάτω πίνακα 1 παρατίθενται συνοπτικά στοιχεία για τους συμμετέχοντες

Πίνακας 1: Συμμετέχοντες

α/α	Φύλο	Ψευδώνυμο	Ηλικία	Οικογενειακή Κατάσταση	Έτος άφιξης στην Ελλάδα	Χώρα Προέλευσης	Διάρκεια Παραμονής στο νησί
1	Άνδρας	Alex	23	Άγαμος	2017	Ιράκ	9 μήνες
2	Άνδρας	Muhammad	24	Άγαμος	2017	Ιράκ	6 μήνες
3	Άνδρας	Muhmood	25	Άγαμος	2017	Ιράκ	6 μήνες
4	Άνδρας	Safar	29	Άγαμος	2017	Συρία	9 μήνες
5	Γυναίκα	Sultana	29	Έγγαμη	2017	Ιράκ	8 μήνες
6	Άνδρας	Edi	28	Άγαμος	2017	Νότιο Σουδάν	7 μήνες

2.4 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Η παρούσα εργασία ακολούθησε για μέθοδο συλλογής και παραγωγής δεδομένων την ημι-δομημένη συνέντευξη. Αυτή η μέθοδος θεωρείται η καλύτερη για την ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση, καθώς δεσμεύει τον συμμετέχοντα και τον ερευνητή σε ένα παραγωγικό διάλογο, διαφωτίζοντας σημαντικές πτυχές και περιοχές για το υπο διερεύνηση φαινόμενο (Smith & Osborn 2008). Ακριβώς για αυτόν τον λόγο, η ημι-δομημένη συνέντευξη βασίζεται πάνω σε βασικές θεματικές που ο ερευνητής θέλει να διερευνήσει και όχι πάνω σε προκαθορισμένες ερωτήσεις, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την ελεύθερη τοποθέτηση από την πλευρά του συμμετέχοντα (Mason, 2011; Robson, 2007). Με άλλα λόγια πως οι ερωτήσεις έχουν σχεδιαστεί για να καθοδηγούν τη συνέντευξη και όχι για να την υπαγορεύουν, δίνοντας με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα στον συμμετέχοντα να εισάγει νέα θέματα που ο ερευνητής δεν είχε προκαθορίσει από πριν (Smith & Osborn 2008).

Ο οδηγός της συνέντευξης σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο που να διευκολύνει τη ροή της συζήτησης με βάση τον σκοπό της έρευνας, επικεντρώνοντας κυρίως το ενδιαφέρον του, στη ζωή τους πριν τη μετανάστευση, στο ταξίδι τους και στη ζωή τους σήμερα, μετά την άφιξη τους στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες ενθαρρύνθηκαν να περιγράψουν και να μοιραστούν οτιδήποτε ήθελαν σχετικά με τη ζωή τους στην χώρα τους, τους λόγους μετανάστευσης αλλά και το ίδιο το ταξίδι στη διαδρομή τους προς την Ευρώπη και τέλος τη ζωή τους σήμερα, με τις δυσκολίες που βιώνουν και τα όνειρα που κάνουν για το μέλλον (Παράρτημα Α).

2.5 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η αρχική επαφή με τους συμμετέχοντες έγινε μέσω μια εθελοντικής οργάνωσης που δραστηριοποιείται στη Χίο και που ασχολείται με θέματα εκπαίδευσης και εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας, ενώ όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε κατάλληλους χώρους που μπορούσαν να διασφαλίσουν την απαραίτητα ησυχία και την ιδιωτικότητα των συμμετεχόντων. Όλοι οι κανόνες δεοντολογίας τηρήθηκαν αυστηρά, με την ερευνήτρια να πληροφορεί από την πρώτη επικοινωνία, τη διατήρηση της ανωνυμίας κάθε συμμετέχοντα, τη δημοσίευση και την αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων, καθώς και τη σπουδαιότητα της ελεύθερης και συναινετικής συμμετοχής τους (Ισαρη & Πουρκός, 2015; Mason, 2011).

Πριν από την επίσημη έναρξη κάθε συνέντευξης η ερευνήτρια διαβεβαίωνε τους συμμετέχοντες για τα θέματα εμπιστευτικότητας και απορρήτου και ζητούσε από όλους τη γραπτή συγκατάθεση τους. Το έγγραφο της συγκατάθεσης ήταν γραμμένο στα αγγλικά, καθώς όλοι οι συμμετέχοντες ήταν γνώστες της συγκεκριμένης γλώσσας και περιείχε πληροφορίες σχετικά με τους σκοπούς της έρευνας, την εμπιστευτικότητα, την εθελοντική φύση της συμμετοχής τους στην έρευνα, την διαδικασία της ηχογράφησης και το δικαίωμα τους να μην απαντήσουν σε κάποια ερώτηση αν δεν το επιθυμούσαν ή να αποχωρίσουν από οποιοδήποτε στάδιο της συνέντευξης ήθελαν χωρίς κάποιο κόστος (Παράρτημα Β).

Σχεδόν όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στην αγγλική γλώσσα καθώς ήταν μια γλώσσα που τόσο οι συμμετέχοντες όσο και η ερευνήτρια γνώριζαν, επιτρέποντας με αυτό τον τρόπο την άμεση επικοινωνία μεταξύ των μερών και μειώνοντας ουσιαστικά μια σημαντική δυσκολία, που είναι αυτή της διαφοράς της γλώσσας. Μια μόνο συνέντευξη πραγματοποιήθηκε, κατόπιν αιτήματος του ίδιου του συμμετέχοντα, με τη βοήθεια διερμηνέα, ο οποίος γνώριζε ικανοποιητικά και τις δυο γλώσσες και μπορούσε να μεταφέρει με το αυθεντικό νόημα των όσων ειπώθηκαν. Ο διερμηνέας επιλέχθηκε επιμελώς από την ερευνήτρια, ώστε να ανήκει στην ίδια πολιτισμική ομάδα, να γνωρίζει επαρκώς και τις δυο γλώσσες, αλλά και μην έρχεται σε επαφή με τον συνεντευξιζόμενο, προσέχοντας έτσι τα εξειδικευμένα ζητήματα δεοντολογίας που προκύπτουν από το συγκεκριμένο πληθυσμό.

2.6 Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων

Όλες οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και απομαγνητοφωνήθηκαν κατά λέξη με στόχο να αναλυθούν. Η μεταγραφή τους έγινε ακολουθώντας συγκεκριμένο σύστημα

σημειογραφίας, το οποίο δημιουργήθηκε από την ίδια την ερευνήτρια με στόχο την καλύτερη μετέπειτα ανάλυση και αποκωδικοποίηση των συνεντεύξεων.

Στο παρακάτω πίνακα 2 παρατίθενται αναλυτικά τα σύμβολα σημειογραφίας της μεταγραφής των συνεντεύξεων

Πίνακας 2: Σύμβολα Σημειογραφίας

Σύμβολα	Επεξήγηση
(.)	Σύντομη διακριτή παύση του 1 ^{ος} δευτερολέπτου
(...)	Σιωπή πάνω από 2 δευτερόλεπτα
(;)	Αδυναμία κατανόηση της έκφρασης κατά την απομαγνητοφώνηση
(λέξη)	Αβεβαιότητα ως προς την ακρίβεια των αποδιδόμενων λέξεων κατά την απομαγνητοφώνηση
{ κείμενο }	Παράλληλη ομιλία
[κείμενο]	Συμπληρωματική, εκτός ομιλίας, πληροφορία ή περιγραφή από την ερευνήτρια
Κεφαλαία γράμματα	Τμήμα ομιλίας που εκφράζεται με υψηλότερη ένταση
Πλάγια γράμματα	Για ερωτήματα που τίθενται από τον συμμετέχοντα προς την ερευνήτρια κατά την ομιλία
Χρήση μικρότερης γραμματοσειράς	Τμήμα ομιλίας που εκφράζεται με σημαντικά χαμηλότερη ένταση

Η ανάλυση των συνεντεύξεων έγινε με βάση τα στάδια ανάλυσης που η ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση υπαγορεύει, ακολουθώντας μια κυκλική διαδικασία επανεξέτασης τους (Smith, Flower & Larkin, 2012; Smith & Osborn 2008). Αρχικά, όλες οι συνεντεύξεις διαβάστηκαν επανειλημμένα, προκειμένου η ερευνήτρια να εξοικειωθεί με τα δεδομένα και στη συνέχεια προχώρησε σε αρχικές σημειώσεις που περιλάμβαναν σχέσεις, διαδικασίες, γεγονότα, αξίες και αρχές που οδηγούν σε συγκεκριμένες συμπεριφορές, παρατηρώντας ομοιότητες, διαφορές και αντιφάσεις. Σε δεύτερο στάδιο, οι σημειώσεις αυτές ομαδοποιήθηκαν σε νοηματικές ενότητες, δίνοντας περιγραφικούς τίτλους και εν συνεχεία κατηγοριοποιήθηκαν σε γενικότερες θεματικές που αποτελούσαν τα υπερθέματα. Η διαδικασία της ανάλυσης έγινε για κάθε περίπτωση ξεχωριστά, επαναλαμβάνοντας αρκετές φορές τη διαδικασία, εξετάζοντας προσεχτικά τις λεπτές διαφορές, με σκοπό τη γενίκευση των αποτελεσμάτων (Smith, Flower & Larkin, 2012). Τα ευρήματα που προέκυψαν μέσα από τα παραπάνω στάδια αναφέρονται αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο, μαζί με τα υπερθέματα, τα υποθέματα και τα χαρακτηριστικά παραδείγματα των συνεντεύξεων.

3. Αποτελέσματα

Η ανάλυση των δεδομένων έγινε μέσα από την αναγνώριση μοτίβων νοήματος όπως ορίζουν τα θεωρητικά θεμέλια της ερμηνευτικής φαινομενολογικής προσέγγισης. Η προσεκτική ανάλυση των αφηγήσεων οδήγησε στην ανάδυση οκτώ βασικών υπερ-θεματικών που αποτελούν ευρείες κατηγορίες νοήματος και συγκεντρώνουν τα βασικά σημεία της εμπειρίας των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια της μετανάστευσης. Αυτές οι υπερ-θεματικές χωρίστηκαν με τη σειρά τους σε υποκατηγορίες που αναδεικνύουν τις ομαδοποιημένες εμπειρίες και αποτελούν ουσιαστικά τις θεματικές ενότητες της συγκεκριμένης εργασίας. Κάθε θεματική ενότητα διαμορφώνεται μέσα από τα αντίστοιχα αποσπάσματα των απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεων (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

3.1 Η απόφαση του να μείνεις ή να φύγεις

Στην υπερθεματική αυτή συγκεντρώνεται ο βίος των συμμετεχόντων πριν την απόφαση τους να εγκαταλείψουν την χώρα τους. Μέσα από αυτά που μοιράστηκαν αναδύθηκαν θέματα που αφορούν τη ζωή τους πριν την απόφαση, την τρομακτική αλλαγή που υπέστησαν στα μέχρι τότε δεδομένα τους, το αίσθημα του τρόμου και τέλος τους λόγους που τους οδήγησαν στην οριστική απόφαση εξόδου από τη χώρα τους.

3.1.1 Η ζωή στη χώρα καταγωγής

Η ζωή στη χώρα καταγωγής είναι μια υπερθεματική που αναφέρεται στις εμπειρίες των συμμετεχόντων σχετικά με τον τρόπο που αντιλαμβάνονταν τη ζωή τους πριν την απόφαση εγκατάλειψης της χώρα τους. Οι συμμετέχοντες αξιολογούν την εμπειρία τους σε σχέση με τον εαυτό τους, την οικογένεια τους αλλά και την κοινωνικά βιωμένη πραγματικότητα. Η συζήτηση εντοπίζεται στο πρόσημο που οι συμμετέχοντες προσδίδουν στην εμπειρία της ζωής τους πριν, καθώς και στους λόγους για τους οποίους προσδίδεται το συγκεκριμένο πρόσημο. Ομαδοποιώντας τους λόγους για τους οποίους οι συμμετέχοντες νιώθουν θετικά συναισθήματα, συζητούνται ζητήματα που αφορούν τους οικογενειακούς δεσμούς, το βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο των ίδιων και των οικογενειών τους, καθώς και η αίσθηση προσφοράς μέσω της εργασίας. Από την άλλη, αναφορικά με τα αρνητικά ή αμφιθυμικά συναισθήματα, συζητούνται θέματα που αφορούν την ευρύτερη αίσθηση

ανασφάλειας με βάση τη μακροχρόνια εμπόλεμη κατάσταση της χώρας τους, αλλά και των απορροιών αυτής.

Θετικές Εμπειρίες

Ο Alex από το Ιρακ είναι ένα από τα παραδείγματα που περιγράφει τη ζωή με θετικό πρόσημο, εστιάζοντας στο βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας αναδεικνύοντας συγχρόνως την ταυτότητα της οικογένειας του πριν την προσφυγική εμπειρία

Τα πράγματα ήταν αρκετά καλά συγκριτικά με τώρα. Είχα ζωή τότε, είχα ζωή. Η οικογένεια μου είχε ζωή. Η μητέρα μου ήταν γιατρός και ο πατέρας μου βοηθός γιατρού και ολόκληρη η οικογένεια μου ήταν αρκετά μορφωμένοι. Μια καλή μόρφωση στο Ιρακ είναι αυτή που σου εξασφαλίζει μια καλή δουλειά, μια καλή ζωή και είχαμε μια πολύ καλή ζωή.....Παράλληλα η οικογένεια μου είχαν ένα εστιατόριο και μια καφετέρια και εγώ σπούδαζα στο Πανεπιστήμιο Μηχανικός Αγροτικού Περιβάλλοντος.

Στο ίδιο μοτίβο θετικής αποτίμησης της ζωής πριν τη μετανάστευση εμπίπτει και η περιγραφή της Suzana η οποία εκτός τους μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου της οικογένειας της, αναφέρεται και στους οικογενειακούς δεσμούς και συγκεκριμένα στη σχέση με τους γονείς της.

Ήμασταν μια δεμένη οικογένεια, υπεράνω, σαν τρόπος ζωής. Η μαμά και ο πατέρας είχαν μια καλή σχέση και ήταν ερωτευμένοι. Ο πατέρας μου είχε καλή θέση, μια πολύ καλή στον Ιρακινό στρατό και η μαμά μου ήταν νοικοκυρά. Όλοι αποφοιτήσαμε από το Κολλέγιο. Δυο από τις αδελφές μου είναι γιατροί, μια μηχανικός και η άλλη αποφοίτησε από την Ιστορία και Λογοτεχνία. Τα δυο αδέλφια μου είναι στο στρατό, τον Ιρακινό στρατό.

Αμφιθυμική Εμπειρία

Από την άλλη πλευρά η εμπειρία του Muhmood από το Ιράκ έχει έναν πιο αμφιθυμικό χαρακτήρα. Από τη μία περιγράφει τη ζωή του με θετικό πρόσημο αναδεικνύοντας την σπουδαιότητα της μόρφωσης, αλλά και την αίσθηση προσφοράς μέσα από την εργασία και από την άλλη αναφέρεται με αρνητικό πρόσημο στη μακροχρόνια εμπόλεμη κατάσταση που βίωνε η χώρα του.

Ήταν καλή και κακή, είχα αμάξι, είχα δουλειά, πτυχίο, σκεφτόμουν να κάνω μεταπτυχιακό... ήταν καλή η ζωή μας αλλά ο πόλεμος διέλυσε τα πάντα. Δούλευα πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα ήμουν εκπρόσωπος μιας μη κυβερνητικής οργάνωσης που δούλευε για κοινότητα, διοργάνωνα φεστιβάλ με στόχο να βοηθήσω άλλους.

Ο πόλεμος στο Ιράκ χωρίζεται ουσιαστικά σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση ξεκινά με την εισβολή των Αμερικανικών δυνάμεων στο Ιράκ, το 2003, ενώ η δεύτερη και μακρύτερη φάση του πολέμου ξεκινά με την εξέγερση Ιρακινών κατά των δυνάμεων κατοχής και της νέας Ιρακινής κυβέρνησης το 2004. Η συνεχιζόμενη αυτή ένταση οδήγησε στον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ Σιτών και Σουνιτών από το Φεβρουάριο του 2006 έως τον Μάιο του 2008.

Αρνητικές Εμπειρίες

Στην ολοκληρωτικά αρνητική αποτίμηση της εμπειρίας λόγω του πολέμου, βρίσκεται η περιγραφή του Muhammad, ο οποίος αναφέρει ότι βίωσε την εμπόλεμη κατάσταση της χώρας του από την ηλικία των 10 ετών, γεγονός που τον οδήγησε να «μην έχει ζωή» όπως αναφέρει. Επιπλέον μέσα στο ευρύτερο αρνητικό πρόσημο της εμπειρίας του βρίσκεται σε αντιδιαστολή με τους υπόλοιπους και η δυσκολία του να σπουδάσει σε Πανεπιστήμιο.

Για την ακρίβεια δεν είχα και τόσο ζωή πριν, γιατί από όταν ήμουν 10 χρονών κάτι συνέβη και ήταν κακό από την αρχή. Από όταν ήμουν 10 χρονών μέχρι και τώρα βιώνουμε πόλεμο. Ξέρεις γεννήθηκα εκεί και προσπάθησα να επιβιώσω όλον αυτόν τον καιρό και τα κατάφερα. Διάβασα πολύ αλλά δεν κατάφερα να περάσω ακόμα στο Πανεπιστήμιο... ξέρεις στη χώρα μου είναι πολύ δύσκολο να σπουδάσεις κάτι.

Η εμπόλεμη κατάσταση στο Ιράκ είχε ως αποτέλεσμα να αλλάξει η μέχρι τότε θετική εμπειρία ζωής και για τη Suzana, η οποία παρά τους οικογενειακούς δεσμούς αλλά και το βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο ολόκληρης της οικογένειας, δεν μπόρεσε να μείνει ανεπηρέαστη. Οι μόνιμες αναταραχές είχαν ως αποτέλεσμα τον άδικο θάνατο της μητέρας της και την οριστική αλλαγή στο τρόπο που βίωσε τη ζωή της πριν τη μετανάστευση.

Η μαμά μου πέθανε το 2007. Χτυπήθηκε από σφαίρα σε μια συμπλοκή. Ήταν μια συμπλοκή μεταξύ του στρατού και των τρομοκρατών και έτσι χτυπήθηκε από σφαίρα. Ήταν στο αμάξι της όταν χτυπήθηκε και η μικρή μου αδελφή ήταν μέσα στο αμάξι. Ήμασταν μια πραγματικά χαρούμενη οικογένεια, αλλά μετά τα ατύχημα παλεύαμε για τη ζωή μας...ήμασταν όλοι σε άσχημη κατάθλιψη και η μικρή μου αδελφή έπαιρνε

ψυχοφάρμακα και όλοι πέσαμε σε βαθιά βαθιά κατάθλιψη και ο πατέρας μου ήταν λυπημένος κάτι κοντά στην καρδιά του χάθηκε.

3.1.2 Η τρομακτική αλλαγή

Η θεματική αυτή αναφέρεται στους συμμετέχοντες από το Ιράκ και εμπειρίας της τρομακτικής αλλαγής που βίωσαν, όταν το Δεκέμβριο του 2013 ξέσπασαν συγκρούσεις ανάμεσα στις ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας και το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Ανατολής, σε ολόκληρο το δυτικό Ιράκ. Η συζήτηση επικεντρώνεται στην αίσθηση ανασφάλειας, αβοηθησίας, τον τρόμο και το φόβο για την ακεραιότητα των ίδιων και της οικογένειας τους, όταν το ISIS εισέβαλε στην πόλη τους αλλάζοντας τα μέχρι τότε δεδομένα.

Σε γενικές γραμμές η μακροχρόνια εμπόλεμη κατάσταση του Ιράκ ήταν μια γνώριμη πραγματικότητα και για τον Alex, όμως η εισβολή των τζιχαδιστών είχε ως αποτέλεσμα την οριστική αλλαγή της. Όπως χαρακτηριστικά περιγράφει «ένιωθα ανυπεράσπιστος» στην ίδια την πόλη μην μπορώντας να κάνει τίποτα για αυτό.

Το ISIS πήρε τον έλεγχο ολόκληρης της πόλης και επιτέθηκαν και από τότε όλα άλλαξαν, η ζωή όλα. Ήταν μια τρομακτική μέρα η μέρα η μέρα της επίθεσης. Όσο θυμάμαι η επίθεση έγινε Παρασκευή και κράτησε μέχρι Παρασκευή βράδυ και όλες οι αστυνομικές δυνάμεις και οι δυνάμεις του στρατού έφυγαν. Η πόλη έμεινε ανυπεράσπιστη και το ISIS πήρε τον έλεγχο όλης της πόλης και άρχισε να κάνει πολύ άσχημα πράγματα. Σε εκείνη τη φάση δεν είχαμε καταλάβει ότι ο κίνδυνος θα κρατήσει τόσο πολύ, σκεφτήκαμε ok μας έκαναν επίθεση, όπως συμβαίνει συνήθως, μετά από 2 ή 3 μέρες ο στρατός θα επιστρέψει και τα πράγματα θα είναι πάλι τα ίδια. Όμως οι μέρες πέρασαν γρήγορα και είδα τον εαυτό μου μετά από 1 χρόνο από τη μέρα της επίθεσης ακόμα κρυμμένο μέσα στην πόλη, χωρίς να μπορώ να κάνω τίποτα και με το ISIS να γίνεται όλο και πιο ισχυρό παίρνοντας τον έλεγχο και άλλων χωρών όπως τη Συρία.

Στο ίδιο μοτίβο και η Suzana περιγράφει τον τρόμο που βίωσε σε αυτήν την αλλαγή, τις καθημερινές δυσκολίες, την αίσθηση εγκλωβισμού καθώς και το φόβο για την ακεραιότητα των παιδιών της.

Ζούσαμε μια τραγωδία δεν μπορούσαμε να κάνουμε πολλά και το κράτος δεν μας βοηθούσε και η κατάσταση γινόταν όλο και χειρότερη, χωρίς νερό, χωρίς ηλεκτρικό, και κάθε βράδυ κοιτάγα τα παιδιά μου και έλεγα να μην χάσω ποτέ κανένα...Μαζεύαμε νερό σε μεγάλα δοχεία για να είναι αρκετό για όλους, είχαμε μικρούς φορτιστές για τα

κινητά τηλέφωνα μας, και φορτίζαμε για να μπορούμε να πούμε στις οικογένειες μας ότι είμαστε καλά, ζωντανοί, φοβόμασταν ακόμα και να τα βάλουμε στην ταράτσα γιατί αν τα αεροπλάνα έρχονταν και έβλεπαν το μόνιτορ θα βομβάρδιζαν το μέρος. Ακούσαμε τόσες πολλές βόμβες, από όλα τα είδη όπου ακόμα και τα παιδιά μου είχαν απομνημονεύσει από πού προέρχεται το καθένα, αν είναι τανκ ή κάτι άλλο, ακούγαμε σφαίρες στο τοίχο, σφαίρες παντού. Φοβόμουν τόσο πολύ να αφήσω τα παιδιά μου να βγουν έξω, τα είχα όλη μέρα μέσα στο σπίτι. Βομβαρδισμοί γίνονταν παντού και φοβόμουν τόσο πολύ ότι είχαμε κολλήσει στη μέση, από τη μια οι δυνάμεις της αεροπορίας και από την άλλη το ISIS, δεν ξέραμε τι να κάνουμε.

3.1.3 Το αίσθημα του τρόμου

Σε αυτήν τη θεματική περιγράφεται το αίσθημα του τρόμου που βίωσαν οι συμμετέχοντες στην παράλογη και αυθαίρετη εξουσία του ISIS, είτε με έμμεσο είτε με άμεσο τρόπο. Η απειλή κατά της ζωής μπορεί να επιτευχθεί έμμεσα διασκορπίζοντας τον τρόπο και το φόβο για τη σωματική ακεραιότητα όσων δεν βρίσκονται στα ίδια θρησκευτικά ή πολιτικά πιστεύω με τους εισβολείς, είτε άμεσα σκορπίζοντας τον θάνατο αγαπημένων προσώπων.

Ο Alex περιγράφει αυτήν την έμμεση αίσθηση τρόμου για τη σωματική του ακεραιότητα μέσα από τις πράξεις των εισβολέων.

Στην αρχή είχαν στο στόχαστρο τους μεγάλους στρατιωτικούς ή αστυνομικούς, όποιος είχε σύνδεση με τη κυβέρνηση τον σκότωναν και μετά από έναν χρόνο ξεκίνησαν να σκοτώνουν όποιον είχε δουλέψει ποτέ για τη κυβέρνηση, όλους αν καταλαβαίνεις τι εννοώ και έφτιαχναν βίντεο με αυτά, πραγματικά απαίσια βίντεο όπου δεν ήταν απλά ένας φόνος, δημιουργούσαν κάτι σαν τη νέα τέχνη των φόνων δεν ξέρω πως αλλιώς να το πω, πολύ πολύ απαίσια πράγματα.

Από την άλλη, η Suzana ήταν αυτή που βίωσε την άμεση αίσθηση του τρόμου, όταν ο παραλογισμός αυτός είχε ανεπανόρθωτα αποτελέσματα στην οικογένεια της. Με μεγάλη συγκίνηση περιγράφει σιγανόφωνα τα οδυνηρά αποτελέσματα μιας έκρηξης που έγινε σε κοντινή απόσταση από το σπίτι της, έχοντας ως αποτέλεσμα το θάνατο της κόρης της και τον τραυματισμό του μικρότερου γιού της.

Όταν έγινε η έκρηξη ήταν σαν σεισμός, γυαλιά πέσανε πάνω μας, ήμουν στο τελευταίο δωμάτιο του σπιτιού, μαζί με τον άντρα μου και τον μεγάλο γιό μου και το άλλο παιδί

και η κόρη μου ήταν στο μπροστά δωμάτιο, βλέπανε τηλεόραση. Τα τζάμια σπάσανε κάποια τραυμάτισαν την κόρη μου στο κεφάλι. Έτρεξα να δω τα παιδιά μου, ο γιος μου ήταν στο πάτωμα με αίματα παντού. Τους πήραμε και πήγαμε στο νοσοκομείο. Μετά από 2 μέρες η κόρη μου πέθανε και ο γιος μου σώθηκε από θαύμα παρά τα τραύματα.

3.1.4 Τα Αίτια Φυγής

Η θεματική αυτή αποτελεί την τελευταία της μεγαλύτερης κατηγορίας «Η απόφαση να μείνεις ή να φύγεις». Σε αυτήν αναφέρονται τα αίτια που οδήγησαν τους συμμετέχοντες να πάρουν την οριστική απόφαση να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους σε μια αναζήτηση για ένα καλύτερο και ασφαλέστερο αύριο για εκείνους και τις οικογένειες τους. Τα αίτια αυτά συνοψίζονται στην αγανάκτηση για την μακροχρόνια εμπόλεμη κατάσταση της χώρας τους, την άμεση απειλή κατά της ζωής λόγω της εργασίας τους και τέλος την στρατολόγηση είτε από το τακτικό στρατό είτε από τις διάφορες πολιτοφυλακές.

Πολιτική αστάθεια

Ο Muhammad ήταν ένας από τους συμμετέχοντες που δεν ήθελε να αναφέρει εκτενέστερα τους λόγους της αποχώρησης του από τη χώρα του. Για εκείνον δεν χρειάζεται πάντα να απειλείται η ζωή για την απόφαση κάποιου να μείνει ή να φύγει. Η γενικότερη εμπόλεμη κατάσταση στο Ιράκ, με την αυθαιρεσία των διαφόρων πολιτοφυλακών και το μόνιμο κίνδυνο για τη ζωή, μπορεί να είναι αρκετή για να οδηγήσει κάποιον στην αναζήτηση ενός καλύτερου αύριο.

Αποφάσισα να φύγω γιατί έμενα σε μια μικρή πόλη και ήταν πολλά τα πολιτικά γεγονότα που συνέβαιναν εκεί. Δεν είχε τίποτα να κάνει με τρομοκράτες στην πόλη μου, δεν είχαμε, αλλά για πολιτικούς λόγους είχαμε πολλούς τσακωμούς και απώλειες. Όλα ήταν μέσα στον κίνδυνο, οι Μιλίσιας και άλλες τέτοιες οργανώσεις, οπότε είχα αρκετά από αυτούς και αποφάσισα να φύγω.

Η απειλή κατά της ζωής

Για τους περισσότερους από τους συμμετέχοντες η απόφαση να φύγουν σχετίζεται με την άμεση απειλή κατά της ζωής τους λόγω της εργασίας τους. Οι απόψεις της Suzana περί ενωμένου λάου ασχέτου θρησκευματος θεωρήθηκαν προκλητικές από τους ανθρώπους του

ISIS. Η ίδια δούλευε στη Unicef όπου βοηθούσε άλλους πρόσφυγες που είχαν ανάγκες και έκανε ομάδες με στόχο την καλύτερη και ειρηνική διαβίωση τους. Παρά τους έντονους εκφοβισμούς στη δουλειά είχε αποφασίσει να μείνει στο Ιράκ, μέχρις ότου ένιωθε ότι για μια ακόμη φορά απειλείται η σωματική ακεραιότητα της οικογένειάς της.

Έκανα τη δυνατή αλλά μέσα μου ήμουν τρομοκρατημένη. Κάποιες φορές έριχναν σφαίρες στον αέρα και ένιωθα παρελημμένη και δεν μπορούσα να κινηθώ, με απειλούσαν λέγοντας ‘‘Θα απαγάγουμε τα παιδιά σου’’...μέχρι που στις 28 Αυγούστου άνοιξα την πόρτα του σπιτιού και βρήκα ένα χαρτί, όταν το διάβασα έχασα το μυαλό μου και περπάταγα μέσα στο σπίτι βγάζοντας κραυγές.

Οι ακτιβιστικές οργανώσεις βρίσκονταν επίσης στο επίκεντρο των εξτρεμιστών. Ο Muhihood ήταν επικεφαλής σε μια ΜΚΟ όπου δούλευε υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κατάργησης της ομοφοβίας στο Ιράκ. Αν και ο ίδιος δεν θέλει να αναφέρει περισσότερα σχετικά με τους λόγους της αποχώρησής του και τις απειλές που δέχτηκε, τα λόγια του μαρτυρούν ότι η απόφαση αυτή ήταν ένας μονόδρομος.

Μέσα σε μια μέρα πήρα την απόφαση να φύγω, γιατί αν έμενα θα πέθανα.. δεν είχα επιλογή αν ήθελα να σώσω τη ζωή μου.

Στο ίδιο μοτίβο βρίσκεται και η περίπτωση του Alex, όταν στο στόχαστρο του ISIS βρέθηκαν όλοι όσοι είχαν εμπλακεί με την κυβέρνηση. Ο ίδιος δούλευε περιστασιακά με το κράτος την περίοδο των εκλογών, εκπαιδευοντας πολίτες στο πώς να ψηφίζουν. Αν και ο ίδιος δεν είχε καμία περαιτέρω ανάμειξη, το όνομα του βρέθηκε στη λίστα.

Ξεκίνησαν να ψάχνουν για όποιον είχε δουλέψει με τη κράτος με οποιοδήποτε τρόπο. Εγώ δούλευα με το κράτος τις ημέρες των εκλογών, η δουλειά μου ήταν να δείχνω στους ανθρώπους πώς να ψηφίζουν επειδή έχουμε πολλούς που δεν είναι μορφωμένοι και δεν ξέρουν τον τρόπο...όταν πήρα τη δουλειά έβαλαν το όνομα μου στο σύστημα, είχα και ταυτότητα κιόλας, οπότε όταν το ISIS πήρε τον έλεγχο της πόλης, βρήκε όλα τα άτομα που είχαν δουλέψει για το κράτος, και έτσι βρήκαν και το δικό μου.

Στρατολόγηση

Η στρατολόγηση ήταν ένας επίσης σημαντικός παράγοντας στην απόφαση κάποιου να εγκαταλείψει τη χώρα του. Η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας στον τακτικό στρατό της Συρίας εν μέσω πολέμου, ήταν για τον Safar μια δύσκολη απόφαση. Ή θα έπρεπε να

εμπλακεί στον παραλογισμό του πολέμου ή να φύγει σαν λιποτάκτης, μην μπορώντας να γυρίσει ποτέ πίσω.

Ήταν 21 Γενάρη 2015 όταν έφυγα. Έφυγα εξαιτίας του πολέμου και γιατί έπρεπε να πάρω μέρος σε αυτόν, έπρεπε να εκπληρώσω τα στρατιωτικά μου καθήκοντα...Οι λόγοι που έφυγα από το Χαλέπι ήταν πολλοί αλλά ο κύριος ήταν αυτός. Έχασα φίλους και πράγματα στο Χαλέπι και κατάλαβα ότι ήμουν σε πόλεμο.

Η στρατολόγηση δεν αποτελεί ζητούμενο μόνο του τακτικού στρατού της κάθε χώρας. Οι διάφορες πολιτοφυλακές εφαρμόζουν την ίδια τακτική προκειμένου να ισχυροποιηθούν, απειλώντας άμεσα τη ζωή όποιου αρνείται να εμπλακεί. Ο Alex ήταν ένας από τους συμμετέχοντες που παρότι έφτασε μέχρι την Τουρκία αποφάσισε να γυρίσει πίσω στην χώρα του. Εκεί δέχτηκε την απειλή της στρατολόγησης από μια πολιτοφυλακή ίδιου θρησκευτικού δόγματος με εκείνον.

‘Γιατί δεν πολεμάς μαζί μας;’ μου είπαν. Προσπαθούσαν να με στρατολογήσουν, να πολεμήσω ενάντια στο ISIS, αλλά δεν ήταν το ISIS ο λόγος, αλλά να σκοτώσουν οποιονδήποτε δεν είναι Σουνίτης που είναι ο εχθρός τους...ήταν τότε που είπα στον εαυτό μου έχεις 2 επιλογές, η πρώτη είναι να σκοτώνεις αθώους ανθρώπους, η δεύτερη να πεθάνεις και η τρίτη να φύγεις ζανά.

3.2 Έξοδος Κινδύνου προς την Τουρκία

Η υπερθεματική αυτή αναφέρεται στο ταξίδι των συμμετεχόντων από τη χώρα τους μέχρι την Τουρκία. Οι συμμετέχοντες αναφέρονται στην εμπειρία τους με βάση το διάστημα του ταξιδιού τους, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, το φόβο, την απειλή της σωματικής τους ακεραιότητας, αλλά και τα αισθήματα ενοχής που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν στο πλαίσιο της επιβίωσης τους. Το ταξίδι μέχρι την Τουρκία ομαδοποιήθηκε σε δυο βασικές θεματικές που αφορούν το ρίσκο του ταξιδιού μικρότερης ή μεγαλύτερης κλίμακας και την αίσθηση ανημποριάς σε καιρούς επιβίωσης.

3.2.1 Παίρνοντας το ρίσκο στο ταξίδι προς την Τουρκία

Η θεματική αυτή αναφέρεται στο ταξίδι των συμμετεχόντων προς τη Τουρκία. Σχεδόν για όλους τους συμμετέχοντες το ταξίδι προς την Τουρκία ήταν παράνομο, γεγονός που έκανε απαραίτητη την ανάμειξη των διαφόρων διακινήτων. Ομαδοποιώντας τις μαρτυρίες σχετικά

με το ταξίδι έγινε εμφανής η διαφορά στην ένταση του ρίσκου που αισθάνθηκαν ότι πήραν. Οι συμμετέχοντες που αναφέρουν μεγαλύτερο ρίσκο στο ταξίδι τους, αξιολόγησαν την εμπειρία του ταξιδιού μέσα από τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, την αναγκαστική εμπιστοσύνη που δείξανε στους διακινητές, αλλά και το αίσθημα κινδύνου που τους διακατείχε. Από την άλλη, οι συμμετέχοντες που αναφέρουν μικρότερης έντασης ρίσκο, εκφράζονται για το ταξίδι τους χωρίς να αναφέρουν κάποια αρνητική εμπειρία, είτε γιατί δεν ήταν παράνομοι, όπως στην περίπτωση του Muhood, είτε γιατί κατείχαν κάποια προνόμια.

Για την Suzana ο δρόμος προς την Τουρκία έγινε μέσα από το Κουρδιστάν. Αν και η είσοδος στο Κουρδιστάν αποτελεί για τους περισσότερους Ιρακινούς ένα δύσκολο εγχείρημα εκείνη στάθηκε προνομιά, λόγω της επαγγελματικής της ταυτότητας από τη Unicef. Μετά από λίγες μέρες αναμονής στο Κουρδιστάν κατάφεραν να περάσουν με την οικογένεια της τα σύνορα της Τουρκίας.

Δεν μπορούσαμε καν να πάμε στην κούρδικη πλευρά, επειδή δεν επιτρέπεται είτε σε Σίτες είτε σε Σουνίτες, αλλά επειδή δούλευα στη Unicef είχα ταυτότητα με την οποία δικαιούμουν να πάω στο Κουρδιστάν. Ήταν πολύ κοντά σε εμάς από την Τουρκία και από εμάς το Κουρδιστάν. Ήταν ένας μέρος που λεγόταν “Ζάχος” είναι στο Κουρδιστάν αυτό και εμείς μέναμε σε ένα ξενοδοχείο όπου ο διακινητής μας έβαλε, καθώς θέλαμε να συνεχίσουμε στην Τουρκία. Την 3^η φορά που προσπαθήσαμε να πάμε τα καταφέραμε επειδή οι φύλακες ήταν λίγοι και την 3^η φορά καταφέραμε να φτάσουμε στην Τουρκία.

Στο ίδιο μοτίβο βρίσκεται και ο Muhammad ο οποίος αναφέρεται ότι το ταξίδι με θετικό πρόσημο μέχρι την Τουρκία παρά την εναλλαγή των διακινητών.

Το ταξίδι ήταν καλό, τύπου από διακινητή σε διακινητή και κάπως έτσι έφτασα στην Τουρκία.

Το ρίσκο του ταξιδιού ξεκινάει από την ώρα που κάποιος εμπιστεύεται ένα διακινητή. Ο Alex αναφέρεται σε αυτό τονίζοντας το πόσο τυχερός ήταν, άλλωστε όπως λέει δεν είχε και άλλη επιλογή.

Πήγαμε προς το διακινητή, δεν μπορούσαμε να τον εμπιστευτούμε, μπορεί να ήταν κάποιους από αυτούς, ίσως ήταν ένα μεγάλο ρίσκο αλλά ήταν το μοναδικό ρίσκο που είχα, η μοναδική ευκαιρία, οπότε στάθηκα τυχερός και ο διακινητής ήταν καλό παιδί, όχι ακριβώς καλό παιδί, πήρα ένα σκασμό λεφτά, αλλά ναι του τα δώσαμε και τον εμπιστευτήκαμε έτσι και αλλιώς.

Το ταξίδι προς την Τουρκία όμως έχει και αντικειμενικές δυσκολίες. Ο Alex ήταν ένας από τους συμμετέχοντες που για να φτάσει στην Τουρκία χρειάστηκε να περάσει μέσα από την εμπόλεμη Συρία. Μέσα από το 4ήμερο ταξίδι του ήρθε σε επαφή με αρκετές επικίνδυνες καταστάσεις, όπου όπως χαρακτηριστικά αναφέρει αν «κάτι πήγαινε στραβά, θα ήτανε νεκρός».

Ο δρόμος ήταν από τη Μουσούλη στη Συρία και από τη Συρία στην Τουρκία, μας πήρε 4 μέρες... αλλάξαμε 8 μεταφορικά μέσα, ανεβήκαμε βουνά και περάσαμε μέσα από 5 check points, αν κάτι πήγαινε στραβά εκεί όλοι θα ήμασταν νεκροί....Δεν ήταν πολύ καλό για έναν μεγάλο άνθρωπο ή μια γυναίκα καταλαβαίνεις, ακόμα και νεότεροι σε ηλικία δεν τα κατάφεραν μαζί με εμένα, έχασα ανθρώπους, δεν τα κατάφεραν έμειναν στη Συρία και βρήκαν άλλον διακινητή.

Στο ίδιο μοτίβο της αίσθησης κινδύνου βρίσκεται και η περιγραφή του Safar. Ο παραμικρός ήχος θα μπορούσε να στοιχήσει τη ζωή όλων αν γινόταν αντληπτοί από τον τούρκικο στρατό, γεγονός που οδήγησε σε ένα τραγικό συμβάν

Έχω πολλές φωτογραφίες στο τηλέφωνο μου από το ταξίδι. Ξεκίνησα να περπατάω, περπατάγαμε μέσα στο βράδυ και ξεκουραζόμασταν το πρωί. Είχα powerbank, το τηλέφωνο μου και ήμουν μόνος μου όλη την ώρα, κανείς μαζί μου, δεν μπορούσα να είμαι καν με τους άλλους πρόσφυγες που περπατάγαν μαζί μου. Είμασταν 23 άνθρωποι και 10 παιδιά. Ένα παιδί έπεσε από το γκρεμό και η μαμά του το άφησε και συνεχίσαμε να περπατάμε και όταν ήμασταν κοντά στο Τούρκικο στρατό, ο στρατός μας πυροβόλαγε, ήταν ένα μωρό που έκλαιγε περίπου ενός χρονού, η μαμά του το έβαλε στο πάτωμα και έκατσε πάνω του μέχρι να πεθάνει γιατί αν μας έβλεπε ο Τούρκικος στρατός θα μας σκότωνε όλους.

Στη συνέχεια της συζήτησης μας αναφέρει σχετικά με τις δυσκολίες του ταξιδιού

Θυμάμαι έχασα τις μέρες, γιατί δεν γινόταν να καταλαβαίνουμε ποια μέρα ήταν, κοιμόμασταν 4 με 5 ώρες και περπατάγαμε μέρα και νύχτα και είχαμε έναν οδηγό. Ο οδηγός ήταν 12 χρονών σαν μαιμού ήταν και εμείς περπατάγαμε πίσω του όλη την ώρα. Μια φορά έβρεξε και κρυβόμασταν κάτω από τα δέντρα και υπήρχαν σημεία που μπορούσαμε να ξεκουραστούμε, δεν γινόταν να ξεκουραστείς πριν από αυτά τα σημεία.

3.2.2 Ανθρωπιά VS Επιβίωση

Η θεματική αυτή αναφέρεται στο αίσθημα της ανημποριάς, όταν κάποιοι από τους συμμετέχοντες βρέθηκαν αντιμέτωποι με ένα τραγικό γεγονός κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους μέχρι την Τουρκία. Τα όρια μεταξύ αλληλεγγύης και ανθρωπιάς είναι ρευστά όταν στον κοινό παρονομαστή βρίσκεται ο αγώνας για την επιβίωση. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες τους, οι ίδιοι φέρουν βαρέως το γεγονός ότι δεν κατάφεραν να βοηθήσουν κάποιους συνοδοιπόρους τους.

Το πέρασμα των συνόρων της Τουρκίας είναι για τον Alex μια τραυματική ανάμνηση.

Μας είπε όταν ακούσετε το σημάδι απλά τρέξτε, μην σταματήσετε, θα σας πυροβολήσουν, θα το κάνουν αλλά δεν είναι για εσάς, θα πυροβολούν στον αέρα τυχαία, αλλά έλεγε ψέματα. Ασφαλώς μας έδωσε το σήμα 'τρέξτε, τρέξτε, τρέξτε' μετά τρέξαμε και μετά έκπληκτοι καταλάβαμε ότι πυροβολούσαν εμάς, τρέχαμε 3 λεπτά, πάρα πολύ γρήγορα, παιδιά, γυναίκες όλοι, είχαν μαζί τους τσάντες και τις πέταξαν για να μπορούν να τρέξουν. Αυτό συνέβη στα σύνορα, μας πυροβολούσαν μέχρι που ένας άντρας, ήταν πολύ σκληρό, χτυπήθηκε στο πόδι, έπεσε κάτω και δεν μπορούσαμε να σταματήσουμε να τον βοηθήσουμε. Ήταν μια πολύ πολύ δύσκολη στιγμή, έτρεχα και τον έβλεπα να κλαίει για βοήθεια αλλά δεν γινόταν να σταματήσω, δεν μπορούσα πραγματικά, οπότε έπρεπε να τον αφήσουμε πίσω.

Η σωματική κούραση και η εξάντληση ύστερα από 4 μέρες ταξίδι έφεραν και τον Safar αντιμέτωπο με τα δικά του όρια.

Θυμάμαι αυτό το παιδί, τον Ali πριν πέσει. Μου είπε 'Μπορείς να με πάρεις στους ώμους σου γιατί έχω κουραστεί' και του είπα 'ναι μπορώ να σε πάρω'. Τον έβαλα στους ώμους μου, έχω φωτογραφίες από αυτό και περπατάγαμε μαζί μέχρι που κουράστηκα, κουράστηκα πολύ και τον άφησα να πάει στη μαμά του, ενώ περπατάγαμε στο τέλος του βουνού έπεσε κάτω. Δεν ξέρω αν πρέπει να κατηγορήσω τον εαυτό μου, γιατί δεν τον κουβαλούσα όλη την ώρα, δεν ξέρω, η μαμά του έπρεπε να τον προσέχει όχι εγώ, αυτό ήταν μάλλον την 4^η μέρα όταν ήμασταν πολύ πολύ κουρασμένοι.

3.3 Τουρκία: μια ασφαλής χώρα;

Η ζωή στην Τουρκία είναι μια υπερ-θεματική που επικεντρώνεται στις εμπειρίες των συμμετεχόντων κατά την παραμονή τους στη γειτονική χώρα. Η ευρύτερη αυτή κατηγορία

χωρίστηκε με τη σειρά της σε δυο βασικές θεματικές, τη ζωή στο κέντρο κράτησης προσφύγων και τις δυσκολίες διαβίωσης που αναφέρονται στα αισθήματα αδικίας και την αίσθηση ανασφάλειας ως προς τα δικαιώματα των αιτούντων διεθνής προστασίας.

3.3.1 Το κέντρο κράτησης προσφύγων της Τουρκίας

Αυτή η θεματική αναφέρεται στις δυσκολίες που βίωσε ένας από τους συμμετέχοντες σε κέντρο κράτησης στην Τουρκία. Μέσα από την μαρτυρία του γίνονται εμφανείς οι ελλείψεις κάλυψης βασικών αναγκών για την αξιοπρεπή διαβίωση των προσφύγων, η αυθαιρεσία του τούρκικου στρατού καθώς και οι επιπτώσεις αυτών στην ψυχική του υγεία.

Όταν ο Safar πέρασε τα σύνορα μεταφέρθηκε στο κέντρο κράτησης της Τουρκίας ως επίσημος πρόσφυγας λόγω της Συριακής καταγωγής του, όπου και παρέμεινε για τις επόμενες 18 μέρες. Μέσα από τα λεγόμενα του αναδύονται οι δυσκολίες που αντιμετώπισε στην προσπάθεια να επιβιώσει.

Δεν υπήρχαν σκηνές, όλες ήταν φτιαγμένες από κουβέρτες και ρούχα και δεν μπορούσαμε να βγούμε έξω...πήγα πίσω στο χώρο μου, δεν είχα αρκετά χρήματα να αγοράσω κουβέρτες για να φτιάξω σκηνή, κοιμόμουν έξω με μια κουβέρτα και είχε τόσο κρύο γιατί ήταν τέλος Σεπτέμβρη, αρχές Οκτώβρη και ήμασταν στα βουνά, λίγα πράγματα μου έλεγαν ότι είμαι ζωντανός, τα σύννεφα, το βουνό, ο γαλάζιος ουρανός και τα γέλια των παιδιών.

Στην πορεία της συζήτησης μας ο Safar αναφέρεται στην αυθαιρεσία του τούρκικου στρατού, αλλά και στο πως ο ίδιος βρέθηκε στο όριο μεταξύ ζωής και θανάτου.

Όταν ο Unis πέθανε προσπάθησα να αυτοκτονήσω εξαιτίας του κρύου, ο τούρκικος στρατός άφησε τον Unis να πεθάνει από το κρύο όταν οι γονείς του προσπάθησαν να το σκάσουν από το camp χωρίς να πάρουν άδεια. Όταν ο στρατός τους έπιασε, τους πήγε πίσω στο camp, τους πήρε όλες τους τις αποσκευές και άφησαν τον γιό τους γυμνό έξω. Την επόμενη μέρα ήταν μπλε σαν το όνειρο μου, πέθανε από την υγρασία και οι γονείς θα θάψουν τις αμαρτίες του, αλλά οι αμαρτίες τους θα τους ακολουθάνε όσο είμαι ζωντανός.

3.3.2 Το αίσθημα αδικίας

Η αίσθημα αδικίας είναι μια ακόμα θεματική που προκύπτει από τη διαφορετική αντιμετώπιση που δέχτηκαν κάποιοι από τους συμμετέχοντες, σε σχέση με άλλης εθνικότητας πρόσφυγες κατά τη διαμονή τους στην Τουρκία. Σύμφωνα με τους ίδιους το νομικό καθεστώς που υπάρχει στην Τουρκία, δίνει προνόμια σε άλλες εθνικότητες από τις δικές τους, τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε ανθρωπιστικό επίπεδο.

Ο Edi από το Νότιο Σουδάν αναφέρεται σε αυτήν τη δυσμενέστερη μεταχείριση που ένιωσε ότι δέχτηκε κατά την άφιξη του στην Τουρκία λόγω της Αφρικανικής του καταγωγής.

Στην Τουρκία ήταν αρκετά δύσκολα, δεν είχα σχέδια να έρθω εδώ, έλεγα θα μείνω εκεί να δουλέψω και αν πάνε καλύτερα τα πράγματα θα γυρίσω σπίτι. Αλλά μετά βρήκα ότι η Τουρκία ήταν το χειρότερο μέρος ..αν είσαι μαύρος μένεις σε κέντρο κράτησης για τουλάχιστον 20 μέρες σε αντίθεση από του Σύριους ή τους Ιρακινούς.

Στο ίδιο μοτίβο αναφέρεται και η Suzana η οποία πιστεύει πως η μεταχείριση των Σύριων προσφύγων είναι ευνοϊκότερη από εκείνη των Ιρακινών.

Δεν είχαμε ειρηνική ζωή στην Τουρκία, οι Τούρκοι δεν θέλουν του Ιρακινούς, θέλουν μόνο Σύριους.

Ο Alex αναφέρεται σε αυτό το αίσθημα αδικίας, ως προς τη δυσμενέστερη αντιμετώπιση του στην εργασία αλλά και τη μεταχείριση του σε σχέση με το νομικό καθεστώς των προσφύγων.

Ήταν πολύ δύσκολο κάθε φορά που έβρισκα ένα μέρος, ο κόσμος έλεγε κακά πράγματα για εμένα, ήξεραν κάποια αραβικά, τούρκικα αραβικά, ξέρεις, για να μου μιλάνε, και ήταν εντάξει με όλους, αλλά με πλήρωναν λιγότερα σε σχέση με άλλους Άραβες, ξέρεις τι εννοώ, δεν θέλω να αναφέρω εθνικότητες, αλλά συγκριτικά με τους Σύριους. Οι Σύριοι αντιμετώπιζαν και εκείνοι κινδύνους στην Τουρκία, αλλά είχαν κάποια νομικά πράγματα εξαιτίας της συμφωνίας, σε αντίθεση με τους Ιρακινούς, που αν μας έπιαναν θα μας απήλωναν στο Ιράκ, στον κίνδυνο.

3.3.3 Νιώθοντας ανασφάλεια

Η αναζήτηση ενός ασφαλούς πλαισίου ήταν σχεδόν για όλους τους συμμετέχοντες ο σημαντικότερος λόγος διαφυγής από τη χώρα καταγωγής τους. Μέσα από τη θεματική αυτή αναφέρονται οι λόγοι για τους οποίους η Τουρκία δεν αποτελεί μια ασφαλή χώρα για εκείνους παρά την συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι λόγοι αυτοί

συνοψίζονται στις ελλείψεις παροχής υπηρεσιών υγείας, την περιθωριοποίηση, την εργασιακή εκμετάλλευση, το φόβο απέλασης καθώς και την απειλή κατά τη ζωή.

Η παροχή ασφάλειας και προστασίας σύμφωνα με τον Muhammad εμπίπτει σε θεμελιώδεις ανθρώπινες ανάγκες που θα έπρεπε να δικαιούται κάθε αιτών διεθνής προστασίας, χωρίς το φόβο της απέλασης.

Ήταν μια πολύ κακή εμπειρία το ότι ήμουν στην Τουρκία, ξέρεις, με όλα αυτά που αντιμετωπίζεις, ότι το μέλλον είναι αβέβαιο και πράγματα τέτοια, εεε τίποτα δεν ήταν σίγουρο, ασφαλές. Αν ορίσεις την ασφάλεια, ασφάλεια σημαίνει ότι σου παρέχεται ένα σπίτι, ότι τα λεφτά που δουλεύεις τα παίρνεις, έχεις ένα σύστημα που δουλεύει, έχεις ιατρική περίθαλψη, έχεις προστασία και δεν φοβάσαι ότι θα σε απελάσουν, όλα αυτά είναι πράγματα που σου προκαλούν ασφάλεια, τα οποία δεν βρήκα στην Τουρκία από την αρχή μέχρι το τέλος.

Στην ίδια μήκους κλίμακα, βρίσκεται και η περιγραφή του Alex τονίζοντας κυρίως την δυσκολία του να είναι κάποιος παράνομος και το αποτέλεσμα αυτού στην εύρεση εργασίας και την εργασιακή εκμετάλλευση.

Στους 9 μήνες που έκατσα εκεί, δούλεψα νομίζω 3 εβδομάδες ή 25 μέρες, μια εβδομάδα εδώ μια εκεί.. και επειδή δούλευα παράνομα, δεν είχα χαρτιά αν αρρώσταινα δεν μπορούσα να δεχτώ θεραπεία....και επειδή δούλευα παράνομα, δεν με πλήρωναν νόμιμα και κάποιες φορές δεν με πλήρωναν καθόλου και εγώ δεν μπορούσα να κατηγορήσω κάποιον, δεν μπορούσα να πάω στην αστυνομία να τους το πω γιατί ήμουν παράνομος, καταλαβαίνεις τι εννοώ με χρησιμοποιούσαν, οπότε έρχεται η στιγμή που βρίσκεις τον εαυτό σου να προσπαθούν να τον μπλέξουν στα ναρκωτικά να γίνω διακινητής.

Στην περίπτωση όμως του Alex η αίσθηση ανασφάλειας αναφέρεται επίσης και στη διαφύλαξη της σωματικής ακεραιότητας τόσο του ίδιου όσο και της οικογένειάς του, όταν για μια ακόμη φορά βρέθηκε αντιμέτωπος με τους διώκτες του και το λόγο διαφυγής του από το Ιράκ.

Όταν είδα την ISIS στο κουρείο συνειδητοποίησα ότι τα προβλήματα στο Ιράκ με ακολουθούν στην Τουρκία και πως το ISIS έχει πάρει εντελώς το έλεγχο.. φοβόμουν τόσο για την οικογένεια μου, αν μάθαιναν για αυτούς, αν το έσκαγα θα έψαχναν για αυτούς για να γυρίσω ή θα τους σκότωναν.

3.4 Η ελπίδα της Ελλάδας

Σε αυτή την υπερ-θεματική συνοψίζονται οι αφηγήσεις με περιεχόμενο το ταξίδι και την άφιξη στην Ελλάδα αλλά και τη συναισθηματική επένδυση και από-επένδυση που σχετίζονται με αυτά. Χωρίζεται σε δυο θεματικές που αφορούν το τίμημα του ταξιδιού και τα όσα βίωσαν οι συμμετέχοντες πριν βρεθούν θάλασσα, αλλά και σε όλες εκείνες τις εμπειρίες που αναφέρονται κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους με το φουσκωτό.

3.4.1 Το τίμημα του ταξιδιού

Το τίμημα του ταξιδιού είναι μια θεματική που περιγράφει τα όσα βίωσαν οι συμμετέχοντες πριν βρεθούν αντιμέτωποι με τη θάλασσα. Αναφέρεται στο ρίσκο που κλήθηκαν να πάρουν, το χρηματικό ποσό που χρειάστηκε να πληρώσουν, το άγχος του να ταξιδεύεις παράνομα στην Τουρκία, αλλά και την επαφή με τις τούρκικες αρχές.

Ο Alex περιγράφει την παρότρυνση το φίλου του να ταξιδέψει στην Ελλάδα, ως τη μόνη επιλογή που έχει παρά τις δυσμενείς συνθήκες που επικρατούν και το ρίσκο που καλείται να πάρει.

Πήγα σε ένα φίλο μου και εκείνος μου είπε για την Ελλάδα και την Ευρώπη και ότι θα είναι επικίνδυνο, χρειάζεται να περπατήσεις, χρειάζεται να πας μέσα από τη θάλασσα και στη μέση της θάλασσας κανείς δεν σε ξέρει, κανείς, και κανείς δεν μπορεί να σε σώσει στη μέση της θάλασσας, οπότε θα είναι ένα μεγάλο και υψηλό ρίσκο και είναι απλά μια βάρκα που είναι αρκετή για 25 άτομα αλλά χωράνε μέσα 70 και τότε είπα στον εαυτό μου ότι δεν έχω τίποτα να χάσω.

Στη συνέχεια της συζήτησης μας αναφέρει σχετικά με το ταξίδι που έπρεπε να κάνει μέχρι τη Σμύρνη αλλά και το κίνδυνο που είχε για εκείνον.

Πούλησα τα πάντα και εκτός από αυτά τα 23 δολάρια που είχα, είχα ακόμα 600, όπου έδωσα τα 500 στο διακινητή και τα υπόλοιπα 100 τα ξόδεψα σχεδόν όλα στη Σμύρνη, ήταν 16 ώρες μακριά, και το ρίσκο ήταν μεγάλο να ταξιδεύεις χωρίς χαρτιά, τύπου ταυτότητα, Τούρκικη ταυτότητα, ήμουν πολύ τυχερός δεν μας τσέκαραν καθόλου κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, πήγα με βραδινό ταξίδι... γνώρισα το διακινητή και κάθε μέρα μου έλεγε, ‘έλα, υπάρχει βάρκα, πάμε’ και πηγαίναμε και βλέπαμε την τούρκικη αστυνομία οπότε έπρεπε να φύγουμε πάλι.

Ο Safar περιγράφει τη στιγμή που η Τούρκικη αστυνομία εισέβαλε στο ξενοδοχείο που μαζεύονταν όλοι όσοι ήθελαν να περάσουν παράνομα στην Χίο.

Κοιμόμασταν στο ξενοδοχείο και η τούρκικη αστυνομία ήρθε στο ξενοδοχείο, μας πήρε και ξανά η ίδια ιστορία μας έβαλαν φυλακή “Γιατί θέλετε να φύγετε, γιατί μισείτε την Τουρκία” και μπλα μπλα μπλα και του είπα “Δεν θέλω την Τουρκία” και με χαστούκισε, “δεν υπάρχουν ανθρώπινα δικαιώματα εδώ” και με χαστούκισε ξανά.

Η Suzana περιγράφει τα αυτοσχέδια σκεπάσματα από πλαστικό που ο διακινητής τους έβαλε προκειμένου να αποφύγουν τις τουρκικές αρχές.

Μαζεύομασταν σε αυτό το ξενοδοχείο όσοι θέλαμε να έρθουμε στην Ελλάδα. Όλοι προσπαθούσαμε μέχρι να φτάσουμε εδώ. Μας έβαλαν σε ένα μεγάλο φορτηγό και μας κάλυψαν με ένα πλαστικό πράγμα. Δεν μπορούσαμε να δούμε τι συμβαίνει, ήμασταν τόσοι πολλοί μέσα στο φορτηγό, περάσαμε δύσκολα εκεί μέσα, μέχρι που φτάσαμε στα νερά της Σμύρνης και 3 βάρκες μας περίμεναν.

3.4.2 Με μια βάρκα στο Αιγαίο

Αυτή η θεματική περιγράφει το ταξίδι από την Τουρκία στην Ελλάδα. Όλοι οι συμμετέχοντες της έρευνας έπρεπε να περάσουν το Αιγαίο με τη βοήθεια ενός φουσκωτού, διαφεύγοντας για ακόμη μια φορά παράνομα. Όσοι από αυτούς μοιράστηκαν τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν αναφέρονται στον αριθμό των προσπαθειών διαφυγής τους, τις ανατροπές του βιώσανε, τη δύσκολη ψυχολογική τους κατάσταση, το φόβο για τη ζωή και την ελπίδα της Ελλάδας.

Ο Safar περιγράφει την πρώτη του απόπειρα διαφυγής και το λόγο της αποτυχίας της, τονίζοντας την ελπίδα του για ένα καλύτερο αύριο.

Περπατήσαμε μισή ώρα μέχρι να φτάσουμε την ακτή, ξεκινήσαμε να φτιάχνουμε τη βάρκα και αμέσως ξεκινήσαμε για την Χίο, όλοι προσεύχονταν και διάβαζαν πράγματα μέσα από το Κοράνι... Έβλεπα την Τούρκικη πλευρά να εξαφανίζεται και το νησί να εμφανίζεται. Έβλεπα την Τούρκικη πλευρά και έβλεπα την παιδική μου ηλικία, όλο τον πόνο... έβλεπα την ελληνική πλευρά και έβλεπα το μέλλον μου, μια καλή εικόνα. Όταν γύρισα στην Τουρκική πλευρά είδα τους λιμενικούς της Τουρκίας με ένα μεγάλο σκάφος να σπρώχνουν τη βάρκα μας, πολύς κόσμος έπεσε στο νερό αλλά εγώ έμεινα μέσα. Με έπιασαν και άρχισαν να με βαράνε και του είπα “Φύγε που είναι τα ανθρώπινα

δικαιώματα’’ και ο επικεφαλής του σκάφους μου είπε ‘‘εγώ είμαι τα ανθρώπινα δικαιώματα εδώ, είσαι στην Τουρκία’’, με χαστούκισε, με έδεσε μέσα στο σκάφος, γυρίσαμε στην ακτή και με έβαλαν φυλακή, μετά μας άφησαν να γυρίσουμε στην Σμύρνη.

Η Suzana ήταν η μοναδική από τους συμμετέχοντες που ταξίδεψε με την οικογένεια της. Αναφέρεται στο ταξίδι της μέσα από τις ανεπιτυχείς προσπάθειες και τη δύσκολη ψυχολογική κατάσταση που βρισκόταν εκείνη την περίοδο.

Προσπαθήσαμε να έρθουμε στην Ελλάδα 8 φορές και οι 8 ήταν ανεπιτυχείς στο να έρθουμε εδώ. Από αυτές τις 8 φορές τις 4 κολλήσαμε στη θάλασσα, μείναμε από καύσιμα και η Τούρκικη αστυνομία ήρθε και μας πήρε. Έχασα την τσάντα μου και ότι αυθεντικό έγγραφο είχα χάθηκε, αλλά επειδή είμαι έξυπνη πήρα φωτογραφίες όπως την κάρτα μου τη Unicef, όλα τα πτυχία μου, το πιστοποιητικό θανάτου της κόρης μου, όλα τα πήρα και τα έβαλα στο σουτιέν μου. Περίμενα ότι κάτι θα συνέβαινε στη θάλασσα και ότι θα τα έχανα όλα και οι προβλέψεις μου έγιναν πραγματικές... Όταν φτάσαμε στη θάλασσα στη Σμύρνη μας περίμεναν 3 βάρκες. Κάθε βάρκα είχε 42 άτομα και είχαμε και 10 παιδιά, μιλάω για την τελευταία φορά που προσπαθήσαμε να έρθουμε εδώ. Η ψυχολογική μου κατάσταση ήταν δύσκολη είχα κατάθλιψη και ήμουν πολύ λυπημένη αλλά τα παιδιά μου ήταν πολύ χαρούμενα. Πήγαν στη μέση της βάρκας, αγαπάνε το μπάνιο, αγαπάνε τη θάλασσα, ήταν πολύ χαρούμενα στη βάρκα.

Ο Alex περιγράφει τη στιγμή που συνειδητοποίησε ότι ο διακινητής τους είπε ψέματα για τρόπο που η βάρκα θα έφτανε με ασφάλεια μέχρι την Ελλάδα. Μέσα από την μαρτυρία γίνεται εμφανής ο φόβος και η απελπισία που βίωσε όντας αβοήθητοι αυτός και οι συνοδοιπόροι του στη μέση του Αιγαίου.

Οπότε με του που κάναμε μια απόσταση περίπου 50 μέτρα ή κάτι τέτοιο μέσα στη θάλασσα, ο καπετάνιος έπεσε στη θάλασσα (γελάει) και μας άφησε μόνους μας οπότε έπρεπε να βρούμε καπετάνιο κάποιον από εμάς, δεν ξέραμε τι να κάνουμε, θα μπορούσαμε να πάμε όλοι πίσω, ήμασταν τόσο κουρασμένοι, δεν μπορούσαμε να κολυμπήσουμε όλη την απόσταση και ήταν μέσα στο νύχτα, και ναι θα μπορούσαμε να πάμε πίσω, αλλά μετά από 9 μέρες καταφέραμε να μπούμε στη βάρκα, οπότε ένας από εμάς αποφάσισε να γίνει ο καπετάνιος και οδηγούσε τη βάρκα, στην αρχή ήταν χάλια αλλά μετά από λίγο κατάφερε να το κάνει καλά, ήμασταν χαμένοι στη θάλασσα για περίπου 6 ώρες μόλις μισή ώρα από το Τσεσμέ και εμείς είμασταν στη θάλασσα 6 ώρες

και τα κύματα ήταν πολύ δυνατά και είχαμε γυναίκες και παιδιά. Για μια στιγμή σκέφτηκα ότι δεν θα τα καταφέρουμε ποτέ, κάποιοι ήταν τόσο, τόσο φοβισμένοι, είχαν εκείνο το βλέμμα, δεν θα ξεχάσω ποτέ αυτό το βλέμμα, το βλέμμα της απελπισίας ξέρεις, με τα μάτια τους να είναι τα μισά κλειστά και τα κύματα τόσο δυνατά που σήκωναν τη βάρκα μια πάνω μια κάτω και εκείνοι δεν έκαναν τίποτα, καμία αντίδραση, ήταν ίδιοι, απελπισμένοι σαν να έλεγαν ‘οκ θα πεθάνουμε, αυτό ήταν’.

3.5 Η διαφορετική πραγματικότητα της Ελλάδας

Σε αυτήν την υπερ-θεματική οι συμμετέχοντες συζητούν την εμπειρία τους από το κέντρο υποδοχής προσφύγων της Βιάλ, γνωστό και ως hot spot. Οι εμπειρίες αυτές είχαν έντονο αρνητικό πρόσημο από άλλους τους συνεντευξιαζόμενους και επικεντρώνονται κυρίως στις βασικές ελλείψεις του κέντρου καταγραφής, τις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης, το αίσθημα αδιαφορίας από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις, το αίσθημα ανασφάλειας και φόβου σχετικά με την υγεία τους και τις φυλετικές συγκρούσεις μεταξύ των προσφύγων.

3.5.1 Η αδιαφορία των ανθρωπιστικών οργανώσεων

Την αίσθηση αδιαφορίας από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο κέντρο υποδοχής προσφύγων περιγράφουν αρκετοί συμμετέχοντες, δείχνοντας κυρίως την απογοήτευση τους αλλά και την ανάγκη τους για βοήθεια.

Με μεγάλη ένταση ο Muhammad περιγράφει την κατάσταση που βίωσε στο διάστημα που παραμονής στο κέντρο της Βιαλ, τις ελλείψεις στην κάλυψη βασικών αναγκών αλλά και τη αδιαφορία που εισέπραξε από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις

Μετά από αυτό πήγαμε στη Βιαλ όπου μέναμε στο δρόμο για 5 μέρες χωρίς καμία σκηνή , χωρίς κανένα κοντέινερ, τίποτα και κανείς δεν ρώτησε τίποτα... μετά από αυτές τις 5 μέρες φτιάξαμε κάτι σαν σκηνή από κουβέρτες όπου μείναμε 1 μήνα και 20 μέρες και κανείς τότε δεν ασχολήθηκε να ρωτήσει γιατί μέναμε εκεί, κάποιες μέρες έβρεχε και όλα τα πράγματα σου γινόντουσαν μούσκεμα...ήταν τραγικά, πολύ κρύο τα βράδια, χωρίς θέρμανση, χωρίς φως, τίποτα δεν μπορούσαμε καν να φορτίσουμε τα τηλέφωνα μας, έπρεπε να το δώσουμε σε όσους έμεναν σε κοντέινερ.

Σε αντίστοιχο μοτίβο, ο Edi αναφέρεται στις ίδιες δυσκολίες της διαβίωσης τους καθώς και στην παράλογη διαπραγμάτευση στην κάλυψη της πιο βασικής τους ανάγκης, τη στέγαση.

Χάλια, τις πρώτες 3 μέρες μέναμε στο δρόμο, χωρίς κουβέρτες, τίποτα, το καλό ήταν ότι αυτές τις 3 μέρες δεν έβρεχε, την επομένη φτιάξαμε μια μικρή σκηνή, ούτε σκηνή δεν ήταν, με κουβέρτες, έσταζε όταν έβρεχε, αυτό που κάναμε είναι να βγάζουμε τα πράγματα μας και μετά προσπαθούσαμε να κοιμηθούμε, μετά μας είπαν ότι θέλουν το μέρος που είχαμε για να φτιάξουν ένα μεγάλο караβάνι, αρνηθήκαμε ...διαπραγματευόμασταν για να πάρουμε μια σκηνή σχεδόν 10 ώρες...μας έδωσαν σκηνή γιατί θέλαν το μέρος που είχαμε χτίσει για να βάλουν το караβάνι...όταν μπήκαμε μέσα είδαμε πόσες πολλές σκηνές είχανε.

Η αδιαφορία των ανθρωπιστικών οργανώσεων φαίνεται και μέσα από τα λόγια του Alex ο οποίος δεν έλαβε το φάρμακο που ζήτησε παρά το επικυρωμένο από το Νοσοκομείο χαρτί περί χορήγησης φαρμάκου για τις ημικρανίες του.

Μου δώσανε αυτό στο νοσοκομείο, πήγα στους γιατρούς της Βιαλ, πήραν το χαρτί του φαρμάκου, αυτός ο γιατρός ο ..αλλά κανείς δεν ενδιαφέρεται, οπότε μου είπαν οκ θα σου το δώσουμε, αυτό ήταν πριν 3 μήνες και ακόμα περιμένω για αυτό.

Ο Muhammad αναφέρεται σε αυτήν την αδιαφορία που εισπράττει όταν η απάντηση των ανθρωπιστικών οργανώσεων είναι ο μεγάλος αριθμός αιτημάτων που δέχονται καθημερινά.

Ναι, ψυχολογικά και συναισθηματικά νιώθω ντροπή για να είμαι ειλικρινής, νιώθω ντροπή γιατί εεε δεν ξέρω αν λένε ότι έχουμε πολύ κόσμο μπλα μπλα μπλα πάντα έχουμε πολύ κόσμο, ότι και να του πεις αυτοί θα απαντήσουν “Έχουμε πολύ κόσμο” αλλά αυτό δεν είναι σωστό, δεν είναι ότι έχουν πολύ κόσμο, πολλές διαδικασίες, για να είμαι ειλικρινής κανείς δεν ενδιαφέρεται για τους προσφυγές ή κάτι, κάθε οργάνωση ενδιαφέρεται για τον εαυτό της.

3.5.2 Δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης

Οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης αναφέρονται εκτός των αναγκών στέγασης και στο θέμα της σίτισης, της καθαριότητας, της θέρμανσης και της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Οι ελλείψεις σε αυτούς τους τομείς εγείρουν το αίσθημα ανασφάλειας των συμμετεχόντων σχετικά με την σωματική και ψυχική τους ακεραιότητα τους.

Η Suzana αναφέρεται με έντονη δυσαρέσκεια στις συνθήκες αυτές, εκφράζοντας τη συναισθηματική της δυσκολία για το κακής ποιότητας φαγητό και την έλλειψη υγιεινής που επικρατεί.

Για 10 μέρες ήμουν χαρούμενη ότι είμαι εδώ και είμαι ασφαλής, αλλά μετά από τις 10 μέρες αναρωτιόμουν τι συνέβαινε, το φαγητό δεν ήταν καλής ποιότητας, το καταψύχουν για 2 μήνες και μετά το ζεσταίνουν για εμάς. Οι τουαλέτες δεν ήταν καθαρές, ειδικά για εμάς τις γυναίκες, βρομιά παντού, πραγματικά δύσκολα... κάποιες φορές πάω τουαλέτα και νιώθω ότι θέλω να ξεράσω, είναι άθλιο... Μετά από 10 μέρες έπεσα σε κατάθλιψη με όλα αυτά που έβλεπα. Ένα βράδυ κοιμόμουν και ένιωσα κάτι να πετάει αλλά όταν το είδα ήταν ένας σκορπιός. Όταν ο άντρας μου το είδε το πέταξε μακριά μου και το σκότωσε με μια παντόφλα, αμέσως ξεκίνησε να κλαίει και μου είπε ότι δεν ξέρει πώς να με προστατέψει. Εσύ και ο θάνατος ήσασταν μόλις 1 δευτερόλεπτο μακριά.

Ο Alex αναφέρεται στη δυσκολία που βίωσε ο ίδιος, όταν προσπαθούσε να κοιμηθεί ενώ είχε ημικρανίες σε μια σκηνή με 120 άτομα.

Ήταν ένας εφιάλτης για κάποιον με ημικρανίες να μένει σε μια σκηνή με 120 άτομα, με τους περισσότερους από αυτούς να είναι καπνιστές ή να παίζουν μουσική ή να κάνουν φασαρία, νομίζω 100 από αυτούς ροχάλιζαν ξέρεις και ροχάλιζαν μέσα στη νύχτα σαν φορτηγά και τα φώτα δεν έκλειναν ποτέ. Δεν μπορούσα να το ελέγξω αυτό οπότε δεν μπορούσα να κοιμηθώ καθόλου τα βράδια, ήταν ένας εφιάλτης όταν είχα ημικρανία.

Για τις πραγματικές συνθήκες που βιώνουν στη Βιαλ, αναφέρεται και ο Muhmood, μέσα από ένα άρθρο του που στόχο είχε την έκκληση για βοήθεια από το εξωτερικό.

Παρά την αφθονία των δέντρων γύρω από το Βιαλ, μπορείς να εντοπίσεις τη δυσοσμία της βρωμάς από απόσταση. Και αναρωτιέσαι, "τι είναι αυτή η παράξενη μυρωδιά;" Όταν μπεις στο camp θα διαπιστώσεις ότι υπάρχει μια αποθήκη γεμάτη σκουπίδια, ακριβώς δίπλα από το χώρο διανομής τροφίμων.

Αντίστοιχη είναι και η μαρτυρία του Muhammad ο οποίος αναφέρεται στη δυσκολία του να ζεις σε μια σκηνή την περίοδο του χειμώνα, αλλά και την αναμονή που υφίστανται για να μπορέσουν να φάνε ή να κλείσουν κάποιο ραντεβού με γιατρό.

τους βάζουν όλους σε σκηνές, έχει κρύο, δεν μπορείς να κοιμηθείς, δεν μπορείς να κάνεις τίποτα, αν θες να φας και να πάρεις φαγητό, χρειάζεται να περιμένεις 2 ώρες απλά για να το πάρεις, αν δεν νιώθω καλά, νιώθω άρρωστος μου δίνουν ραντεβού μετά από 3 ή 4 μήνες, το πιο δύσκολο είναι για τα παιδιά, μπορείς να φανταστείς πως νιώθουν

3.5.3 Αίσθημα ανασφάλειας και φόβου

Με βάση τις παραπάνω δυσκολίες και ελλείψεις, το αίσθημα ανασφάλειας και ανησυχίας σχετικά με την υγεία και την ασφάλεια όσων διαμένουν στο κέντρο της Βιαλ είναι έντονο.

Ο Edi φέρνει στην επιφάνεια το φόβο διάδοσης μιας θανατηφόρας μολυσματικής νόσου, που ελλοχεύει αν δεν παρθούν τα κατάλληλα μέτρα από τους αρμόδιες αρχές.

Οι άνθρωποι που ήταν στη φυλακή είχαν φυματίωση και μετά τους άφησαν να έρθουν στο καμπ και τώρα έχει αρχίσει να διαδίδετε μέσα στο καμπ, οπότε σε 2-3 μήνες θα έχουμε πρόβλημα με αυτό, ξέρω από αυτά, έχω διαβάσει όταν ήμουν στο Λύκειο, όταν ήμουν μικρός είχα κάνει εμβόλιο που μου έχει αφήσει και σημάδι, αλλά οι Ιρακινοί είμαι σίγουρος ότι δεν κάνουν εμβόλια και ειδικά με την τωρινή κατάσταση εδώ είναι ακόμα πιο εύκολο να διαδοθεί, μένουν σε στενά μικρά μέρη μαζί με το ανοσοποιητικό από το φαγητό που έχει πέσει είναι πιθανό να κολλήσουν ..ακούμε ανθρώπους να βήχουν, στο διπλανό караβάνι από εμάς υπάρχουν άνθρωποι που βήχουν 2 μήνες, πάνε στους γιατρούς και αυτοί τους στέλνουν πίσω, αυτοί οι άνθρωποι χρειάζεται να απομονωθούν για τουλάχιστον 3 μήνες και να δεχτούν θεραπεία

Για την Suzana το αίσθημα ανασφάλειας και φόβου αναφέρεται στις διάφορες φυλετικές συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρο ακόμα και μέσα στο κέντρο καταγραφής, αλλά και στις επιρροές που μπορεί να έχουν αυτές στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών της.

Πριν 2, 3 μήνες όλοι στο καμπ τσακωνόντουσαν μεταξύ τους, Αφγανοί, Ιρακινοί, Σύριοι, όλοι τσακώνονταν και έχανα τα κεφάλι μου μέσα στο караβάνι. Δεν ήθελα να βγαίνω έξω από το караβάνι, πήγαινα απλά στην τουαλέτα, το info box, μιλούσα με έναν οργανισμό και μετά πίσω. Όταν πάω έξω δεν νιώθω ασφάλεια., όταν πάω έξω κάποιες φορές βλέπω Σύριους να κλέβουν πράγματα από δέντρα γιατί είναι άνοιξη, κλέβουν, δεν είναι φυσιολογικό. Φοβόμουν ότι τα παιδιά μου θα πάνε έξω, θα βλέπουν αυτά τα πράγματα και θα κάνουν ότι βλέπουν, θα κλέβουν.

3.6 Αντιμετωπίζοντας το σύστημα

Η υπερ-θεματική αυτή αναφέρεται ευρύτερα στο σύστημα αξιολόγησης των αιτούντων άσυλο υπό το πρίσμα των όσων αναφέρουν οι συμμετέχοντες της έρευνας. Μέσα σε αυτή γίνεται λόγος για τις διαδικασίες του συστήματος, τη ματαίωση που υφίστανται οι πρόσφυγες ως απόρροια αυτού και τέλος τη ροπή προς την ευαλωτότητα για μια ευνοϊκότερη μεταχείριση του φακέλου τους.

3.6.1 Οι διαδικασίες

Οι διαδικασίες του συστήματος αξιολόγησης των αιτούντων άσυλο στα νησιά είναι μια θεματική που αναφέρεται στο διάστημα παραμονής των προσφύγων στο νησί, στο χρηματικό ποσό που τους χορηγείται για να καλύψουν τις ανάγκες τους, καθώς και την ευρύτερη αίσθηση αναμονής της απόφασης τους.

Ο Muhmood αναφέρεται στην διάστημα αναμονής των αιτούντων άσυλο στο νησί, μέχρι να βρεθεί χώρος σε κέντρο ανοικτής φιλοξενίας της ενδοχώρας όπου θα μπορούν να διαμείνουν, μέχρι την εξέταση του ασύλου τους.

Στο καμπ της Χίου οι πρόσφυγες βρίσκονται σε αναμονή από 6 μήνες μέχρι ένα χρόνο για να μεταφερθούν στην ενδοχώρα.

Ο Muhammad αναφέρεται στο χρηματικό ποσό με το οποίο καλείται να ζήσει ένας πρόσφυγας που διαμένει σε νησί. Μέσα από τα λόγια του φαίνεται η ένταση του για τη διαδικασία της αναμονής, αλλά και της απαγόρευσης να ταξιδέψει σε άλλη χώρα παρότι είναι ο μοναδικός που έχει προμηθευτεί την μπλε κάρτα.

Είναι πολύ δύσκολο να ζήσεις με 90 ευρώ, με τα οποία δεν μπορείς να κάνεις τίποτα και μετά από αυτό χρειάζεται να περιμένεις, να περιμένεις ξανά, να περιμένεις για τα χαρτιά, να περιμένεις γι αυτό, να περιμένεις για το άλλο, μέχρι που περιμένεις για αυτό που θες αλλά δεν μπορείς να ταξιδέψεις σε άλλη χώρα γιατί δεν έχεις άσυλο στην Ελλάδα, οπότε αυτό ήταν είσαι κολλημένος στην Ελλάδα ή πας πίσω στη χώρα σου, οπότε έχεις 2 επιλογές.

3.6.2 Η ματαίωση

Το αίσθημα της ματαιώσης είναι μια θεματική που αναφέρεται στις χαμένες προσδοκίες των συμμετεχόντων, όταν συνειδητοποίησαν την κατάσταση που επικρατεί. Προδοσία, σοκ και φόβο για τη ψυχολογική τους κατάσταση.

Ο Alex αναφέρεται επίσης στο αίσθημα αυτό. Η χαρά των πρώτων ημερών δεν διήρκεσαν πολύ όταν αντιλήφθηκε ότι η ψυχολογική του κατάσταση δεν θα ήταν καλή σε ένα τέτοιο περιβάλλον.

Πήγα στη Βιαλ και ήμουν τόσο χαρούμενος που βρισκόμουν στο νησί, γιατί είπα στον εαυτό μου 'Είμαι ασφαλής εδώ', όταν πήγα όμως στη Βιαλ είδα πολλά διαφορετικά πράγματα από αυτά που περίμενα. Πριν είχα αντιμετωπίσει το φόβο που προέρχεται από άλλους ανθρώπους, αλλά όταν πήγα στη Βιαλ αντιμετώπισα το φόβο του εαυτού μου, το φόβο του να είμαι με ψυχολογικά προβλήματα, το φόβο του να αρρωστήσω

Σε αυτήν την ματαιώση αναφέρεται έμμεσα και ο Muhmood, ο οποίος μιλάει για την προσδοκία όσο ακόμα βρισκόταν στη χώρα καταγωγής του αλλά και το σοκ που υπέστηκε.

Το όλο θέμα με τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ένα τρικ, γιατί η κατάσταση είναι τόσο κακή. Όταν ήμουν στο Ιράκ άκουγα όλη την για ανθρώπινα δικαιώματα, ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά όταν ήρθα εδώ σοκαρίστηκα, που είμαι τώρα; Που είμαι τώρα; νομίζω είμαι στη μέση ανατολή είναι ακριβώς το ίδιο, καταλαβαίνεις πώς να το εξηγήσω είναι τραγικά.

Με μια λέξη και μόνο μπορεί κάποιος να αντιληφθεί το αίσθημα αυτό της ματαιώσης για τις χαμένες προσδοκίες. Όπως χαρακτηριστικά λέει ο Muhammad ο λόγος που έφυγε από τη χώρα καταγωγής του ήταν για να έχει ένα μέλλον που δεν μπορούσε να βρει εκεί.

νιώθεις προδομένος... δεν έφυγα από τη χώρα μου, όπως κανείς, σε όλους αρέσει ή αγαπάνε τη χώρα τους, κανείς δεν τη μισεί, μπορεί να μισεί τον τρόπο που άνθρωποι πράττουν, ίσως μισεί τους πολιτικούς αλλά δεν μισεί τη χώρα του. Δεν έφυγα από τη χώρα μου για να βρω λεφτά, δεν ήταν γι αυτό, έφυγα για να έχω μέλλον, για να έχω οικογένεια, να έχω κάτι, δεν το βρήκα στη χώρα μου, δεν το βρήκα στη Τουρκία και ξανά δεν το βρήκα στην Ελλάδα.

3.6.3 Ροπή προς την ευαλωτότητα

Η ροπή προς την ευαλωτότητα είναι μια ακόμη θεματική η οποία πηγάζει από το σύστημα αξιολόγησης των αιτούντων άσυλο. Οι πρόσφυγες που αναφέρουν κάποια

ψυχολογικά προβλήματα τα οποία μπορούν να αποδείξουν με τη γνωμάτευση κάποιου ειδικού, τείνουν να έχουν ευνοϊκότερης μεταχείρισης έναντι των υπολοίπων, είτε στη διασφάλιση κάποιου καταλύματος εκτός Βιαλ, είτε στην επίτευξη της διαδικασίας και τη μεταφορά τους στην ενδοχώρα. Τα λεγόμενα των συμμετεχόντων αναδεικνύουν την κατάσταση αυτή αλλά και την τάση προς επικύρωση των προβλημάτων τους.

Ο Alex είναι ένας από τους συμμετέχοντες που αντιλαμβάνονται ότι για να μπορέσει να προχωρήσει τις διαδικασίες ασύλου του χρειάζεται να είναι ευάλωτος.

Το όλο σύστημα δεν λειτουργεί καλά, η διαδικασία είναι πολύ λάθος, χρειάζεται να είσαι ευάλωτος, τότε θα προχωρήσει στη δεύτερη φάση και θα πάρεις άσυλο, αν δεν είσαι χρειάζεται να μείνεις εκεί μέχρι να γίνεις και να έχεις κάποια θέματα για να πας στο δεύτερο στάδιο

Στη συνέχεια της συζήτησης μας αναφέρει την ΜΚΟ που τον βοήθησε, προσφέροντας του στέγη καθώς διαπίστωσε ότι το πρόβλημα υγείας του στο οποίο αναφέρεται είναι υπαρκτό.

Ήξερε ότι έχω ημικρανίες και με ρώτησε διάφορες ερωτήσεις για να σιγουρευτεί, να τσεκάρει αν έχω ή όχι, ναι ήταν σίγουρη ότι έχω. Πήγα στο νοσοκομείο και εκεί μου είπαν ότι ακόμα και αν πάρω φάρμακα, δεν θα τα καταφέρω σε αυτό το περιβάλλον και ότι είμαι σε ρίσκο για εγκεφαλικό, γιατί κάθε φορά που πονάω και ο πόνος με κάνει πολύ νευριασμένο, γιατί δεν έχω να πάω κάπου να το θεραπεύσω, χρειάζεται να πάρω χάπια και να κοιμηθώ σε σκοτάδι χωρίς θόρυβο, αυτή είναι η μόνη λύση για αυτό και δεν μπορούσα να το κάνω αυτό στη Βιαλ, είναι ανέφικτο.

Η Suzana αναφέρεται επίσης στο πρόβλημα υγείας τόσο της ίδιας όσο και του παιδιού της υπογραμμίζοντας με αυτό την σοβαρότητα της κατάστασης και τους λόγους που χρειάζεται να τους δοθεί σπίτι ακόμα και πριν την αποχώρηση της για την ενδοχώρα.

Ο μικρότερος γιος μου, μετά την έκρηξη στο Ιρακ έπεσε σε βαθια ψυχολογικά προβλήματα και αν κάνει κάτι λάθος πάντα τρέχει σε εμένα και μου λέει ‘Συγχώρησε με μαμά που έκανα αυτό ή το άλλο’. Όπως ξέρεις από το ιατρικό μου ιστορικό δεν αντέχω να ζω εδώ. Έχω 5 reports για μένα και το παιδί μου. Πήγα στην ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και τους είπα ότι έχω reports και ότι δεν μπορώ να μείνω εδώ, ελπίζοντας να με πάρουν από εδώ πριν το μπλε χαρτί. Πήγα στην UN και τους είπα ότι θέλω να φύγω νωρίτερα, για όνομα του Θεού ας μας βάλουν τουλάχιστον σε ένα ξενοδοχείο εμένα και τα παιδιά μου. Ο μόνος άνθρωπος που με βοήθησε εδώ ήταν αυτή η γιατρός...και αυτή

που είναι επικεφαλής του οργανισμού. Ξέρουν ότι έχω αναιμία και θέματα με το αίμα και ότι ο σύζυγος μου με κουβαλάει και με βάζει μέσα και έχει ενέσεις για να με βοηθήσει. Μου είπαν να πάω στο νοσοκομείο σε μια γιατρό που ειδικεύεται στις γυναίκες. Είναι πάντα δύσκολο να πάω μέσα στο κτίριο, κάθε φορά μου λένε να πάω πίσω αύριο και να πάω πάλι πίσω αύριο...και εγώ είμαι πραγματικά άρρωστη, έχω μεσογειακή αναιμία

3.7 Ψυχολογική κατάσταση των αιτούντων άσυλο

Οι πρόσφυγες που διαμένουν στα νησιά βρίσκονται σε μια μεταβατική περίοδο της μετανάστευσης τους καθώς εκκρεμεί η απόφαση ασύλου τους στην Ελλάδα, αρά και η οποιαδήποτε περαιτέρω ενέργεια για μετεγκατάσταση τους σε κάποια άλλη Ευρωπαϊκή χώρα. Συναισθήματα όπως οι ενοχές, ο φόβος απόρριψης, η απόγνωση, ο θυμός και το στρες κυριαρχούν τις σκέψεις του σε καθημερινό επίπεδο.

3.7.1 Ενοχές

Το αίσθημα της ενοχής βασανίζει κάποιους από τους συμμετέχοντες. Η ενοχή βασίζεται στην ευθύνη που αναλαμβάνουν οι πρόσφυγες σχετικά με προηγούμενα γεγονότα της ζωής τους ή με τις δυσκολίες που βιώνουν στο παρών. Μέσα από τις μαρτυρίες των συμμετεχόντων διαφαίνεται η σύνδεση των ενοχών με την ευθύνη της οικογένειας είτε που άφησαν πίσω είτε που πήραν μαζί.

Ο Alex αναφέρεται στις ενοχές που νιώθει για την πατρική του οικογένεια που άφησε πίσω. Γνωρίζοντας πως στο μεσοδιάστημα από την αποχώρηση του το σπίτι των γονιών του κάηκε με αποτέλεσμα εκείνοι να βρεθούν στο δρόμο, τον κάνει να δυσκολεύεται με τις σκέψεις του ότι εκείνος μπορεί να κοιμηθεί σε ένα ζεστό κρεβάτι.

Ούτε τώρα μπορώ να κοιμηθώ, γιατί κάθε φορά που βρίσκομαι σε ένα ζεστό κρεβάτι σκέφτομαι την οικογένεια μου, ότι κοιμούνται στο δρόμο ότι δεν μπορούν να βρουν ένα ζεστό σπίτι

Η Suzana βασανίζεται επίσης από τις ενοχές της για το χαμένο της παιδί που άφησε πίσω. Η σκέψη που την παρηγορεί είναι ότι ο Θεός έχει ένα σχέδιο για όλους.

Πάντα κατηγορώ τον εαυτό μου, γιατί εκείνη; Γιατί τους άφησα εκεί να βλέπουν τηλεόραση; Πάντα ο άντρας μου, μου λέει "Δεν είσαι εσύ, είναι ο Θεός που έχει ένα λόγο για όλα, είναι το πεπρωμένο" μου λέει ότι "Θα μας παραλάβει στον άλλο κόσμο

και αυτή θα στέκεται στην πόρτα του Παραδείσου'' ήταν η χαρά της ζωής μου, σαν την αδελφή μου, τα πάντα.

Στη συνέχεια της συζήτησης μας φαίνεται πως η Suzana επιρρίπτει ευθύνες στον εαυτό της και για την τωρινή κατάσταση που βιώνει η οικογένεια της και κυρίως για την αναπόφευκτη συναναστροφή των παιδιών της με το τοξικό περιβάλλον της Βιαλ.

Κατηγορώ τον εαυτό μου ότι ήρθαμε εδώ, εύχομαι να είχαμε πεθάνει στο Ιράκ και τα παιδιά μου μαζί, γιατί τα βλέπω και δεν κάνουν πράγματα, δεν είναι υγιή, χαραμίζουν το χρόνο τους έξω βλέποντας ποδόσφαιρό. Τα παιδιά μου επηρεάζονται από τα άλλα παιδιά μέσα στο καμπ και συμπεριφέρονται σαν και αυτά, όλο τσακώνονται. Μια φορά περπάταγα, πριν από 4 μέρες και είδα το παιδί μου να κρατάει μια πέτρα γιατί ένα άλλο παιδί τον έδειρε και προσπαθούσε να τον χτυπήσει, όταν το είδα τρομοκρατήθηκα. Άλλαξαν, τώρα βρίζουν έχουν επηρεαστεί από τα άλλα παιδιά.

3.7.2 Φόβος απόρριψης

Ο φόβος της απόρριψης είναι κάτι που βιώνουν όλοι οι συμμετέχοντες, δεδομένου ότι ο κίνδυνος της επιστροφής τους στην Τουρκία είναι μεγάλος ανεξάρτητα με το αν έχουν προμηθευτεί την μπλε κάρτα, που τους επιτρέπει να κινηθούν ελεύθερα στην Ελλάδα. Η αρχική εξέταση του ασύλου τους μπορεί να σημαίνει την επιστροφή του στην Τουρκία αν αυτή χαρακτηριστεί μια ασφαλής χώρα για εκείνους. Ο φόβος αυτός είναι αποτρεπτικός ως προς την επένδυση ονείρων και σκέψεων για το μέλλον και πολλές φορές συνδέεται με σκέψεις τρόμου ακόμα και για τη ζωή τους.

Ο Muhammad ήταν ένας από τους συμμετέχοντες που δεν θέλει να αναφέρει τα όνειρα του. Για εκείνον η οποιαδήποτε επένδυση στο μέλλον μπορεί να είναι τραυματική δεδομένου της αναμονής για την απόφαση ασύλου του.

Έχω σταματήσει να ονειρεύομαι, σκέφτομαι να είμαι ειλικρινής ότι δεν θέλω να μιλήσω, δεν θέλω να μιλάω για τα πράγματα που δεν θέλω να μιλάω, δεν θέλω να μιλάω για τα πράγματα που δεν θέλω να μιλάω. Είναι πολλά αυτά που δεν θέλω να μιλάω.

Σε αντίστοιχο μοτίβο βρίσκεται και ο Safar, που ενώ θέλει να συνεχίσει τη ζωή του νιώθει ότι στο τώρα όλα έχουν σταματήσει.

Όταν μιλάω για τον εαυτό μου νιώθω ότι έχω το δικαίωμα να πάρω τα χαρτιά μου και να συνεχίσω τη ζωή μου γιατί η ζωή μου έχει σταματήσει, θέλω να σπουδάσω και να συνεχίσω τη ζωή μου αλλά νιώθω ότι έχω κολλήσει, δεν έχω τίποτα να κάνω, τίποτα απολύτως, νιώθω άχρηστος, μου έδωσαν ένα μισθό που δεν φτάνει ούτε για το φαί, δεν ξέρω έχω χάσει 22 κιλά από όταν έφυγα από το Λίβανο.

Στο φόβο της απόρριψης ανήκουν και τα λόγια του Edí, ο οποίος δυσκολεύεται να ελπίζει ενώ ελλοχεύει η περίπτωση επιστροφής του στην Τουρκία.

Για να πω την αλήθεια έχω ξεμείνει από ελπίδα, αν πάω στην Τουρκία ξέρω ότι είναι χάλια, αν γυρίσω στην χώρα θα μπω φυλακή, τι μπορώ να κάνω, να μείνω εδώ και να περιμένω, να περιμένω για άδειες υποσχέσεις

Ο Alex αναφέρει τις σκέψεις του για το μέλλον επενδυμένες με το φόβο της απόρριψης και με τη σκέψη ότι η αναμονή του και παραμονή του στην Ελλάδα μπορεί στο τέλος να είναι άσκοπη.

Θέλω να συνεχίσω τις σπουδές μου, να σπουδάσω ξανά να γίνω οδοντίατρος, να φύγω από το μηχανολόγο περιβάλλοντος και να γίνω οδοντίατρος αυτό είναι αυτό που σκέφτομαι, αυτό με απασχολεί αλλά ο χρόνος περνάει, μεγαλώνω ξέρεις, μπορεί να μην γίνω δεκτός ή να με απορρίψουν το σκέφτομαι και αν με απορρίψουν δεν μπορώ να κάνω τίποτα για αυτό, θα προσπαθήσω να κάνω έφεση μετά να πάρω την άλλη απόφαση το οποίο ξέρω ότι θα είναι απορριπτική θα έχει περάσει ένας χρόνος, μετά θα τρέχω από την αστυνομία και θα βρω τον εαυτό μου να έχει ζοδέψει 2 χρόνια για το τίποτα.

Σε συνέχεια της συζήτησης μας ο Alex περιγράφει με ακρίβεια τις σκέψεις για την πορεία του αν η εξέταση ασύλου απορριφθεί, κάτι που θα σήμαινε ακόμη και θάνατο για εκείνον ή την οικογένεια του.

για αυτό βλέπω ψυχολόγο, για την οικογένεια μου, το μέλλον μου επειδή δεν μπορώ να πάω πίσω, αν αποφασίσουν να με στείλουν πίσω στην Τουρκία, η Τουρκική κυβέρνηση θα με στείλει στο Ιράκ και αν πάω πίσω στο Ιράκ θα με πάνε στη Βαγδάτη και θα ξέρουν ότι το έσκασα από τη χώρα μου γιατί η βίζα μου έχει λήξει, ξέρεις και θα με βάλουν φυλακή σαν Σουνίτης από τη Μουσούλη, είναι μεγάλο ρίσκο να είσαι στη φυλακή στη Βαγδάτη, χρειάζεται να πληρώσεις πολλά λεφτά, λεφτά που δεν έχω, και θα κολλήσω στη φυλακή και θα χρειάζεται να βρω τρόπο να το σκάσω το οποίο θα χρειάζεται περισσότερα λεφτά και αν βρω κάποιον να του δώσω τα λεφτά δεν

εμπιστεύομαι κανέναν, θα μου πουν τι τα θες τόσα λεφτά, οπότε αν το σκάσω θα με, τέλος πάντων αν γυρίσω πίσω στο Ιράκ θα πεθάνω, ήμουν σίγουρος ότι μόνο ο θάνατος με περιμένει και επίσης είναι επικίνδυνο για την οικογένεια μου.

3.7.3 Απόγνωση

Η απόγνωση είναι μια ψυχολογική κατάσταση του παρόντος που βιώνουν οι συμμετέχοντες ως απόρροια της αναμονής τους για τη διαδικασία ασύλου τους. Παγιδευμένοι στις σκέψεις τους, νιώθοντας μόνοι τίποτα δεν μπορεί να τους δώσει χαρά ή πάθος για να συνεχίσουν, για κάποιος ακόμα και ο θάνατος ίσως να ήταν μια καλύτερη επιλογή.

Το να είναι κανείς παγιδευμένος στις σκέψεις του σημαίνει ότι το μυαλό δεν έχει τη δύναμη να ξεφύγει από αυτές. Πλέον ο Alex έχει να αντιμετωπίσει από τη μια τις σκέψεις που αφορούν το ενδεχόμενο απόρριψης και από την άλλη τις αρνητικές σκέψεις για εκείνον και τη ζωή της οικογένειάς του.

Στην αρχή ήμουν δυνατός μετά το έχασα μέσα σε αυτή τη μεταβατική περίοδο. Είμαι παγιδευμένος στις σκέψεις μου. Στην αρχή η οικογένεια μου ..αν πεθάνουν, αν πεθάνουν με απαίσιο τρόπο...και είμαι παγιδευμένος με τη σκέψη ότι η αίτηση μου δεν θα γίνει δεκτή, δεν έχω τίποτα εδώ, είμαι μόνος.

Ο Safar αναφέρεται χαρακτηριστικά σε αυτή την αίσθηση της απόγνωσης. Η αναμονή είναι αυτή που τον έχει κάνει να νιώθει πως τίποτα πλέον δεν μπορεί να του δώσει χαρά και πάθος για ζωή.

Έχω χάσει την αυτοπεποίθησή μου, τα πάντα, δεν μπορώ να πιστέψω ότι μπορώ να κάνω τα ίδια που έκανα παλιά, νιώθω σαν έναν πολύ πολύ μεγάλο άντρα, σαν να είμαι 65 χρονών περιμένοντας να πεθάνει...ήμουν τόσο μόνος, τόσο μόνος, είμαι μόνος και από την άλλη δεν θέλω κανέναν, ίσως γιατί δεν θέλω τον εαυτό μου επίσης, θέλω απλά να εξαφανιστώ ή να κοιμηθώ και για το μέλλον μου δεν με νοιάζει πια, τίποτα τίποτα απολύτως, τίποτα δεν μου δίνει πάθος, τίποτα, ακόμα και αν μου δώσουν δουλειά θα είμαι σαν ρομπότ, θα παίρνω λεφτά, θα τρώω, δεν ξέρω καν αν θα τρώω, είναι άσχημο να είσαι πρόσφυγας, όταν κοιτάω τον εαυτό μου στον καθρέφτη, δεν μπορώ να δω τον εαυτό μου, βλέπω κάποιον σαν και εμένα, αλλά όχι εμένα, κάποιος μου έκλεψε το χαμόγελο μου.

Ο Muhmood μιλάει για όσα πίστευε να βρει στην Ευρώπη πριν ξεκινήσει το ταξίδι του. Αν ήξερε την αλήθεια τότε ίσως να είχε προτιμήσει

Πίσω στη χώρα μου έλεγαν όταν θα πας στην Ευρώπη θα είσαι ελεύθερος, μπορείς να λες τις απόψεις σου, μπορείς να κάνεις ότι κάνεις, βλακείες, αληθινές βλακείες, απλά τρικ. Αν ήξερα την κατάσταση θα προτιμούσα θάνατο στην πατρίδα μου από το να έρθω εδώ

3.7.4 Θυμός

Ο θυμός είναι επίσης ένα από τα συναισθήματα που οι συμμετέχοντες έρχονται σε επαφή δεδομένου των συνθηκών που βιώνουν, της αδιαφορίας που δέχονται και των αδικιών του συστήματος σχετικά με το ποιες εθνικότητες δικαιούνται διεθνή προστασία.

Η Suzana αναφέρεται σε αυτές τις αδικίες του συστήματος σχετικά με τα δικαιώματα που έχουν οι πρόσφυγες αντίθετου θρησκευτικού δόγματος από εκείνη.

Εκεί που μένουμε είναι όλοι Ιρακινοί όλοι από το νότο και όλοι Σίιτες και έχουν όλοι δικαιώματα εδώ, όλοι πήραν το μπλε χαρτί. Οι Σίιτες παίρνουν διαμερίσματα, διαβατήρια και είχα σοκαριστεί. Όλοι έρχονται λένε μια ιστορία και τους πιστεύουν. Και αυτά είναι μέρη που δεν είναι ασφαλή.

Ο εκνευρισμός του Muhammad ήταν εμφανής στη συζήτηση μας όταν με αφορμή την απεργία που έγινε στην Βιαλ από τους εργαζόμενους της πρώτης υποδοχής, αναφέρεται στο αίσθημα ευθύνης των προσφύγων για όσα συμβαίνουν.

Νομίζω ότι επειδή ήρθαμε εδώ χρειάζεται να πάρουμε την ευθύνη αυτού που συμβαίνει, εξαιτίας αυτού δεν υπάρχει κάτι τέτοιο όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, γιατί ξέρεις κάτι αν καθυστερήσουν με κάτι και είναι δική τους ευθύνη, θα πουν χρειάζεται να περιμένετε. Νομίζω κατηγορούν εμάς για κάτι, όταν κάνουν λάθος για κάτι, μια μέρα καθυστέρηση, μια άλλη μέρα κάτι άλλο, θα κατηγορήσουν εμάς γιατί εξαρχής εμείς ήρθαμε εδώ, οπότε θα κατηγορήσουν εμάς ότι και αν συμβεί. Καθυστέρηση καμία καθυστέρηση θα κατηγορήσουν εμάς γιατί ήρθαμε εδώ. Το οποίο πιστεύω ότι είναι σωστό, αλλά δεν έχουν το δικαίωμα να το πουν από την οπτική των ανθρώπινων δικαιωμάτων, αυτά δεν είναι ανθρώπινα δικαιώματα, είναι ο νόμος και χρειάζεται να πάρεις την ευθύνη γιατί ήρθες εδώ, να αφήσεις τον κόσμο να ξέρει ότι είναι δική του

ευθύνη, αλλά μην τα λες ανθρώπινα δικαιώματα και κάνεις τους ανθρώπους να περιμένουν για τα δικά σου λάθη, είναι υποκριτικό για να είμαι ειλικρινής.

Ο θυμός του Edi εκφράζεται πιο άμεσα και αφορά τις υποσχέσεις που του δίνονται για την καλύτερη κατάσταση της Αθήνας, αλλά και τη διαφορά των υπευθύνων για την εξάπλωση κάποιας επιδημίας μέσα στο κέντρο.

Νιώθω θυμό, δεν ξέρουν από ασθένειες λένε ότι φυσιολογικό, δίνουν ραντεβού μετά από 6 μήνες, χάνω το μυαλό μου, ακούω υποσχέσεις ότι αν πας στην Αθήνα θα είναι καλύτερα αλλά ποιος ξέρει

3.7.5 Στρες από προηγούμενες τραυματικές εμπειρίες

Το στρες είναι επίσης ένα από τα συμπτώματα που αναδύθηκε κατόπιν της ανάλυσης των συνεντεύξεων. Μέσα από τις μαρτυρίες των συμμετεχόντων αντιλαμβάνεται κανείς τη σύνδεση του με κάποια προηγούμενη τραυματική εμπειρία που ήρθαν σε επαφή πίσω στη χώρα καταγωγής τους.

Το ISIS ήταν εκείνο που κυνηγούσε τον Alex στην χώρα καταγωγής του και εκείνο που τον κυνηγάει και στα όνειρα του.

Κάποιες φορές ξυπνάω στον ύπνο μου γιατί κάποιος θα μου επιτεθεί .. είμαι παγιδευμένος ότι τα προβλήματα με ακολουθούν από το Ιράκ, όπως το ISIS

Η Suzana αντίστοιχα πίσω στη χώρα της ήρθε σε επαφή με το τρομακτικό πρόσωπο του πολέμου όταν μια έκρηξη στέρησε τη ζωή της κόρης της. Το άγχος για τα παιδιά της είναι έντονο όταν κοιμάται.

Όποτε κοιμάμαι πάντα ξυπνάω να τσεκάρω τα παιδιά μου να δω αν αναπνέουν και μετά νιώθω άνετα και πάω πίσω πάλι. Πάντα φαντάζομαι ότι υπάρχει ένα μικρό παιδί στο καραβάνι που περπατάει. Αυτό συμβαίνει μέσα στη μέρα όχι όλη μέρα. Μια μέρα ξύπνησα και είδα τον άντρα μου σαν να είναι ένας τρομακτικός άνθρωπος, τρομοκρατήθηκα, έκλεισα τα μάτια μου και είπα “είναι ο άντρας μου και δεν είναι τρομακτικός”, τον βλέπω να κοιμάται και γίνομαι καλά ξανά. Πάντα όταν έχω περίοδο, επειδή έχω αναιμία χάνω πολύ αίμα και πέφτω πιο πολύ σε κατάθλιψη, πάντα έχω μια τεράστια στεναχώρια πάνω μου.

3.8 Βρίσκοντας το νόημα να συνεχίσουν

Η ανάγκη για εύρεση νοήματος είναι εκείνο που δίνει ώθηση στους συμμετέχοντες να συνεχίσουν. Η ανάγκη για προσφορά, το χρέος προς την οικογένεια και οι στόχοι για το μέλλον είναι κάποιοι από κινητήριους αυτούς παράγοντες που μοιράζονται οι συμμετέχοντες της έρευνας.

3.8.1 Η ανάγκη για προσφορά

Η ανάγκη για προσφορά είναι η θεματική που τοποθετεί το άτομο σε μια ενεργητική θέση να προσφέρει αυτό που και εκείνος έχει ανάγκη, δίνοντας το νόημα να προχωρήσει μέσα στις αντιξοότητες που υφίσταται.

Ο Alex εργάζεται εθελοντικά σε μια ΜΚΟ διδάσκοντας αγγλικά. Η ανάγκη για προσφορά είναι εκείνη που δίνει νόημα στον Alex να συνεχίσει.

Κάποιες φορές χάνω το νόημα της ζωής, δεν θέλω να ζω άλλο, απλά σκέφτομαι ότι αν πεθάνω θα λύσει όλα τα προβλήματα αλλά κάποιες φορές όχι σκέφτομαι το αντίθετο, οπότε τα πράγματα που με κρατάνε ζωντανό είναι όταν προσπαθώ να βοηθήσω κάποιον και εκείνος το εκτιμάει.

Ο Muhmood νιώθει επίσης την ανάγκη να αλλάξει την κατάσταση, προσφέροντας βοήθεια μέσα από τη αρθρογραφία και ενημερώνοντας άλλους σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί.

Χρειάζεται να αλλάξω την κατάσταση, είμαι άνθρωπος και έχω αισθήματα για τους πρόσφυγες, χρειάζεται να κάνει κανείς κάτι για να αλλάξει την κατάσταση, γιατί αν είσαι άνθρωπος και έχεις αισθήματα χρειάζεται να κάνεις κάτι.. θέλω να βοηθήσω, έγγραφο 2 άρθρα που εξηγούν την κατάσταση με τους πρόσφυγες για να δείξω τι συμβαίνει, ίσως έτσι έρθουν να βοηθήσουν, ακόμα και στη μέση ανατολή αν διαβάσουν τα άρθρα θα ξέρουν για την Ευρώπη δεν θα είναι απλά μια φαντασίωση, δεν είναι ο παράδεισος

3.8.2 Χρέος προς την οικογένεια

Το χρέος προς την οικογένεια συνδέεται άμεσα με τη δύναμη των συμμετεχόντων να συνεχίσουν παρά τις όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν. Βιώνοντας το χρέος αυτός νιώθουν ότι χρειάζεται να προσφέρουν στο άλλους, σε εκείνους, αλλά και στον εαυτό τους.

Το να βοηθάει τους άλλους, είναι για Alex μια αίσθηση ότι ξεπληρώνει στους γονείς του το δικό του χρέος για όσα εκείνοι του έχουν προσφέρει.

Σημαίνει ότι κάνω κάτι, ότι τα καταφέρνω, δεν ξέρω, το κάνω για την οικογένεια μου που με βοήθησαν, ξέρεις, προσπαθώ να βοηθήσω κάποιον δεν ξέρω πώς να το εξηγήσω νομίζω καταλαβαίνεις.

Η επιβίωση είναι το μόνο που κάνει τον Muhammad να συνεχίσει. Μέσα από αυτήν μπορεί να εκπληρώσει και εκείνος το δικό του χρέος προς την οικογένεια, βοηθώντας εκείνους να βρουν τον δρόμο να τον ακολουθήσουν.

Νομίζω η επιβίωση, η επιβίωση ναι...Μπορεί και να το κάνω για την οικογένεια μου, μπορεί και για μένα επίσης. Για να μπορέσεις να φέρεις την οικογένεια εδώ χρειάζεται να επιλέξεις προσεκτικά.

3.8.3 Σκέψεις για το μέλλον

Τα όνειρα για το μέλλον είναι η τελευταία θεματική στο νόημα για τη προσφυγιά. Είναι εκείνα που οδήγησαν κάποιον να φύγει από τη χώρα του αλλά και εκείνα που τον συνοδεύουν στη σκέψη για να συνεχίσει. Αυτά τα όνειρα συνδέονται με την ανάγκη για σπουδές, εργασία, οικογένεια αν φυσικά μπορεί κανείς να προσπεράσει το φόβο της απόρριψης.

Η Suzana μιλάει αντίστοιχα για την ανάγκη της τα παιδιά της να έχουν ένα μέλλον, όπου θα ζουν ειρηνικά, αλλά και για τη δική της ανάγκη να συνεχίσει τη δουλειά της στην Unicef που τόσο της άρεσε.

Ναι έχω πλάνα. Ένα από αυτά, το πιο σημαντικό είναι με του που φύγω από τη Χίο να βάλω τα παιδιά μου στο σχολείο. Θέλω να τα δω να μεγαλώνουν, να τα δω να σπουδάζουν, να ζουν ειρηνικά, χωρίς προβλήματα, όχι όπως τα προβλήματα που ακούω ότι οι πρόσφυγες δημιουργούν στην Ευρώπη, όχι θέλω να τα δω καλύτερους ανθρώπους. Και έχω και άλλο πλάνο, θέλω να δουλέψω. Όταν δούλευα στη Unicef ήμουν χαρούμενη, με αυτά που έκανα, έπαιζα με τα παιδιά, στήριζα τις γυναίκες. Όταν πήγαινα για ύπνο, πήγαινε με ήρεμο μυαλό

Ο Muhmood χωρίζει το μέλλον σε κοντινό και μακρινό, μέσα σε αυτό είναι η ανάγκη του να ολοκληρώσει τις σπουδές του και να εκπληρώσει τον πιο κρυφό του στόχο.

Θα τελειώσω το μεταπτυχιακό μου, χρειάζεται να χωρίσουμε το μέλλον σε κοντινό και μακρινό. Για το κοντινό μέλλον θέλω να τελειώσω τη νουβέλα μου, αν πάρω τα χαρτιά

θέλω να τελειώσω με το μεταπτυχιακό και για πιο μετά έχω ένα στόχο που δεν θέλω να πω.

4. Συζήτηση

Η έρευνα αυτή προσπάθησε να συνεισφέρει στην καλύτερη κατανόηση της μεταναστευτικής εμπειρίας των αιτούντων άσυλο που βρίσκονται στην χώρα μας και διαμένουν στο νησί της Χίου. Οι περισσότεροι από αυτούς βρίσκονται στο νησί πάνω από 5 μήνες περιμένοντας την αρχική εξέταση του ασύλου τους, που αφορά στο αν θα εξεταστεί κανονικά το αίτημα τους στην Ελλάδα ή αν θα μεταφερθούν στην Τουρκία, εφόσον αυτή χαρακτηρίζεται μια ασφαλής χώρα για εκείνους. Επιπλέον όλοι οι συμμετέχοντες εκτός από έναν, βρίσκονται ουσιαστικά εγκλωβισμένοι στο νησί καθώς δεν τους επιτρέπεται να μετακινηθούν ελεύθερα στην Ελλάδα, μέχρι να προμηθευτούν τη λεγόμενη μπλε κάρτα.

Οι συμμετέχοντες ενθαρρύνθηκαν μέσα από μια αλληλεπιδραστική συνέντευξη σχέση με την ερευνήτρια, να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, ξεκινώντας την ιστορία τους από το πώς ήταν η ζωή τους στην χώρα καταγωγής τους, το ταξίδι τους μέχρι την Ελλάδα, τη πραγματικότητα που βιώνουν στο σήμερα και τέλος τις σκέψεις του για το μέλλον.

Σχετικά με τη ζωή τους πίσω στη χώρα καταγωγής τους φαίνεται να υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις στο τρόπο που σήμερα νοηματοδοτούν αυτήν την εμπειρία. Εκείνοι που το βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειάς τους είναι υψηλό, χαρακτηρίζουν τη ζωή τους πριν με θετικό πρόσημο, σε αντίθεση με εκείνους που δεν άνηκαν στα ίδια οικονομικά στρώματα και άρα επικεντρώνονταν κυρίως στις δυσκολίες που βίωναν λόγω της μόνιμης εμπόλεμης κατάστασης στη χώρα τους, αλλά και της απουσίας ελευθερίας του λόγου. Η μέχρι τώρα βιβλιογραφία δεν μπορεί να επιβεβαιώσει το συγκεκριμένο συμπέρασμα που αποτελεί μια διαπίστωση της συγκεκριμένης έρευνας σε σχέση με το πληθυσμό που μελετήθηκε και του τρόπου που ερμηνεύτηκε από την ερευνήτρια.

Όσον αφορά τους λόγους που οδήγησαν τους συμμετέχοντες της έρευνας να μεταναστεύσουν, όπως αυτές προβάλλονται μέσα από τις αφηγήσεις τους, φαίνεται να είναι σύμφωνες με την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Πιο συγκεκριμένα, οι λόγοι που τελικά πυροδότησαν την τελική απόφαση τους να φύγουν και να αναζητήσουν μια πιο ασφαλή χώρα για εκείνους και τις οικογένειές τους, επικεντρώνονται στην αγανάκτηση τους για την ευρύτερη πολιτική αστάθεια της χώρας τους, την άμεση απειλή κατά τη ζωής τους λόγω πολιτικών ή θρησκευτικών πεποιθήσεων και τέλος τη στρατολόγηση τους είτε από το

τακτικό στρατό είτε από τις διάφορες πολιτοφυλακές που δρουν ανενόχλητες (Bhugra & Jones, 2001; Neumayer, 2005).

Παρά το γεγονός ότι οι παραπάνω λόγοι οδήγησαν τους συμμετέχοντες της έρευνας να εγκαταλείψουν τις χώρες τους, το αίσθημα του φόβου, η ανασφάλεια και ο κίνδυνος για τη ζωή τους συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού τους, σε μια αέναη προσπάθεια για εύρεση ασφάλειας και προστασίας, που τους ώθησε να ταξιδεύουν από τόπο σε τόπο χωρίς έγγραφα. Το ταξίδι μέχρι την Τουρκία ήταν για τους περισσότερους από τους συμμετέχοντες ένα δύσκολο εγχείρημα που ενείχε ρίσκο και έθετε σε κίνδυνο τη ζωή τη δική τους και της οικογένειάς τους, φέρνοντας τους αντιμέτωπους με ακραίες συνθήκες επιβίωσης, που πολλές φορές συγκρούονταν ακόμα και με πανανθρώπινες αξίες, όπως αυτές της αλληλεγγύης και της βοήθειας. Άλλωστε οι Miller et al., (2002) σε έρευνά τους μιλούν για στρεσογόνους παράγοντες που εμφανίζονται σε οποιοδήποτε στάδιο της μεταναστευτικής εμπειρίας και επιδεινώνουν το άγχος και την δυσφορία των προσφύγων και το ταξίδι αυτό φαίνεται να είναι μια κυρίαρχη στρεσογόνο εμπειρία για τους περισσότερους.

Η παραμονή στην Τουρκία, αποτελεί επίσης για τους περισσότερους ένα μελανό σημείο της αφήγησης τους που φυσικά φαίνεται να συνδέεται τόσο με την πολιτική των προσφύγων που ακολουθείται στη γειτονική χώρα και τις συνθήκες διαβίωσης εκεί, όσο και με το φόβο απόρριψης της αίτησης ασύλου τους από την Ελλάδα που συνδέεται με την ενδεχόμενη επιστροφή τους πίσω στην Τουρκία. Όλοι οι συμμετέχοντες αναφέρονται στην παραμονή τους εκεί με αρνητικό πρόσημο, περιγράφοντας έντονα το αίσθημα αδικίας που ένιωθαν για τη διαχείριση τους καθώς και το ευρύτερο αίσθημα ανασφάλειας που βίωναν ως “παράνομοι”. Οι Khawaja et al. (2008) στην έρευνά τους για τις δυσκολίες και τους μηχανισμούς αντιμετώπισής τους από Σουδανούς πρόσφυγες στην Αυστραλία, ανέδειξαν το φόβο και την ανασφάλεια που βιώνουν οι πρόσφυγες στη χώρα διέλευσης. Αυτό που φαίνεται στην παρούσα εργασία είναι ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες λόγω των δυσκολιών που βίωσαν στην Τουρκία αποφάσισαν να συνεχίσουν το ταξίδι τους προς τη δημοκρατική Ευρώπη και συγκεκριμένα την Ελλάδα, ταξιδεύοντας για άλλη μια φορά παράνομα και θέτοντας εκ νέου σε κίνδυνο τη ζωή τους.

Το πέρασμα στο Αιγαίο αποτελεί μια ακόμα εμπειρία που συγκαταλέγεται στα στρεσογόνα βιώματα, φέρνοντας τους συμμετέχοντες σε επαφή με το φόβο και το ρίσκο του να ταξιδεύεις παράνομα (Miller et al., 2002). Τα ευρήματα αυτά βρίσκονται σε σχετική συμφωνία με τα ευρήματα της Papadopoulou (2004) η οποία σε έρευνά της για πρόσφυγες που φτάνουν παράνομα στην Ελλάδα μέσω Τουρκίας ανέδειξε το ρόλο των διακινητών που

εκμεταλλεύονται την ανάγκη των προσφύγων αλλά και το γεγονός της έλλειψης νόμιμων οδών διέλευσης. Παρόλα αυτά στην παρούσα εργασία δεν γίνεται από τους συμμετέχοντες κάποιος άμεσα αρνητικός λόγος για τους διακινητές, παρά τις ψεύτικες ελπίδες που καλλιέργησαν και τελικώς οδήγησαν τους συμμετέχοντες σε συναισθήματα ματαίωσης. Η επένδυση της Ελλάδας και της Ευρώπης ως ιδανικός προορισμός φαίνεται να συνδέεται με την ανάγκη των συμμετεχόντων για ασφάλεια και προστασία.

Η άφιξη στο νησί της Χίου φαινόταν να λειτουργεί ως το “αποκούμπι” για όλες τις κακουχίες που βίωσαν, τον φόβο, τις απώλειες και τις ελπίδες για ένα καλύτερο αύριο. Δυστυχώς όμως η κατάσταση που αντιμετώπισαν στο κέντρο υποδοχής προσφύγων της Χίου ήταν αρκετά διαφορετική. Σύμφωνα με τις αφηγήσεις τους, οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης με σημαντικές ελλείψεις σε κάλυψη βασικών αναγκών, αλλά και η αίσθηση ανασφάλειας και φόβου, σε συνδυασμό με την αδιαφορία των υποστηρικτικών οργανώσεων, την έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης αλλά και των διαφυλετικών συγκρούσεων, αναδεικνύουν πως τα δεινά συνεχίζονται και μετά την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής, όπως άλλωστε έχουν δείξει και άλλες μελέτες που διενεργήθηκαν με άλλους πληθυσμούς σε διαφορετικές χώρες (Miller et al., 2002; Schweitzer et al., 2006; Khawaja et al., 2008).

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον οι συμμετέχοντες παλεύουν για τη ψυχολογική και συναισθηματική τους κατάσταση καθώς και για τη διατήρηση συνοχής της ταυτότητάς τους (Delanty, Jones & Wodak, 2011). Οι τραυματικές εμπειρίες από το στάδιο της προ-μετανάστευσης μαζί με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο camp, αλλά και τη έντονη ανασφάλεια των νομικών διαδικασιών που βιώνουν για τη διαδικασία ασύλου τους κάνει ακόμη πιο πολύπλοκη την κατάσταση την οποία βιώνουν καθώς και του τρόπου που αυτή ερμηνεύεται. Άλλωστε όπως αναφέρει και ο Papadopoulos (2007), οι διάφορες ψυχολογικές δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν στη συνέχεια αποτελούν από ένα μείγμα (μάτριξ) αλληλεπιδραστικών και αμοιβαίων συνιστωσών που πλαισιώνουν την εμπειρία της μετανάστευσης.

Μέσα από την παρούσα έρευνα με το συγκεκριμένο πληθυσμό έγιναν εμφανή τα αισθήματα ενοχών, ο φόβος της απόρριψης, η απόγνωση, ο θυμός και τέλος το στρες από προηγούμενες τραυματικές εμπειρίες. Πιο συγκεκριμένα οι ενοχές φαίνεται να συνδέονται με την αδυναμία υποστήριξης της οικογένειας που άφησαν πίσω είτε κυριολεκτικά είτε μεταφορικά, πενθώντας ουσιαστικά για το χαμό κάποιου αγαπημένου προσώπου. Το στρες με συμπτώματα τις δυσκολίες στο ύπνο και τις ψευδαισθήσεις που αναφέρουν δυο από τους συμμετέχοντες φαίνεται να συνδέεται με την περίοδο της προ-μετανάστευσης και την έκθεση

τους σε ψυχολογικό ή σωματικό τραύμα, συμπεριλαμβανομένης την άμεση απειλής κατά της ζωής αλλά και της απώλειας ενός αγαπημένου προσώπου, όπως άλλωστε επαληθεύεται από την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Khawaja et al., 2008). Επιπλέον ο φόβος της απόρριψης και η απόγνωση είναι άμεσα συνδεδεμένοι με το έντονο άγχος των νομικών διαδικασιών, το φόβο για τη σωματική τους ακεραιότητα σε περίπτωση επιστροφής και την αβεβαιότητα του συστήματος, όπως αυτή επιβεβαιώνεται στην παρούσα εργασία (UNHCR, 2010; Khawaja et al., 2008).

Επιπροσθέτως ο θυμός είναι ένα από τα συναισθήματα που και στην παρούσα έρευνα εκφράστηκε από κάποιους συμμετέχοντες και σχετίζεται τόσο με συνθήκες τις οποίες βιώνουν, όσο και με άγχος για τη σωματική τους ακεραιότητα και την εξάπλωση κάποιας επιδημίας μέσα στο κέντρο κράτησης της Χίου (Khawaja et al., 2008). Όλα τα παραπάνω φαίνεται να είναι άμεσα συνδεδεμένα στις περιγραφές των συμμετεχόντων με την αδιαφορία του κράτους και των ανθρωπιστικών οργανώσεων. Άλλωστε και άλλες έρευνες που αναφέρονται στην κοινωνική ενσωμάτωση των προσφύγων κάνουν λόγο για αυτή τη δυσαρέσκεια και την εγκατάλειψη από το κράτος και τα θεσμικά πλαίσια εν γένει, είτε αυτές αφορούν την Ελλάδα, είτε άλλα ευρωπαϊκά κράτη όπως η Ιταλία (Kiaigia et al., 2010; Puggioni, 2005).

Ένα ίσως από τα πιο σημαντικά ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας είναι η τάση προς την ευαλωτότητα σχετιζόμενη με το αίσθημα εγκλωβισμού των συμμετεχόντων στο νησί της Χίου. Η τάση προς την ευαλωτότητα αναφέρεται καταρχάς σε όλες τις ψυχολογικές δυσκολίες που βιώνουν μέσα από την πολύμηνη διαμονή τους στην Χίο, μην έχοντας πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγεία και φυσικά την αγορά εργασίας, αδρανοποιώντας ουσιαστικά τους συμμετέχοντες και επιδεινώνοντας την ψυχολογική τους κατάσταση. Η τάση αυτή όμως αναφέρεται και στο τρόπο που αυτές οι συναισθηματικές και ψυχολογικές δυσκολίες αντιμετωπίζονται από το ίδιο το σύστημα της πολιτικής ασύλου. Άλλωστε όπως αναφέρει και ο Leatherman (2005), η ευαλωτότητα των προσφύγων στα camp συνήθως μετριέται από την ίδια την ανικανότητα τους να προσαρμοστούν σε ένα χώρο που εν γένει θεωρείται ευάλωτος. Με άλλα λόγια το ερώτημα που τίθεται είναι για το αν μιλάμε για ευάλωτους ανθρώπους ή για χώρους ευαλωτότητας. Επιπροσθέτως, μέσα από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων γίνεται εμφανής η ευνοϊκότερη μεταχείριση που δέχονται όσοι μπορούν να αποδείξουν κάποιο ψυχολογικό ή σωματικό πρόβλημα, είτε προσφέροντας τους σπίτι, είτε επισπεύδοντας τις διαδικασίες για τη διαμονή τους σε κάποιο κέντρο ανοιχτής φιλοξενίας της ενδοχώρας. Φαίνεται λοιπόν πως κάποιοι από τους συμμετέχοντες έχουν την ανάγκη να

προβάλλουν τις δυσκολίες που βιώνουν στην ερευνήτρια ή ακόμα και να ταυτιστούν πιθανά με αυτές, γεγονός που κάνει ακόμα πιο πολύπλοκη την κατάσταση την οποία βιώνουν και του τρόπου που αυτή θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται.

Αυτό που φαίνεται να δίνει νόημα στους συμμετέχοντες είναι η ανάγκη για προσφορά και βοήθεια στους άλλους, η οικονομική στήριξη προς την οικογένεια και τέλος τα όνειρα για το μέλλον. Το να προσφέρουν βοήθεια με όποιο τρόπο εκείνοι μπορούν φαίνεται να είναι μια απάντηση στην παθητικότητα τους, βάζοντας τους πάλι σε μια ενεργητική θέση. Σε μια εκ των περιπτώσεων αυτή η ανάγκη συνδέεται με το χρέος προς την οικογένεια για όσα του είχαν προσφέρει και τις αξίες που το μεγάλωσαν · ενώ το χρέος αυτό γίνεται εμφανές και στις σκέψεις για οικογενειακή επανένωση. Τέλος τα όνειρα για το μέλλον εκφράζονται αρκετά διστακτικά, δεδομένου του φόβου της πιθανής απόρριψης του αιτήματος τους. Οι μέχρι τώρα έρευνες τοποθετούν τα όνειρα αυτά στους μηχανισμούς που ενδυναμώνουν και δίνουν νόημα στους αιτούντες άσυλο να συνεχίσουν παρά τις δυσκολίες (Khawaja et al., 2008; Schweitzer et al., 2007).

5. Περιορισμοί της έρευνας

Ένας από τους περιορισμούς της έρευνας αναφέρεται στη διαφορά εξουσίας του ρόλου μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντα, που είναι πιθανό να επηρέασε τη στάση και τις αφηγήσεις τους. Δεδομένου ότι όλοι οι συμμετέχοντες είναι αιτούντες άσυλο με την κατάσταση της αίτησης τους να βρίσκεται σε αναμονή, ίσως να υπήρχε η αντίληψη ότι οι ερευνητές από τη χώρα φιλοξενίας μπορούν με κάποιο τρόπο να επηρεάσουν την έκβαση της αίτησης τους, παρόλο που είχε προηγηθεί η κατάλληλη ενημέρωση σχετικά με το ρόλο της ερευνήτριας και το σκοπό της έρευνας για ακαδημαϊκή χρήση.

Ένας δεύτερος περιορισμός σχετίζεται με τη διερμηνεία για τη συλλογή δεδομένων. Η διερμηνεία χρησιμοποιήθηκε σε μια εκ των συνεντεύξεων που η συμμετέχουσα δεν γνώριζε επαρκώς την αγγλική γλώσσα. Η χρήση διερμηνέα ενέχει πάντα το ρίσκο ότι η σχέση μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντος γίνεται μέσω διαμεσολάβησης, γεγονός που αντίστοιχα μπορεί να επηρεάσει τα όσα θέλει να μοιραστεί, αλλά και του τρόπο που αυτά ερμηνεύονται και άρα διατυπώνονται και από το διαμεσολαβητή. Επιπλέον η διερμηνεία απαιτεί χρόνο που ίσως κάποιες φορές κουράζει τους συμμετέχοντες και αποσπά την προσοχή από αυτούς, καθώς χρειάζεται να περιμένουν την μετάφραση των όσων είπαν (Pitchforth & Teijlingen, 2004).

Η χρήση της αγγλική γλώσσας για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων όπου αυτό ήταν εφικτό ίσως επηρέασε τον λόγο των συμμετεχόντων καθώς και τρόπο που αυτά ερμηνεύθηκαν από την ερευνήτρια. Παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των συνεντεύξεων διενεργήθηκαν χωρίς κανένα πρόβλημα και σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό, η λεπτή διαφορά στη χρήση κατάλληλων λέξεων και εκφράσεων μπορεί να επηρέασε την ποιότητα των δεδομένων όσον αφορά τον πλούτο αλλά και την ακρίβειά τους (Murray & Wynne, 2001).

6. Ζητήματα εγκυρότητα και αξιοπιστίας

Η παρούσα εργασία στην προσπάθεια της να διασφαλίσει τα θέματα εγκυρότητας και αξιοπιστίας χρησιμοποιεί τις κατευθυντήριες γραμμές και αρχές που χρειάζεται να διέπουν μια έρευνα που ακολουθεί την ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση, αναφερόμενη κυρίως στην ευαισθησία της ως προς το περιεχόμενο, τη δέσμευση και την αυστηρότητα, τη διαφάνεια και τη συνοχή και τέλος τον αντίκτυπο και τη σπουδαιότητα της (Yardley, 2000). Πιο συγκεκριμένα η ίδια η επιλογή της συγκεκριμένης μεθοδολογικής προσέγγισης δείχνει την επιλογή της ερευνήτριας για δέσμευση στη σε βάθος ανάλυση των συγκεκριμένων περιπτώσεων. Επιπλέον, η σύνδεση με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, η αναγνώριση των απαραίτητων δεξιοτήτων που χρειάζονται, η διαφάνεια και η αναλυτική περιγραφή της μεθοδολογίας και τέλος η αναγνώριση του αντικτύπου και της σπουδαιότητας της έρευνας, αποτελούν τις θεμελιώδεις αρχές που υιοθετήθηκαν στην παρούσα έρευνα (Smith, Flower & Larkin, 2012).

Τέλος λαμβάνοντας υπόψιν την ερμηνευτική φύση της συγκεκριμένης προσέγγισης και τον ενεργό ρόλο του ερευνητή, η συστηματική αναστοχαστικότητα από πλευράς της ερευνήτριας θεωρήθηκε απαραίτητη καθ' όλη τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας, προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι αλληλεπιδράσεις αλλά και οι εκατέρωθεν επιρροές (Willig, 2014). Άλλωστε, η υποκειμενικότητα στην ποιοτική έρευνα δεν λαμβάνεται σαν εμπόδιο. Στο πλαίσιο ωστόσο του αναστοχασμού, η υποκειμενικότητα και των δυο μερών ερευνητή – συμμετέχοντα, χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψιν, καθώς επηρεάζει τόσο την ερευνητική διαδικασία όσο και την ανάλυση των δεδομένων που συνεπώς καταλήγουν στα αποτελέσματα της (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

7. Προτάσεις

Δεδομένου ότι η προσφυγική κρίση στην Ελλάδα αποτελεί μια πραγματικότητα της τελευταίας πενταετίας, τα ευρήματα της παρούσας εργασίας θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στη συμβουλευτική εργασία με πρόσφυγες. Η αντίληψη της προσφυγικής εμπειρίας μπορεί να βοηθήσει τους ειδικούς ψυχικής υγείας στην καλύτερη κατανόηση των αναγκών, βιωμάτων και ανησυχιών των αιτούντων άσυλο καθώς και του τρόπου που αυτά νοηματοδοτούνται από τους ίδιους. Η γνώση των επαγγελματιών για τις συναισθηματικές δυσκολίες που συνδέονται με το παρελθόν, το ταξίδι της αναζήτησης, αλλά και για τους ψυχοπιεστικούς παράγοντες του παρόντος, μπορούν να συμβάλουν σε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη και προσέγγιση της συμβουλευτικής διαδικασίας και των στόχων που τίθενται από τους ειδικούς κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της.

Επιπλέον η έρευνα αυτή θα μπορούσε να είναι η αφορμή για μεταγενέστερες έρευνες στο πεδίο. Ένα από τα κεντρικά θέματα που διαφαίνονται είναι αυτό της ευαλωτότητας των αιτούντων άσυλο κυρίως μέσα από τον τρόπο που εντείνεται από το σύστημα αναγνώρισης προσφύγων και της πολιτικής του γεωγραφικού περιορισμού. Συγκεκριμένα, μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να διερευνήσουν σε βάθος το πώς η πολιτική του γεωγραφικού περιορισμού επηρεάζει τη ψυχοσυναισθηματική κατάσταση των προσφύγων, καθώς και τον τρόπο που αυτή διαφοροποιείται σε πρόσφυγες που διαμένουν σε κέντρα ανοιχτής φιλοξενίας, μέσα από συγκριτικές μελέτες στους συγκεκριμένους πληθυσμούς. Επίσης, θα μπορούσε να διερευνηθεί αν και πώς σχετίζεται η ευαλωτότητα με την ψυχική ανθεκτικότητα, αλλά και ποιες είναι οι συναισθηματικές δυσκολίες που βιώνουν οι αιτούντες άσυλο παίρνοντας υλικό από τον ίδιο πληθυσμό καθ' όλη τη διάρκεια εξέτασης της αίτησης τους, από την άφιξη τους στον ελλαδικό χώρο, μέχρι και πριν την ανακοίνωση της απόφασης της.

8. Αναστοχασμός αντί επιλόγου

Η επιλογή μου να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα ξεκίνησε όταν το πρώτο μου καλοκαίρι ως μεταπτυχιακή φοιτήτρια αποφάσισα να δουλέψω ως παιδαγωγός ασυνόδευτων ενηλίκων στο κέντρο πρώτης υποδοχής και ταυτοποίησης της Μόριας στο νησί της Λέσβου. Η εμπειρία μου εκεί μπορώ να πω ότι με συγκλόνισε και ταυτόχρονα διαμόρφωσε τον τρόπο που αντιλαμβανόμουν αυτή την ανθρωπιστική κρίση, που μέχρι εκείνη την ώρα αποτελούσε

απλά μια ασαφή είδηση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Η φερόμενη πραγματικότητα που διέδιδαν είχε αρκετές διαφορές από αυτή της βιωμένης στο camp.

Οι τόσο διαφορετικές πολιτισμικές μας διαφορές που για χρόνια ίσως μας προωθούσαν έδειχναν να μην έχουν ρεαλιστική υπόσταση. Άνθρωποι με αξιοπρέπεια, με παρελθόν, με ήθη και έθιμα αλλά κυρίως με πανανθρώπινα συναισθήματα και ανάγκες. Για μένα η προσφυγική εμπειρία μοιάζει σαν το ταξίδι όλων μας σε αυτόν τον κόσμο και μέσα από αυτήν έχουμε πολλά να διδαχτούμε. Ένα ταξίδι που μας ωθεί να προχωράμε μπροστά, ξεπερνώντας δυσκολίες, ερχόμενοι σε επαφή με τα όρια μας, τους φόβους μας και το θάνατο όλων όσων ξέραμε πριν. Άλλωστε ο θάνατος δεν αναφέρεται μόνο στο χαμό αγαπημένων προσώπων, αλλά και σε όλους εκείνους τους κύκλους της ζωής μας που κλείσαμε ή έκλεισαν βίαια χωρίς τη θέληση μας.

Ένα χρόνο αργότερα μετακόμισα στη Χίο μαζί με το σύντροφο μου. Κατά τη διάρκεια της παραμονής μου εκεί πραγματοποίησα μέρος της πρακτικής μου άσκησης στο ψυχιατρικό τμήμα του Σκυλίτσειου Γενικού Νοσοκομείου της Χίου, όπου και δούλεψα συμβουλευτικά με πρόσφυγες και τις οικογένειες τους. Δεδομένου των μεγάλων προσφυγών ροών, αλλά και της ευρύτερης πολιτικής των αιτούντων άσυλο στα νησιά, ήρθα σε επαφή με την τρομακτική πραγματικότητα της ευαλωτότητας που υφίστανται. Για εκείνους η οποιαδήποτε γνωμάτευση περί ψυχικών δυσκολιών, έμοιαζε να είναι το μόνο χαρτί σωτηρίας, εκείνο που θα άλλαζε τις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης του camp, αλλά και θα ελάφρυνε το φόβο της απόρριψής της αίτησης τους, που ακινητοποιούσε οποιαδήποτε αισιόδοξη σκέψη τους.

Ήταν εκεί που πλέον ήμουν σίγουρη ότι ήθελα να ασχοληθώ με τις ιστορίες τους και τα όσα θα ήθελα να μοιραστούν, σαν ένας υπεύθυνος πολίτης που έχει τη δυνατότητα να μιλήσει για ένα τόσο σοβαρό θέμα, με το δικό του τρόπο και τη δική του ματιά. Κάθε συνέντευξη ήταν για μένα μια μοναδική ενσυναισθητική εμπειρία που με έφερνε όλο και πιο κοντά σε αυτό που σήμερα ονομάζω προσφυγική εμπειρία, θαυμάζοντας το θάρρος και τη δύναμη αυτών των ανθρώπων να συνεχίζουν και να ελπίζουν για ένα καλύτερο αύριο παρά τις δυσκολίες και τις τραυματικές εμπειρίες του παρελθόντος. Κάθε απομαγνητοφώνηση με γέμιζε συναισθήματα και με έκανε να αντιλαμβάνομαι πόσο σημαντική ήταν από πλευράς μου η διατήρηση μια ισορροπίας στο ρόλο μου ως ερευνήτρια. Ενώ η διαδικασία της συγγραφής με έκανε να καταλάβω το κομμάτι της ευθύνης που φέρω, στο να μοιραστώ, τις σκέψεις και τα νοήματα πίσω από τα λόγια τους.

Για μένα ο ερευνητής και ο σύμβουλος μοιράζονται μια σημαντική και αδιαμφισβήτητα ουσιαστική ομοιότητα. Είναι εκεί για να ακούσουν και να προσπαθήσουν να καταλάβουν σε βάθος τα λόγια και το νόημα που έχουν αυτά για τον καθένα ξεχωριστά, αφήνοντας στην άκρη τις δικές τους ακούσιες πεποιθήσεις και προκαταλήψεις. Μέσα από την έρευνα αυτή νιώθω ότι διεύρυνα την αντίληψη μου ως άνθρωπος, τον τρόπο που αντιλαμβάνομαι τις δεξιότητες επιβίωσης μου, τον τρόπο που συνεχίζω να παλεύω παρά τις δυσκολίες της ζωής και τον τρόπο που συνεχίζω να ονειρεύομαι να κυνηγάω τα όνειρα μου. Ίσως μέσα από αυτή την έρευνα να έγινα ένας καλύτερος άνθρωπος, ένας ουσιαστικός ακροατής και ένας καλύτερος σύμβουλος, που δουλεύει τον εαυτό του με κάθε ευκαιρία, που αντιλαμβάνεται τη διαφορετικότητα του καθενός μέσα από τις πανανθρώπινες ομοιότητες μας και που πιστεύει στη δύναμη μας να συνεχίζουμε, ξεπερνώντας οποιοδήποτε εμπόδιο.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Adams, K. M., Gardiner, L. D., & Assefi, N. (2004). Healthcare challenges from the developing world: Post-immigration refugee medicine. *Bmj*, *328*(7455), 1548-1552.
doi:10.1136/bmj.328.7455.1548
- Agaibi, C. E., & Wilson, J. P. (2005). Trauma, PTSD, and Resilience. *Trauma, Violence, & Abuse*, *6*(3), 195–216. doi: 10.1177/1524838005277438
- Antonovsky, A., (1998). *The sense of coherence: A historical and future perspective*. In H. McCubbin, E. Thompson, A. Thompson, & J. Fromer (Eds.), *Stress, coping and health in families: Sense of coherence and resiliency* (pp. 3-20). Thousand Oaks, CA: Sage
- Bhugra, D. (2004). Migration and mental health. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *109*(4), 243-258.
doi:10.1046/j.0001-690x.2003.00246.x
- Bhugra, D., & Becker, M. A. (2005). Migration, cultural bereavement and cultural identity. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1414713/>
- Bhugra, D., & Jones, P. (2001). Migration and mental illness. *Advances in Psychiatric Treatment*, *7*(3), 216-222. doi:10.1192/apt.7.3.216
- Bhui, K., Abdi, A., Abdi, M., Pereira, S., Dualeh, M., Robertson, D., Sathyamoorthy, G., Ismail, H. (2003). Traumatic events, migration characteristics and psychiatric symptoms among Somali refugees—preliminary communication. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *38*(1), 35-43.
- Blackwell, D. (2005). *Counselling and psychotherapy with refugees*. London □□: J. Kingsley
- Bogic, M., Ajdukovic, D., Bremner, S., Franciskovic, T., Galeazzi, G. M., Kucukalic, A., Priebe, S. (2012). Factors associated with mental disorders in long-settled war refugees: Refugees from the former Yugoslavia in Germany, Italy and the UK. *British Journal of Psychiatry*, *200*(03), 216-223.
doi:10.1192/bjp.bp.110.084764
- Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: A systematic literature review. *BMC International Health and Human Rights*, *15*(1). doi:10.1186/s12914-015-0064-9
- Brune, M., Haasen, C., Krausz, M., Yagdiran, O., Bustos, E., & Eisenman, D. (2002). Belief systems as coping factors for traumatized refugees: A pilot study. *European Psychiatry*, *17*, 451-458.
doi:10.1016/S0924-9338(02)00708-3
- Carballo, M., Divino, J. J., & Zeric, D. (1998). Migration and health in the European Union. *Tropical Medicine and International Health*, *3*(12), 936-944. doi:10.1046/j.1365-3156.1998.00337.x

- Crabtree, K. (2010). Economic challenges and coping mechanisms in protracted displacement: A case study of the Rohingya refugees in Bangladesh. *Journal Of Muslim Mental Health*, 5, 41-58. doi:10.1080/15564901003610073
- Delanty, G., Wodak, R., & Jones, P. (2011). *Identity, belonging and migration*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: A systematic review. *The Lancet*, 365(9467), 1309-1314. doi:10.1016/s0140-6736(05)61027-6
- Freeman, M. (2008). Hermeneutics. IN: L.M. Given (ed.), *The SAGE Encyclopedia of qualitative research methods* (pp. 385-388). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Hodes, M. (2000). Psychologically Distressed Refugee Children in the United Kingdom. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 5(2), 57–68. doi: 10.1017/s136064170000215x
- House, J.S., Umberson, D., & Landis, K.R. (1988). Structures and processes of social support. *Annual Review of Sociology*, 14, 293-318. Abstract retrieved from https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.so.14.080188.001453?fbclid=IwAR2P5srC3xdnkd612aHJAYXyJCXGh31cEA00d2vn5prnnF_qovhWI2IxDjQ&journalCode=soc
- Jeppsson, O., & Hjern, A. (2005). Traumatic stress in context: A study of unaccompanied minors from Southern Sudan. In D. Ingleby (Ed.), *Forced migration and mental health: Rethinking the care of refugees and displaced persons* (pp. 67–80). New York: Springer.
- Keyes, E. F., & Kane, C. F. (2004). Belonging and adapting: Mental health of Bosnian refugees living in the United States. *Issues In Mental Health Nursing*, 25, 809-831. doi:10.1080/01612840490506392
- Khawaja, N. G., White, K. M., Schweitzer, R., & Greenslade, J. (2008). Difficulties and coping strategies of Sudanese refugees: A qualitative approach. *Transcultural Psychiatry*, 45, 489-512. doi:10.1177/1363461508094678
- Kiagia, M., Kriona, M., & Georgaka, E., (2010). Social intergration for refugees and asylum applicants in Greece. *Hellenic Journal of Psychology*, Vol. 7 (2010), 38-68.
- Kinzie, J.D., Boehnlein, J.K., Leung, P.K., Moore, L.J., Riley, C., Smith, D. (1990). The prevalence of posttraumatic stress disorder and its clinical significance among Southeast Asian refugees. *American Journal of Psychiatry*, 147(7), 913-917. Abstract retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2356877>
- Leatherman, T. (2005). A Space of Vulnerability in Poverty and Health: Political-Ecology and Biocultural Analysis. *Ethos*, 33(1), 46–70. doi: 10.1525/eth.2005.33.1.046

- Lindert, J., Ehrenstein, O. S., Priebe, S., Mielck, A., & Brähler, E. (2009). Depression and anxiety in labor migrants and refugees – A systematic review and meta-analysis. *Social Science & Medicine*, 69(2), 246-257. doi:10.1016/j.socscimed.2009.04.032
- Llosa, A. E., Ghantous, Z., Souza, R., Forgione, F., Bastin, P., Jones, A., Grais, R. F. (2014). Mental disorders, disability and treatment gap in a protracted refugee setting. *British Journal of Psychiatry*, 204(03), 208-213. doi:10.1192/bjp.bp.112.120535
- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας* (8η εκδ.) (μτφρ. Ε. Δημητριάδου, επιμ. Ν. Κυριαζή) Αθήνα: Πεδίο.
- Miller, K. E., Worthington, G. J., Muzurovic, J., Tipping, S., & Goldman, A. (2002). Bosnian refugees and the stressors of exile: A narrative study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72(3), 341-354. doi: 10.1037//0002-9432.72.3.341
- Muneghina, O., Papadopoulos, R. et al (2010) Enhancing vulnerable asylum seekers protection in Europe. Transnational report. IOM-EU-Defense for Children-University of Essex. Available at www.evasp.eu
- Murray, C. D., & Wynne, J. (2001). Researching community, work and family with an interpreter. *Community, Work & Family*, 4(2), 157–171. doi: 10.1080/713658930
- Neumayer, E. (2005). Bogus refugees? The determinants of asylum migration to Western Europe. *International Studies Quarterly*, 49, 389-409.
- Papadopoulos, R. K. (2005). Political violence, trauma and mental health interventions. In D. Kalmanowitz & B. Lloyd (Eds.), *Art therapy and political violence: With art, without illusion* (pp. 35–59). Tavistock Clinic Series, London: Brunner-Routledge.
- Papadopoulos, R. K. (2007). Refugees, trauma and Adversity-Activated Development. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*, 9(3), 301-312. doi:10.1080/13642530701496930
- Papadopoulos, R., (2002). *Therapeutic Care for Refugees. No Place like Home*. London: Karnac Books.
- Papadopoulou, A. (2004). Smuggling into Europe: Transit Migrants in Greece. *Journal of Refugee Studies*, 17(2), 167-184. doi:10.1093/jrs/17.2.167
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Estados Unidos: Sage Publications.
- Pickren, W. E. (2014). What Is Resilience and How Does It Relate to the Refugee Experience? Historical and Theoretical Perspectives. *Refuge and Resilience International Perspectives on Migration*, 7-26. doi:10.1007/978-94-007-7923-5_2

- Pitchforth, E., & Teijlingen, E. V. (2005). International public health research involving interpreters: a case study from Bangladesh. *BMC Public Health*, 5(1). doi: 10.1186/1471-2458-5-71
- Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: a meta-analysis. *Journal of American Medical Association*, 294 (5), 602-612.
- Puggioni, R. (2005). *Refugees, Institutional Invisibility, and Self-Help Strategies: Evaluating Kurdish Experience in Rome* Journal of Refugee Studies Vol. 18, No. 3, Oxford Uni.Press.
- Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου – Ένα μέσο για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές* (Μτφρ Β. Νταλάκου, Κ. Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg.
- Schweitzer, R., Greenslade, J., & Kagee, A. (2007). Coping and resilience in refugees from the Sudan: A narrative account. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 41, 282-288.
doi:10.1080/00048670601172780
- Schweitzer, R., Melville, F., Steel, Z. & Lacherez, P. (2006). Trauma, post migration living difficulties, and social support as predictors of psychological adjustment in resettled Sudanese refugees. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40(2), 179-187.
- Silove, D. (2001). A conceptual framework for mass trauma: Implications for adaptation, intervention and debriefing. In B. Raphael & J. Wilson (Eds.). *Psychological debriefing: theory, practice and evidence* (337-350). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Smith, J. A., & Pietkiewicz, I. (2014). A practical guide to using Interpretative Phenomenological Analysis in qualitative research psychology. *Czasopismo Psychologiczne Psychological Journal*, 20(1). doi:10.14691/cppj.20.1.7
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2012). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Smith, J.A., & Osborn, M. (2008). Interpretative phenomenological analysis (2nd ed.). In Smith, J.A. (ed). *Qualitative Psychology*. London: Sage publications
- Steel, Z., Silove, D., Phan, T., & Bauman, A. (2002). Long-term effect of psychological trauma on the mental health of Vietnamese refugees resettled in Australia: A population based study. *The Lancet*, 360, 1056-1062.
- Tedeschi, R. G., Park, C. L., & Calhoun, L. G. (Eds.). (1998). *Posttraumatic growth: Positive change in the aftermath of crisis*. Mahwah, NJ: Erlbaum
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2011). *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*. Retrieved from: <https://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf>

United Nations High Commissioner of Refugees (UNCHR). (2010). *60 Years and Still Counting: UNHCR Global Trends 2010*. Retrieved from: <http://www.unhcr.org/pages/>

Walsh, F., (2006). *Strengthening Family Resilience*. New York: Gilford Press

Willig, C. (2014). *Introducing qualitative research in psychology: Adventures in theory and method*. Maidenhead: OpenUniversityPress.

Yardley, L. (2000). Dilemmas in qualitative health research. *Psychology & Health*, 15(2), 215-228.
doi:10.1080/08870440008400302

Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας (ηλεκτρονική έκδοση)*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 15 Ιουνίου 2016 από: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5826/4/15327_Isari-KOY.pdf

Παράρτημα Α

Οδηγός Συνέντευξης

Για αρχή

Η έρευνα αποσκοπεί στο να αναδείξει τη ζωή, την ιστορία και τις εμπειρίες των προσφύγων που έφτασαν στην Ελλάδα πρόσφατα και διαμένουν στην νήσο Χιο.

Θα κάνουμε ένα κύκλο με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον.

Το παρελθόν

Θα θέλαμε να μοιραστείτε μαζί μας ότι θέλετε σχετικά με τη ζωή σας πριν τη μετανάστευση ... τη δική σας ή της οικογένειάς σας.

Πως ήταν η ζωή σας πριν φύγετε από τη χώρα σας;

Γιατί αποφασίσατε να φύγετε;

Η μετάβαση – το ταξίδι

Πως ήταν το ταξίδι σας μέχρι εδώ.. η εμπειρία αυτή;

Το παρόν

Πως είναι η ζωή σας εδώ;

Πώς αντιμετωπίσατε τις δυσκολίες ;

Τι είναι αυτό που σας δίνει ελπίδα;

Έχει αλλάξει ο τρόπος που βλέπετε τον εαυτό σας ή τους άλλους;

Το μέλλον

Κάνετε όνειρα για το μέλλον;

Τι σκέφτεστε για αυτό;

Για κλείσιμο

Ποιο μήνυμα θα θέλατε να δώσετε στους ανθρώπους μετά από αυτήν σας την εμπειρία;

Παράρτημα Β

Κείμενο Συγκατάθεσης στην έρευνα

Consent to Participate in a Research Study

University of Thessaly

Invitation to Participate in a Research Study

We invite you to be part of a research study about the experiences of refugees currently residing in Chios, Greece.

Description of Your Involvement: If you agree to be part of the research study, we will ask you to participate in an interview that will be of duration between half an hour and one hour..

Confidentiality

We plan to use the interview for research purposes. We will not include any information that would identify you. Your privacy will be protected and your research records will be confidential.

Voluntary Nature of the Study

Participating in this study is completely voluntary. Even if you decide to participate now, you may change your mind and stop at any time with no adverse consequences. You do not have to answer a question you do not want to answer. Just tell us know and we will go to the next question.

Consent

By signing this document, you are agreeing to be in the study. Be sure that we have answered any questions you have about the study and that you understand what you are being asked to do. You may contact the researchers if you think of a question later. You will be informed of the results of the research once it has been completed.

I agree to participate in the study.

Printed Name

Signature

Date

Consent to be Audio/Recorded

I agree to be Audio/recorded

Yes----- No -----

Παράρτημα Γ

Λίγα λόγια για την πολιτική κατάσταση σε Ιράκ, Νότιο Σουδάν και Συρία

Έξι χρόνια μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του, το Νότιο Σουδάν σπαράσσεται από το εμφύλιο πόλεμο, τον Δεκέμβρη του 2013. Μια σύγκρουση πολιτική και όχι εθνοτική όπως αναφέρουν, που βρίσκει τις ρίζες της στα κοιτάσματα πετρελαίου που διαθέτει και που βρίσκει θύματα τους χιλιάδες αμάχους. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNCHR) αυτή η πολιτική πρωτοφανούς έντασης και έχθρας είχε ως αποτέλεσμα περισσότερα από 2 εκατ. άνθρωποι να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και πάνω από 5 εκατ. να έρθουν αντιμέτωποι με τις συνέπειες μιας επείγουσας και οξύτατης διατροφικής κρίσης, ενώ ο ακριβής αριθμός των θυμάτων που οφείλονται στις ασθένειες, την έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, το λιμό και τις ατελείωτες διαμάχες να παραμένει άγνωστος.

<https://www.naftemporiki.gr/video/1209269/notio-soudan-limos-kai-polemos-therizoun-ton-amaxo-plithusmo>,

<http://www.avgi.gr/article/10807/8620180/notio-soudan-apo-te-dichotomese-ston-limo>

Ο Συριακός εμφύλιος πόλεμος είναι μια εμφύλια διαμάχη που βρίσκεται σε εξέλιξη από τον Μάρτιο του 2013 και βρίσκει τις απαρχές της στην εξέγερση που ξέσπασε εν όψη της Αραβικής Άνοιξης, με τους διαδηλωτές να εναντιώνονται στο υπάρχον καθεστώς που ήταν στην εξουσία από το 2000. Ο εμφύλιος στη Συρία θεωρείται η δεύτερη μεγαλύτερη ανθρωπιστική κρίση που έχει βιώσει η ανθρωπότητα μετά από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι εκτελέσεις, οι βομβαρδισμοί και η φτώχεια οδήγησαν περισσότερους από 13 εκατομμύρια άτομα να εγκαταλείπουν τη χώρα τους είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό, όταν ο συνολικός πληθυσμός της έφτανε τα 23 εκατ.

<https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/121361/syria-ta-efialtika-noymera-enos-katastrofikoy-polemoy>

Αντίστοιχη θεωρείται και η κατάσταση στο Ιράκ με τους αλληπάλληλους πολέμους που ξεπερνούν χρονικά μια δεκαετία, τη βίαιη εξάπλωση του αυτόνομου ισλαμικού εξτρεμιστικού κινήματος (γνωστού και ως ISIS) και τις τεράστιες προσφυγικές ροές που τελικώς οδήγησαν τη χώρα προς τη συστημική καταστροφή της. Αν και την περασμένη δεκαετία, οι Ιρακινοί προσπάθησαν να οικοδομήσουν μια νέα κυβέρνηση που θα διεξήγαγε

διαδοχικές εκλογές για το κοινοβούλιο και τις επαρχιακές κυβερνήσεις, τα κυβερνητικά όργανα παρέμεινα ανίκανα να αλλάξουν τη γενικότερη κατάσταση, με τη διαφθορά και τη φτώχεια να αυξάνονται συνεχώς. Η συνεχιζόμενη αδυναμία της κυβέρνησης του Ιράκ, η απειλή του ISIS με την αυξανόμενη κυριαρχία της στο Ιράκ και τη Συρία και η στρατολόγηση νέων μουσουλμάνων παγκοσμίως, αποτελεί μια μακροπρόθεσμη πρόκληση για τη σταθερότητα όχι μόνο της περιοχής, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Σήμερα πάνω από 3.2 εκατ είναι εσωτερικά εκτοπισμένοι.

<https://www.usip.org/publications/2017/09/current-situation-iraq>

<https://m.naftemporiki.gr/story/1002348>